

เรียงอรรถ

นางคำเพ็ญ เทพสาร อายุ ๔๔ ปี บ้านเลขที่ ๗๐ หมู่ที่ ๑ ตำบล
ชาติตระการ อำเภอชาติตระการ อาชีพ รับราชการครู

นางทุม สิงห์รักษ์ อายุ ๗๑ ปี บ้านเลขที่ ๒๓ บ้านโลกคักหวาน ตำบล
ชาติตระการ อำเภอชาติตระการ อาชีพ ทำนา

นายฉิว จันทมาร อายุ ๔๐ ปี บ้านเลขที่ ๖๘ หมู่ที่ ๔ ตำบลชาติตระการ
อำเภอชาติตระการ อาชีพ ทำนา

นายวัง แสงปัญญา อายุ ๖๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๓ บ้านนาน้อย ตำบลชาติ
ตระการ อำเภอชาติตระการ อาชีพ ทำนา

นายคั้น มันเมือง อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๓ บ้านนาปึกแรด ตำบลชาติ
ตระการ อำเภอชาติตระการ อาชีพ ทำนาทำไร่

นางพวง พรหมนุช อายุ ๘๘ ปี บ้านเลขที่ ๔๑/๑ บ้านนาเปอะ ตำบลชาติ
ตระการ อำเภอชาติตระการ อาชีพ ทำนาทำไร่

นายคุณ จันทะลี อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๓ บ้านน้ำพิง ตำบล
ชาติตระการ อำเภอชาติตระการ อาชีพ ทำนา

นางบุญ ร้อยคำถ้อย อายุ ๘๕ ปี บ้านเลขที่ ๓๕ หมู่ที่ ๓ ตำบล
ชาติตระการ อำเภอชาติตระการ อาชีพ ทำนา

นายทองดี เมฆแสงสี อายุ ๔๗ ปี บ้านเลขที่ ๓๘ บ้านขอนแก่นสองสสิ่ง
ตำบลท่าสะแก อำเภอชาติตระการ อาชีพ ทำนาทำไร่

นายสี เกตุทศ อายุ ๖๒ ปี บ้านเลขที่ ๔๕ หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าสะแก
อำเภอชาติตระการ อาชีพ ทำนา

นายก้อน บุตรสิทธิ์ อายุ ๘๕ ปี บ้านเลขที่ ๓๒ บ้านหนองน้ำบ่อ ตำบล
ท่าสะแก อำเภอชาติตระการ อาชีพ ทำไร่

นายเจริญ เทียนศรี อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๐ บ้านห้วยคี ตำบลท่าสะแก
อำเภอชาติตระการ อาชีพ ทำไร่

๑๑ นายทองคำ จันทะคุณ อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๓ หมู่ ๒ ตำบลบ่อภาค อำเภอชาติตระการ เกษเป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๒ นายชุมพล โป้ทอง อายุ ๔๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๗๑ บ้านเทอดชาติ ตำบลบ่อภาค อำเภอชาติตระการ

๑๓ นายสาคร ผิวอ่อน อายุ ๓๓ ปี บ้านเลขที่ ๓๖๖ บ้านนุชเทียน ตำบลบ่อภาค อำเภอชาติตระการ อาชีพผู้ใหญ่บ้าน

๑๔ นายปลิว อ่อนปีศาจ อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๔ บ้านบ่อภาคเหนือ ตำบลบ่อภาค อำเภอชาติตระการ อาชีพทำไร่

๑๕ นายสาร ราชเพ็ญเมือง อายุ ๔๖ ปี บ้านเลขที่ - บ้านบ่อภาคเหนือ ตำบลบ่อภาค อำเภอชาติตระการ อาชีพทำไร่

๑๖ นายชุมพล วังนวล อายุ ๔๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๐ บ้านรักชาติ ตำบลบ่อภาค อำเภอชาติตระการ อาชีพทำไร่

๑๗ นายคำดี ราชเพ็ญแก้ว อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๒๗ บ้านลาดเรือ ตำบลบ่อภาค อำเภอชาติตระการ อาชีพทำไร่

๑๘ นายถวิล มีโถ อายุ ๔๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๓๗ บ้านหมั่นแสง ตำบลบ่อภาค อำเภอชาติตระการ อาชีพทำไร่

๑๙ นายมาลัย ไม้ดั้น อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๓๓ บ้านเจริญทรัพย์ ตำบลบ้านดง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำไร่

๒๐ นายสมาน นงคินุช อายุ - ปี บ้านเลขที่ ๓๖ บ้านชุมแสง ตำบลบ้านดง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำไร่

๒๑ นายประหยด อวนศรี อายุ ๔๔ ปี บ้านเลขที่ ๔๘ บ้านดินตลก ตำบลบ้านดง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำไร่

๒๒ นายจรูญ ศรีอ้อต อายุ ๘๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๔ บ้านท่าสวนยา ตำบลบ้านดง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา

๒๓ นายพร้อม มวลอยู่ อายุ ๖๑ ปี บ้านเลขที่ ๒๕ หมู่ ๒ ตำบลบ้านดง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา

๒๖ นายเผ่า มะลิวงษ์ อายุ ๓๓ ปี บ้านเลขที่ ๕๒ บ้านนาหล่ม หมู่ ๔ ตำบลบ้านคง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนาทำไร่

๒๗ นายสาคร สังข์เครืออยู่ อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๓๖ หมู่ ๗ ตำบลบ้านคง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา

๒๘ นายผุ สี่ไพร อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๕ บ้านห้วยน้ำปลา ตำบลบ้านคง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนาทำไร่

๒๙ นายฟอง มาปัด อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๑ บ้านห้วยน้ำอ้อม ตำบลบ้านคง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำไร่

๓๐ นายสมัย รุจะโคม อายุ ๔๓ ปี บ้านเลขที่ ๕๓ บ้านใหม่เจริญทรัพย์ ตำบลบ้านคง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำไร่

๓๑ นายใส พิมพา อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๓ หมู่ ๔ ตำบลป่าแดง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา-ทำไร่

๓๒ นายคำ ชรรมรังมี อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๔ บ้านบุญทอง ตำบลป่าแดง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา

๓๓ นายล้อม เสนานูช อายุ ๕๗ ปี บ้านเลขที่ ๑ บ้านนาล้อม ตำบลป่าแดง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา-ทำไร่

๓๔ นายพิน รอดปัญญา อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๖ หมู่ ๔ ตำบลป่าแดง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา

๓๕ นายเขียนทอง ชรรมรังสี อายุ ๔๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๕ หมู่ ๖ บ้านร่มเย็น ตำบลป่าแดง อำเภอชาติตระการ อาชีพผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๓๖ นายภาศ คำภาแก้ว อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๓ บ้านศรีสงคราม ตำบลป่าแดง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา

๓๗ นายดวิล อินทрма อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๒๖ บ้านห้วยท่าเนื้อ ตำบลป่าแดง อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา-ทำไร่

๓๘ นายธีระ ชนสัมบัณณ์ อายุ - ปี บ้านเลขที่ ๔๑/๑๒ ถนนวังจันทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง อาชีพนักวิชาการเกษตรสัมพันธ์จังหวัดพิษณุโลก

๑๖ นายจิ้น ราชเพ็ญแก้ว อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๑ หมู่ ๑๒ ตำบลป่าแดง
อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา

๑๗ นายบุญ สิมุ อายุ ๗๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๓ บ้านโคกใหญ่ ตำบลสวนเมี่ยง
อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา-ทำไร่

๑๘ นายรูป พรหมสิงห์ อายุ - ปี บ้านเลขที่ ๔๕ บ้านสวนเมี่ยง ตำบลสวนเมี่ยง
อำเภอชาติตระการ อาชีพทำนา

๑๙ นายหริ้ว สะคำภา อายุ ๖๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๘ บ้านห้วยช้างแดง ตำบล
สวนเมี่ยง อำเภอชาติตระการ อาชีพรับราชการ

๒๐ นายสุรชาติ เนียมเกษม อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๕/๑๑ บ้านป่ากรอง
ตำบลชาติตระการ อำเภอชาติตระการ

๒๑ นายวิรัตน์ สัตติแพง อายุ ๔๐ ปี บ้านพักครู โรงเรียนบ้านห้วยช้างแดง
ตำบลสวนเมี่ยง อำเภอชาติตระการ อาชีพรับราชการ

๒๒ นายเปียบ แสงราช อายุ ๖๒ ปี บ้านป่าแดง ตำบลป่าแดง อำเภอ
ชาติตระการ อาชีพทำไร่

๒๓ นายพล แสงสุข อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๕๘ บ้านนาทุ่งใหญ่
ตำบลนครชุม อำเภอ นครไทย อาชีพทำนา

๒๔ นายสีทา ตาแสนแก้ว อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๒ บ้านนากระบาก
ตำบลนครชุม อำเภอ นครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

๒๕ นายมี พ่วงกองมะ อายุ ๖๓ ปี บ้านเลขที่ ๒๓ หมู่ที่ ๘ ตำบลนครชุม
อำเภอ นครไทย อาชีพทำนา

๒๖ นายสายทอง สุขคำภา อายุ ๘๖ ปี บ้านเลขที่ ๓๑ บ้านนาฟองแดง
ตำบลนครชุม อำเภอ นครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

๒๗ นายพรหม ศรีสวัสดิ์ อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๐ หมู่ ๓ บ้านนาเมือง
ตำบลนครชุม อำเภอ นครไทย อาชีพทำนา

๒๘ นายทองอาน แสนบุคดี อายุ ๔๓ ปี บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ ๑ ตำบลนครชุม
อำเภอ นครไทย อาชีพทำนา

๔๔ นายดำเนิน ศรีสวัสดิ์ อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๓๒ หมู่ ๔ ตำบลนครชุม
อำเภอ นครไทย อาริพทำนา

๔๕ นายเกี้ยว สอนเลียม อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๓๒ บ้านด่าน ตำบลนคร
ไทย อำเภอ นครไทย อาริพทำนา

๔๖ นางไสว ภักดีวรการ อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๓๔ บ้านนครไทย
อำเภอ นครไทย อาริพ -

๔๗ นางวัน เพชรบุรณ์ อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๔๐ บ้านนาหุ้ม ตำบล
นครไทย อำเภอ นครไทย อาริพทำนา

๔๘ นายหลี่ ลาดบัวคำ อายุ ๔๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๕/๑ บ้านน้ำพราย ตำบล
นครไทย อำเภอ นครไทย อาริพทำนา

๔๙ นายถาม ทองคำพงษ์ อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๗๖ บ้านเนินสว่าง ตำบล
นครไทย อำเภอ นครไทย อาริพทำนา

๕๐ นางอำไพ แก้วมงคล อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๖๐ บ้านสายทอง ตำบล
นครไทย อำเภอ นครไทย อาริพทำนา

๕๑ นายโม่ง แก้วถืทอง อายุ ๔๒ ปี บ้านเลขที่ ๒๖๔ บ้านหนองน้ำสร้าง
ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย อาริพทำนา

๕๒ นายประเคิม คงหนองลาน อายุ ๓๓ ปี บ้านเลขที่ ๒๕/๑
บ้านหนองลาน ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย อาริพทำไร่-ทำนา

๕๓ นายสุรินทร์ สิริวาร อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๖๘ หมู่ ๑ ตำบลนครไทย
อำเภอ นครไทย อาริพทำไร่

๕๔ นางจันทร์เพ็ญ เสงี่ยมไปรง อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๕ หมู่ ๑๓ ตำบล
นครไทย อำเภอ นครไทย อาริพรับราชการ

๕๕ นายณรงค์ แม่งมา อายุ ๓๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๑-๑๐ บ้านนาคล้อ ตำบล
นาบัว อำเภอ นครไทย อาริพทำนา-ทำไร่

๕๖ นายชวน แก้วกองทรัพย์ อายุ ๔๐ ปี บ้านเลขที่ ๔ บ้านนาคล้อ ตำบล
นาบัว อำเภอ นครไทย อาริพทำนา

๒๓ นายโหม ทองปอด อายุ ๗๒ ปี บ้านเลขที่ ๕๓ บ้านนาบัว ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย อาริพทำนา

๒๔ นายปัญญา ยิ้มไทย อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๓๑ บ้านน้ำดอน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย อาริพทำนา-ทำไร่

๒๕ นายสุพิมพ์ อินจันทร์ดี อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๔๐/๑ บ้านน้ำลอม ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย อาริพทำนา

๒๖ นายทองดี จันดาหาร อายุ ๓๑ ปี บ้านเลขที่ ๒๘/๔ บ้านโนน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย อาริพทำนา-ทำไร่

๒๗ นายลิขิต นาคพรม อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๓ บ้านโนนบึง ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย อาริพทำนา

๒๘ นางลำควน เวียงแห่ว อายุ ๖๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๐ บ้านรุ่งสีเสียด ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย อาริพทำนา

๒๙ นายสว่าง คำจริงดี อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๕ บ้านทุ่งหอย ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย อาริพทำนา

๓๐ นางแก้ว ยอดเกตุ อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๘ บ้านไร่พัฒนา ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย อาริพทำนา-ทำไร่

๓๑ นายไผ่ เพี้ยคำ อายุ ๔๓ ปี บ้านเลขที่ ๒๔ หมู่ ๔ ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย อาริพทำนา

๓๒ นายสมชาย ตีตรงทอง อายุ ๓๔ ปี บ้านเลขที่ ๘๔ บ้านน้ำกุ่ม ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย อาริพทำไร่

๓๓ นายสมณ รัตนพรม อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๐ บ้านโป่งสอ ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย อาริพทำไร่-ทำนา

๓๔ นายทอง ศรีทอง อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๐ บ้านโคก ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอ นครไทย อาริพทำนา

๓๕ นายสุรทิน แม่งมา อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๔ บ้านท่าหินลาด ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอ นครไทย อาริพข้าราชการบ้านาญ

“นายมานะ สุขงามอดู อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๑ บ้านเนินขามป้อม ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย อาชีพข้าราชการบำนาญ

“นายฟูย สิมเครือสวน อายุ ๗๑ ปี บ้านเลขที่ ๖ บ้านเนินตุม ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

“นายโต มากดี อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๗๖ บ้านเนินเพิ่ม ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

“นายบิต ทิพโสต อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๓๐ บ้านเมืองกะเมอ ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

“นายโสภา ถัดดีสอน อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๒ บ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่

“นายฮัน พิมแก้ว อายุ ๘๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๐ บ้านหนองแก้ว ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

“นายบาน ราชทะคันที อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๑ บ้านห้วยดินตั่ง ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย อาชีพ -

“นายฮัน กำโบ อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๔ บ้านห้วยดินตั่ง ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

“นายเจียว เอี่ยมโซ่ อายุ ๘๕ ปี บ้านเลขที่ ๔๘ บ้านห้วยนา ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย อาชีพข้าราชการบำนาญ

“นายแดง บัวหมื่น อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๘ บ้านโคกคล้าย ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่

“นายใหม่ ทองเงิน อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๐ หมู่ ๕ บ้านนาตาคี ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

“นายโกย สิวราช อายุ ๘๗ ปี บ้านเลขที่ ๓๐ บ้านน้ำเลา ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

“นายโปร่ง จนิชุต อายุ ๔๘ ปี บ้านเลขที่ ๔๘ บ้านบ่อโพธิ์ ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่

๑๑ นายหุมแพง บุญธรรม อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๒๔ บ้านป่าปอปิด ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๒ นายพรพมา จำปาสา อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ - บ้านป่ารวก ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๓ นายแร่ อินสิงห์ทอง อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๕๕ บ้านป่ารวก ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

๑๔ นายชาญ จันทร์ศรี อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๘ ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๕ นายหมื่น ไชยคำ อายุ ๔๖ ปี บ้านเลขที่ ๒๑ บ้านคางน้ำ ตำบลบ้านพร้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๖ นายโสภณ ทรงวุฒิ อายุ ๘๔ ปี บ้านเลขที่ ๖ บ้านนาขาว ตำบลบ้านพร้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๗ นายเหรียญ จันทร์ศรี อายุ ๕๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๕ บ้านน้ำคาสด ตำบลบ้านพร้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่

๑๘ นายจันทร์ ทองจำปา อายุ ๘๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๑ หมู่ ๓ บ้านป่าซ่าน ตำบลบ้านพร้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๙ นายบุญทัน สารรัตน์ อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๑ บ้านหนองกระดาศ ตำบลบ้านพร้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๒๐ นางสังเวียน หมั่นยุติธรรม อายุ ๑๐๕ ปี บ้านหนองน้ำสร้าง ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย (เสียชีวิตแล้ว)

๒๑ นายเลี้ยง เพี้ยคำ อายุ ๘๐ ปี บ้านเลขที่ ๔ บ้านห้วยทรายทอง ตำบลบ้านพร้าว อำเภอนครไทย อาชีพ -

๒๒ นายสนุก แก้วพินิจ อายุ ๔๒ ปี บ้านเลขที่ ๒๖ หมู่ ๑๓ ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่

๒๓ นายวันชัย แก้วทองแสง อายุ ๒๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๕๕ บ้านถ้ำพริก ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่

๑๐๗ นายสำเริง กงแจง อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๓๕๓ หมู่ ๑๔ บ้าน
ประคูน ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่

๑๐๘ นายขุน พรมาอินทร์ อายุ ๓๖ ปี บ้านเลขที่ ๒๓๓ บ้านแยง ตำบล
บ้านแยง อำเภอนครไทย อาชีพค้าขาย

๑๐๙ นายลพ ยศดุษย์ อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๔๕ บ้านหนองหิน ตำบล
บ้านแยง อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่

๑๑๐ นายทองสา โสภาวาง อายุ ๖๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๒ หมู่ ๑ บ้านห้วย
กอก ตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

๑๑๑ นายปรื่อง เรขห่า อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๓ หมู่ ๓ บ้านห้วยเฮี้ย ตำบล
บ้านแยง อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่-เลี้ยงสัตว์

๑๑๒ นายนิยม ชมพลมา อายุ ๓๓ ปี บ้านเลขที่ ๓๓ บ้านกม่าง ตำบล
บ้านแยง อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๑๓ นายลักษ์ ยานาบัว อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๕๕ บ้านกอมะโง่ง ตำบล
ยางโกลน อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๑๔ นายโสภา ทิมโสภากา อายุ ๖๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๔ บ้านนาข้าวหวาย ตำบล
ยางโกลน อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๑๕ นายคำปน ชมทรัพย์ อายุ ๓๓ ปี บ้านเลขที่ ๔๘ บ้านฟากน้ำ ตำบล
ยางโกลน อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๑๖ นายสมเด็จ อ่อนคิม อายุ ๔๑ ปี บ้านเลขที่ ๓๐ ตำบลยางโกลน
อำเภอนครไทย อาชีพผู้ว่าผู้ใหญ่บ้าน

๑๑๗ นายทองมา สุทธิ อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๖๐ บ้านบุงดารอด ตำบล
ยางโกลน อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๑๘ นายสมบูรณ์ พันธุ์ไชยา อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๐ บ้านบุงปลาผา
ตำบลยางโกลน อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๑๙ นายชมชื่น สูงนนท์ อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ ๑๐ บ้านฟากน้ำ
ตำบลยางโกลน อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๖๐ นางสินอ ช้อนพร อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๒๖ บ้านบางโคลน ตำบล
บางโคลน อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๖๑ นายประลาย กลิ่นเกตุ อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๗ บ้านกลาง ตำบล
หนองกะท้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่-ทำนา

๑๖๒ นายมา จันวิลี อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๘ บ้านแก่งหว้า ตำบล
หนองกะท้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่

๑๖๓ นายจันทร์ศรี สิงขรณ์ อายุ ๗๑ ปี บ้านเลขที่ ๔๒ บ้านนาโพธิ์ ตำบล
หนองกะท้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่-ทำนา

๑๖๔ นายทอง สุกงเจริญ อายุ ๕๖ ปี บ้านเลขที่ ๑ บ้านน้ำตาด ตำบล
หนองกะท้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่

๑๖๕ นายคำปิ่น มาดี อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๖ หมู่ ๕ บ้านโนน ตำบล
หนองกะท้าว อำเภอนครไทย ข้าราชการบ้านนาญ

๑๖๖ นายสง อิ่มชม อายุ ๘๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๑๒ บ้านโนนนาก่วม
ตำบลหนองกะท้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๖๗ นายริน ทองคำ อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๒ บ้านโนนมะเกลือ ตำบล
หนองกะท้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

๑๖๘ นายเกิด จะนิมมา อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๕ บ้านยางพัฒนา ตำบล
หนองกะท้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

๑๖๙ นายจุ่น คำมิ่ง อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๘ บ้านป่าสัก ตำบล
หนองกะท้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำไร่-ทำนา

๑๗๐ นายส่วน มั่นคง อายุ ๕๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๖ หมู่ ๔ บ้านหนองกะท้าว
ตำบลหนองกะท้าว อำเภอนครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

๑๗๑ นางอ่อน นุริโท อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๕ หมู่ที่ ๑ ตำบลนครชุม
อำเภอนครไทย อาชีพทำนา-ทำไร่

๑๗๒ นางเดือน คำทอง อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๕๘ หมู่ที่ ๒ ตำบล
เนินเพิ่ม อำเภอนครไทย อาชีพทำนา

^{๑๑๓}นายน้อย มีเมตตา อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๔๖/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลนครไทย
อาชีพทำนา

^{๑๑๔}นางสว่าง ทองเสาคี อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๒๗ หมู่ที่ ๘ ตำบลนาบัว
อำเภอ นครไทย อาชีพทำนา

^{๑๑๕}นางคอกไม้ อยู่บ้านคลอง อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๑ บ้านนาบัว ตำบล
หัวนา อำเภอ นครไทย อาชีพหมอยาแผนโบราณ

^{๑๑๖}นางคารา บุญมีจิ๋ว อายุ ๔๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๒ บ้านนาเมือง ตำบล
นครไทย อำเภอ นครไทย

^{๑๑๗}นางพลอย จันทาวงษ์ อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๗๑ บ้านโปร่งเขี้ยว
ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอ นครไทย อาชีพทำนา

^{๑๑๘, ๑๑๙, ๑๒๐, ๑๒๑}นายพิน เกตุยอก อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๖๗ หมู่ที่ ๘
ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอ นครไทย อาชีพทำนาทำสวน

^{๑๒๐-๑๒๑}พนักงานป่าไม้ประจักษ์ภูธรองกล้า อำเภอ นครไทย

^{๑๒๒}นางอำไพ แก้วมงคล อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ ๑๒ บ้านสายทอง
ตำบลนครไทย อำเภอ นครไทย

^{๑๒๓-๑๒๔}นางสาวบังอร เกตุยอก อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๖๒ หมู่ที่ ๘ บ้าน
น้ำถึงห้วย ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอ นครไทย

^{๑๒๕-๑๒๖}นางจูน เทพบาท อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๘ หมู่ที่ ๔ ตำบลหนอง
กะท้าว อำเภอ นครไทย

^{๑๒๗, ๑๒๘}นายสุรินทร์ สอนสิทธิ์ อายุ ๓๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๔๑ หมู่ที่ ๒ ตำบล
เนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

^{๑๒๙}นายอ่อน เตื่องชวนา อายุ ๘๒ ปี บ้านชมพู ตำบลชมพู อำเภอ
เนินมะปราง

^{๑๓๐}นายพริ้ง ขวัญทอง อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๗๓ บ้านชมพูเหนือ
ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๑๖ นายบุญชู วงษ์นิยม อายุ ๔๒ ปี บ้านเลขที่ ๓๘๒ บ้านจ้ำรัง หมู่ที่ ๔ ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง อาชีพค้าขาย

๑๑๗ นายเกษม มีเกิด อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๒๔๐ บ้านน้ำปาด ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๑๘ นายห้วง โคนหล่อ อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๔๗ บ้านเนินค้อ ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๑๙ นายเสวย แสงรัตน์ อายุ ๔๘ ปี บ้านเลขที่ ๕๕ บ้านปลวกงาม ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๒๐ นายหนู ชมภูแดง อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๓ บ้านแม่ไร่ ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำไร่

๑๒๑ นายสมาน พุยอค อายุ ๓๓ ปี บ้านเลขที่ ๓๖๓ บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำไร่

๑๒๒ นางกอง ชาวอุบล อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๓๔๗ บ้านจ้ำรัง ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๒๓ นายสมบูรณ์ แสงแจ็ก อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๗ บ้านหนองหญ้าปล้อง ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๒๔ นายสวาท เพ็ญจันทร์ อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๓ บ้านหนองอีป้อง ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๒๕ นายแจ่ง ตาลศิริ อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๗ หมู่ที่ ๑๔ ตำบลไทรย้อย อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา เป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๒๖ นายมี พูลสวัสดิ์ อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๐ บ้านคลองซำรัง ตำบลไทรย้อย อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๒๗ นายบรรจง นิ่มทอง อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๕ บ้านไทรย้อย ตำบลไทรย้อย อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา เป็นแพทย์ประจำตำบล

๑๖๔ นายพิชัย ภูครองหิน อายุ ๔๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๘ บ้านเนินตำราญ ตำบลไทรน้อย อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา เป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๖๕ นายจำลอง แสสนเสียมศรี อายุ ๖๑ ปี บ้านเลขที่ ๓๒ บ้านป่าคาย ตำบลไทรน้อย อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา เป็นอดีตผู้ใหญ่บ้าน

๑๖๖ นายหรั่ง ยินดี อายุ ๗๒ ปี บ้านเลขที่ ๓๐ บ้านวังแก่ง ตำบลไทรน้อย อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๖๗ นายศิน ศิษฐ์สุข อายุ ๔๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๘ บ้านวังน้ำบ่อ ตำบลไทรน้อย อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา เป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๖๘ นายรอด แก้วเกตุลี อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๗ บ้านคงกู ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา เป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๖๙ นายมนัส มีบุญ อายุ ๒๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๒ บ้านนา ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา เป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๗๐ นายคาล จันทะกูด อายุ ๗๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๔ บ้านเนินกะบาก ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา ทำไร่

๑๗๑ นายสุริน สอนสิทธิ์ อายุ ๓๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๔๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๗๒ นายสมบัติ แพงศรี อายุ ๔๔ ปี บ้านเลขที่ ๘๕ บ้านคลองไร่ ตำบลบ้านน้อยซุ้มจี่เหล็ก อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๗๓ นายสมดี นุ่มอาจ อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๔๘ บ้านคลองแสงใหม่ ตำบลบ้านน้อยซุ้มจี่เหล็ก อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา เป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๗๔ นางป้อ วังศิริ บ้านเลขที่ ๔๕๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลซุ้มจี่เหล็ก อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

๑๗๕ นายทัน รักษาแดน อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๐ หมู่ที่ ๓ ตำบลบ้านน้อยซุ้มจี่เหล็ก อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนาทำไร่

๑๗๖ นายจันทร์ พันธุ์เลิศ อายุ ๔๔ ปี บ้านเลขที่ ๓๐๔ บ้านวังขวัญ ตำบลวังโพรง อำเภอเนินมะปราง อาชีพรับราชการครู

^{๑๕๑} นายสุรพงษ์ มุลไทย อายุ ๓๘ ปี บ้านเลขที่ ๔๗๓ บ้านวังโพรง ตำบลวังโพรง อำเภอเนินมะปราง อาชีพค้าขาย รับราชการกำนัน

^{๑๕๒} นายชันทอง สนามทอง อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๔ บ้านหนองคู ตำบลวังโพรง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

^{๑๕๓} นายไม้ เสาเอี่ยม อายุ ๖๑ ปี บ้านเลขที่ ๒๘ บ้านคลองตะเคียน ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

^{๑๕๔} นายฉลวย มากะนัคด์ อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๕๘ บ้านทุ่งนงดี ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนาทำไร่

^{๑๕๕} นายโสภณ เฉลิมชีพ อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๕๐ บ้านไพรคงยัง ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

^{๑๕๖} นายมูล กิ่งสี อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๖๔ บ้านวังคินเหนียว ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา เป็นมรรคนายก

^{๑๕๗} นายไส ยศปัญญา อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๓ บ้านวังยาง ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนา

^{๑๕๘} นางมะลิ อินทะ อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๔/๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง อาชีพรับราชการครู

^{๑๕๙,๑๖๐} นางศศิ ป้อมทอง อายุ ๒๕ ปี บ้านพักครูโรงเรียนบ้านพัฒนาตงน้อย ตำบลบ้านน้อยซำซี้เหล็ก อำเภอเนินมะปราง อาชีพรับราชการครู

^{๑๖๑,๑๖๒} นายธงชัย สุวรรณแสง อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๕ บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง เป็นมรรคนายก

^{๑๖๓,๑๖๔,๑๖๕,๑๖๖,๑๖๗,๑๖๘,๑๖๙,๑๗๐,๑๗๑,๑๗๒} นายสมศักดิ์ ศรีจันทร์ฉาย อายุ ๔๒ ปี บ้านเลขที่ ๓๓๖ หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านน้อยซำซี้เหล็ก อำเภอเนินมะปราง อาชีพรับราชการ

^{๑๖๓} นายปุย แสงแก้ว อายุ ๖๓ ปี บ้านเลขที่ ๒๔๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง อาชีพทำนาทำไร่

^{๑๖๖,๑๖๗,๑๖๘} นายสำราญ วิทยาสิงห์ อายุ ๒๘ ปี บ้านหัวเขา ตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง อาชีพพนักงานพิทักษ์ป่าประจำเขต ๘

^{๒๐๒}นางบุญ งามสนิท อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๘๔ บ้านคงู ตำบล
เนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง

^{๒๐๓}มรรคนายกวัดบ้านมุง อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๖๓/๒ บ้านมุง ตำบล
บ้านมุง อำเภอเนินมะปราง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

บทที่ ๔

ภูมินามอำเภอบางกระทุ่ม

อำเภอบางระกำ และอำเภอพรหมพิราม

การศึกษาภูมินามเกี่ยวกับชื่ออำเภอ ตำบล หมู่บ้าน วัด แม่น้ำ ภูเขา น้ำตก ในบทนี้จะกล่าวถึงภูมินามในเขตพื้นที่อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอบางระกำ และอำเภอพรหมพิราม ภูมินามที่ผู้วิจัยรวบรวมได้เป็นส่วนใหญ่มาจากการสัมภาษณ์ และการสอบถามโดยใช้แบบสอบถามผู้รู้ในท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม ข้อมูลที่ได้เป็นส่วนใหญ่ได้แก่ข้อมูลภูมินามเกี่ยวกับนามหมู่บ้าน ตำบล ส่วนข้อมูล ภูมินามอื่น ๆ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง บึง ห้วย หนองน้ำ ทำนบ ทราบประวัติหอสมถาวร

อำเภอบางกระทุ่ม

นามอำเภอ ตำบล และหมู่บ้านบางกระทุ่ม มาจากบรรพบุรุษของชาวบางกระทุ่มปัจจุบันอพยพโยกย้ายมาจากราชบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี เพื่อตั้งหลักแหล่งบริเวณอำเภอบางกระทุ่มปัจจุบัน เห็นว่าเป็นภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำทำนา มีป่าทึบแสดงถึงความบริบูรณ์ จึงตั้งถิ่นเรือนอยู่ ณ บริเวณ ซึ่งมีคันไม้ ขึ้นอยู่หนาแน่น เป็นคันไม้ใหญ่ พุ่มใบหนา ยากต่อการถลุง แต่ไม่มีผู้ใดรู้จักนามไม้ชนิดนี้ จนกลุ่มนี้จึงเรียก "คันกระทุ่ม" และนามหมู่บ้านก็เรียก "บางกระทุ่ม" ต่อมากลายเป็น "บางกระทุ่ม" อีกนามหนึ่งของอำเภอเป็นในอดีตรืออำเภอนครป่าหมาก" เนื่องจากมีคันหมากขึ้นมากมาย

อำเภอบางกระทุ่ม แบ่งเขตการปกครองเป็น ๘ ตำบล ได้แก่

๑. ตำบลโลกตลุด
๒. ตำบลพาดสด
๓. ตำบลนครป่าหมาก
๔. ตำบลเนินกุ่ม
๕. ตำบลบางกระทุ่ม
๖. ตำบลบ้านไร่
๗. ตำบลไผ่ล้อม
๘. ตำบลวัดคายน
๙. ตำบลสนามคลี

อำเภอนี้มีแม่น้ำสำคัญ ๒ สายไหลผ่าน คือ แม่น้ำน่าน และแม่น้ำยม จึงเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชพรรณต่าง ๆ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งปลูกกล้วย จนชาวบางกระทุ่มยึดอาชีพทำกล้วยตาก เป็นอาชีพเสริมกันแทบทุกครัวเรือน ปัจจุบันมีการพัฒนากล้วยตากแบบพื้นบ้านให้มีคุณภาพ หน่วยงานราชการได้ส่งเสริม และพัฒนาพันธุ์กล้วย “มะลิอ่อน” เพื่อใช้ทำกล้วยตากคุณภาพดี และชาวบ้านยังมีการรวมกลุ่มการผลิตกล้วยตาก ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้สวยงาม จนเป็นสินค้าพื้นบ้านพิษณุโลก ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรเป็นจำนวนมาก

เนื่องจากประชาชนรวมกันอยู่แถบที่ราบริมฝั่งแม่น้ำและมีอาชีพค่อนข้างมั่นคง จึงรวบรวมปัจจัยสร้างวัดเป็นจำนวนถึง ๓๒ วัด บางวัดมีประวัติความเป็นมาเก่าแก่ เช่น วัดคาญ สร้างเป็นวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๐๐ เดิมมีชื่อว่า “วัดสองแคว” บางวัดเปลี่ยนชื่อวัดถึง ๔ ครั้ง เช่น วัดทุ่งฮ้ายไห้ ซึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ เรียกว่า “วัดชายทุ่ง” หรือ “วัดหัวคู” ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๗ ประชาชนได้ย้ายวัดและขนานนามว่า “วัดเนินสำโรง” ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้ย้ายวัดอีกครั้งหนึ่ง เรียกนามวัดว่า “วัดพิบูลทองวนาราม” พ.ศ. ๒๔๘๑ เปลี่ยนชื่อวัดเป็น “วัดทุ่งฮ้ายไห้” ตามชื่อของหมู่บ้าน ซึ่งได้ชื่อตามชื่อของนายไห้เป็นชาวบ้านที่เข้าป่าล่าสัตว์ แต่ถูกปืนของพวกล่าสัตว์ด้วยกัน ถึงแก่กรรม

นามวัดต่าง ๆ ในอำเภอบางกระทุ่มมี ๓๒ วัด ได้แก่ วัดกรุงศรีเจริญ วัดกำแพงดิน วัดเจริญราษฎร์ วัดคงหมี่ วัดคาญ วัดตาลโหลง วัดท่าตาล วัดท่านา วัดท่ามะขาม วัดเนินตะเภา วัดบางกระทุ่ม วัดประชาราม วัดประสาทรักษา วัดปากคลอง วัดไพรสวรรณ วัดมงคลพุทธาราม วัดแม่เทียบ วัดย่านยาว วัดราษฎร์เจริญ วัดราษฎร์นิยม วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม วัดราษฎร์ศรัทธาราม วัดราษฎร์สถิต วัดวังสาร วัดสนามคลี วัดสนามคลีศรีมังคลาราม วัดสามเรือน วัดสิริสุทธาวาส วัดหลวง วัดหัวเขี้ยว วัดแหลม-พระธาตุ และ วัดอภัยสุพรรณภูมิ

สำหรับนามตำบล และหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอบางกระทุ่ม มีประวัติความเป็นมาดังนี้

ภูมินาม ตำบล หมู่บ้าน

๑. ตำบลโคกสตุค

บ้านย่านยาว หมู่บ้านนี้มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน และแม่น้ำนี้มีลักษณะเป็นวังอยู่หลายช่วง ในสมัยโบราณเล่ากันมาว่ามีจระเข้อาศัยอยู่ตามวังน้ำต่าง ๆ ต่อมาแม่น้ำไหลมาจากทางเหนือ จระเข้ที่อยู่ทางใต้ก็ยกฝูงขึ้นเหนือ จระเข้ที่อยู่ทางเหนือก็ยกฝูงลงใต้ จระเข้ทั้งสองฝูงจึงเกิดการปะทะกันขึ้นตรงหมู่บ้านนี้ ซึ่งมีย่านน้ำยาวไกล จนชาวบ้านเรียกชื่อบริเวณนี้ว่า ย่านน้ำยาว ต่อมาได้ตั้งหมู่บ้านขึ้น ชื่อหมู่บ้านย่านยาว

บ้านวังดาบ มีครอบครัวหนึ่ง หัวหน้าครอบครัวชื่อดาบ ปลูกบ้านอาศัยอยู่ริมแม่น้ำ ซึ่งแม่น้ำบริเวณหน้าบ้านดาบเป็นวังลึก พวกพ่อค้าที่บรรทุกสินค้าลงไปขายทางใต้จะบอกกันต่อ ๆ ไปว่าให้ระวังวังน้ำหน้าบ้านดาบ เพราะน้ำไหลวนมากจนถึงกับทำให้เรือจมได้ ต่อมาดลิ่งพัง น้ำไหลเซาะเข้าไปใกล้บ้านดาบ ดาบกลัวบ้านพังจึงย้ายไปทำมาหากินที่อื่น ชาวบ้านก็ยัง เรียกบริเวณนั้นว่า บ้านวังดาบ มาจนทุกวันนี้

บ้านหมู่ซุงข้าว ชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนี้ นิยมปลูกซุงข้าวรวมไว้เป็นกลุ่ม เมื่อชาวบ้านทำนาเก็บเกี่ยวข้าวแล้วนำมาเก็บรวมกันไว้เป็นกลุ่ม จึงเรียกบ้านหมู่ซุงข้าว

บ้านหัวถนน (กำแพงดินใน) ตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำน่าน และแม่น้ำยม ซึ่งแม่น้ำทั้งสองสายห่างกันเพียงระยะ ๒ กิโลเมตรเท่านั้น บริเวณแม่น้ำยมเป็นที่ตั้งหมู่บ้านกำแพงดินนอก เขตอำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร ส่วนบริเวณแม่น้ำน่านเป็นที่ตั้งหมู่บ้านกำแพงดินใน ทั้งสองหมู่บ้านจึงได้สร้างถนนเชื่อมติดต่อกัน จึงเรียกบ้านกำแพงดินในเป็นบ้านหัวถนน

ที่บ้านหัวถนนริมแม่น้ำน่านมีท่าเรือโดยสาร เรียกว่า เรือแดง ขึ้นล่องระหว่าง พิจิตร พิษณุโลก ชาวบ้านเรียกท่าเรือนี้ว่า ท่าเรือหัวถนน

ปัจจุบันบ้านหัวถนนเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น บ้านราษฎร์อุทิศ โดยตั้งตามชื่อ โรงเรียนราษฎร์อุทิศ

๒. ตำบลท่าศาล

บ้านท่าศาล เดิมชื่อบ้านท่ากลาน เนื่องจากในสมัยประมาณ ๕๐ ปีก่อน มี ดันศาลขึ้นอยู่กลางนาหนาแน่นมาก คนในหมู่บ้านจึงมีอาชีพทำน้ำตาลจนคนทำ น้ำตาลมาต้องคลานกลับบ้าน ต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านท่าศาล

บ้านบุใหญ่ สมัยก่อนชาวบ้านจะมาตัดคหายุกันที่แม่น้ำ ชาวบ้านเรียก บริเวณแ่งน้ำนี้ว่า บุ่งใหญ่ และข้างบุ่งใหญ่นี้มีดันศาลโหลง

ต่อมาจึงมีชาวบ้านมาอาศัยอยู่บริเวณนี้มาก ตั้งเป็นหมู่บ้าน เรียกว่า บ้านบุใหญ่ คงจะมาจากบุ่งใหญ่นั้นเอง ส่วนครึ่งดันศาลโหลง ชาวบ้านพบของสำคัญคล้ายวัดร้าง จึง สร้างวัดและเรียกชื่อวัดศาลโหลง

๓. ตำบลนครป่าหมาก

บ้านตำบลมาจากบริเวณที่ตั้งตำบลและอำเภอบางกระทุ่มปัจจุบัน มีต้นหมาก ขึ้นมากมายเป็นป่าหมาก เดิมเป็นอำเภอนครป่าหมาก ต่อมาแยกเขตแดนส่วนหนึ่งเป็น อำเภอวังทอง และอำเภอนครป่าหมาก เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบางกระทุ่ม จึงคงเหลือเฉพาะ ชื่อตำบลเป็นตำบลนครป่าหมาก

บ้านบางกระน้อย สภาพหมู่บ้านมีลำน้ำแคววังทองไหลผ่านกลางหมู่บ้าน และมีลำคลองบางกระน้อยไหลมาจากตำบลบางกระทุ่มไหลมาบรรจบลำน้ำแคววังทอง

ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า ในหมู่บ้านนี้สมัยก่อนมีคนชื่อด่าน้อย อาชีพทำประมง ด่าน้อยคุ้นเคยกับห้วย หนอง คลอง บึง บาง ชาวบ้านเรียกด่าน้อยว่า ด่าน้อยทำบาง ใครต้องการซื้อปลาต้องไปหาด่าน้อย และทุกคนคิดปากว่า บางด่าน้อย ต่อมาเพี้ยนเป็น บางกระน้อย ซึ่งอาจจะมาจากชื่ออำเภอบางกระทุ่ม ชาวบ้านต้องการเรียกชื่อให้ สอดคล้องกับบางกระทุ่ม จึงเรียกบางกระน้อย ตามชื่ออำเภอ

บ้านป่าหมาก เคยเจริญรุ่งเรืองมาก ถึงขนาดได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอหนึ่ง แต่ปัจจุบันนครป่าหมากลดฐานะลงเป็นตำบลหนึ่ง คือ ตำบลนครป่าหมาก บ้านป่าหมาก เป็นส่วนหนึ่งของตำบลนครป่าหมาก

บ้านแหลมพระธาตุ ชาวบ้านช่วยกันสร้างวัดขึ้นทิศเหนือหมู่บ้านตรงมุมแหลมริมชายป่า และสร้างพระธาตุเจดีย์ไว้ในวัด จึงเรียกชื่อวัดและหมู่บ้านแหลมพระธาตุ

๔. ตำบลเนินกุ่ม

นามตำบล เนื่องจากพื้นที่เป็นเนินสูงมาก และมีต้นกุ่มจำนวนมาก เรียงรายตามพื้นที่

บ้านดงหมี่ สมัยก่อนบริเวณหมู่บ้านเป็นป่าทึบเป็นเจ้าอาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น กวาง เลือ่ ลิง ชะนี ฯลฯ แต่ที่พบมากที่สุด คือ หมี่ ต่อมาชาวบ้านหักล้างถางพงเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยจนสัตว์ป่าเหล่านั้น จะเหลืออยู่บ้างก็คือ หมี่ ชาวบ้านจึงเรียกนามหมู่บ้านว่าบ้านดงหมี่

บ้านเนินกุ่ม ประวัติความเป็นมาเช่นเดียวกับนามตำบล

๕. ตำบลบางกระทุ่ม

ตำบล และหมู่บ้านบางกระทุ่ม ตั้งขึ้นตามชื่อพันธุ์ไม้ที่มีพุ่มหนา เรียกต้นกระทุ่ม ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็นต้นกระทุม และเรียกนามหมู่บ้าน ตำบลและอำเภอว่าบางกระทุ่ม

บ้านเกาะกู กำนันประกาศ สึงหลักชัย เล่าประวัติของหมู่บ้านในฐานะที่เป็นทายาทของครอบครัวที่เป็นผู้บุกเบิกหมู่บ้านนี้ ดังนี้ มีครอบครัวหนึ่งอพยพจากอำเภอแปะศรีวิชัย จังหวัดยะเริงเทรามาหาที่ทำกินที่บ้านคลองการ่อน แต่ไม่สามารถจับจองที่ดินได้เนื่องจากมีเจ้าของหมดแล้ว ครอบครัวนี้ จึงขออนุญาตตัดดินบางทำเป็นเรือชะล่าพาข้ามลำคลองที่ติดหมู่บ้านคลองการ่อน ไปบุกเบิกป่าฝั่งตรงกันข้าม หัวหน้าครอบครัวและลูก ๒ คน พาถิ่นสำรวจป่าใช้เวลาครึ่งวันเพื่อปักแนวเขตจับจอง

เลยได้ทราบว่าเป็นเกาะ ครอบครวนี้จึงครอบครองเกาะทั้งหมดและตั้งชื่อเกาะว่า “เกาะกู” เป็นเกาะที่เป็นแหล่งกำเนิดของกล้วยตากเกาะกูที่มีชื่อเสียง และกล้วยพันธุ์มะลิ อ่องนี้ก็เป็นกล้วยที่ครอบครวนี้นำมาปลูกเป็นครอบครวแรก

บ้านคลองกระถ่อน^{๑๖} หมู่บ้านนี้มีลำคลองและฝั่งตรงกันข้ามลำ คลองเป็นป่าดงไม้ยางและไม้ชนิดอื่น บนต้นยางมีนกกามาอาศัยออกลูกหลานจำนวนมาก หลายร้อยตัว ในเวลาบ่ายนกกาทั้งหมดจะพากันบินร่อนอยู่เหนือลำคลองเพื่อลงอาบน้ำ ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “คลองการ่อน” ต่อมาเพี้ยนเป็น “คลองกระถ่อน”

บ้านบางกระทุ่มโน^{๑๗} เป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดข้างใต้จากบ้านบางกระทุ่ม มี ดันกระทุ่มขึ้นอยู่จำนวนมาก

บ้านบึงเวียง^{๑๘} เป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้บึง และบึงนี้มีลักษณะเวียง เป็นวงคล้ายวงฆ้อง ตรงกลางเป็นเนินคล้ายรูปฆ้อง

๖. ตำบลบ้านไร่

บ้านซอนอ้าปาก^{๑๙} ในราว ๕๐ ปีก่อน มีผู้คนอพยพมาจากอยุธยาและ สระบุรี มาตั้งถิ่นฐานที่บริเวณหมู่บ้านนี้ จึงต่อนั้นคนทั้งหลายได้พบซอนไม้มีลักษณะ เหมือนจระเข้อ้าปาก เป็นซอนไม้สองนางคู่รักติดกัน ตรงปลายซอนมีตัวเพรียงเกาะกิน มองดูเหมือนจระเข้อ้าปากอยู่ในน้ำ ชาวบ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านซอนอ้าปาก

บ้านย่านโนนไพร^{๒๐} บริเวณหมู่บ้านเป็นเกาะ มีดินไหลขึ้นหนาแน่นมาก จึงเรียกชื่อบ้านย่านโนนไพร หรือบ้านย่านโนนไหล

บ้านหัวแหลม^{๒๑} ที่หมู่บ้านนี้มีแม่น้ำ่านไหลผ่าน และเกิดดินทราย ทับถมกันเป็นแหลมยาวมาก จึงเรียกชื่อบ้านหัวแหลม

๑. ตำบลไผ่ล้อม^๒

นามตำบลมาจากบริเวณที่ตั้งตำบลนี้ มีกอไผ่ป่าขึ้นเต็มไปหมด หมู่บ้านต่างตั้งอยู่ในวงล้อมของกอไผ่ สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มก่อนที่ทางราชการจะสร้างเขื่อนสิริกิติ์ที่จังหวัดอุตรดิตถ์ และเขื่อนนเรศวรที่จังหวัดพิษณุโลก ในฤดูฝนน้ำจากแม่น้ำน่านจะไหลบ่าเข้าแคววังทองที่บ้านท่าพ้อ จังหวัดพิจิตร และไหลบ่าท่วมตำบลไผ่ล้อม การสัญจรไปมาต้องใช้เรือเป็นหลัก ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำวังทองมีหนองน้ำ บึงคลอง ขนาดใหญ่ มีน้ำขังตลอดปี เป็นที่อาศัยของปลาน้ำจืดนานาพันธุ์ รวมทั้งจระเข้ด้วย ชาวบ้านลงเบ็ดราวในบึงได้ถูกจระเข้เป็นประจำ

บ้านคลองตาภู^๓ มีลำคลองจากแคววังทอง เข้าไปยังทุ่งนา ปากคลองอยู่ข้างบ้านตาภู จึงเรียกคลองตาภู

บ้านท่ามะขาม^๔ เป็นหมู่บ้านที่มีต้นมะขามใหญ่ขึ้นอยู่ต้นหนึ่ง จึงเรียกบ้านท่ามะขาม มีท่าน้ำอยู่ทางฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแคววังทอง สำหรับให้เกวียนข้ามแม่น้ำได้ เพราะเป็นท่าน้ำที่ลาดยางจากทุ่งนาลงไปหาท้องน้ำ

บ้านไผ่ล้อม มีประวัติความเป็นมาของชื่อเช่นเดียวกับชื่อตำบล

บ้านโพธิ์แคน^๕ อาณาเขตของจังหวัดพิษณุโลกและพิจิตรติดต่อกัน โดยมีต้นโพธิ์เป็นจุดแบ่งเขตแดน

บ้านยางโทน^๖ หมู่บ้านนี้มีต้นยางใหญ่อยู่เพียงต้นเดียว สามารถมองเห็นได้แต่ไกล จึงเรียกบ้านยางโทน

๒. ตำบลวัดตายน^๗

นามตำบล เดิมพื้นที่นี้ขึ้นอยู่กับตำบลเนินกุ่ม ต่อมา มีประชาชนอาศัยอยู่มากขึ้น ประกอบกับอยู่ไกลจากตำบลเนินกุ่ม จึงแบ่งแยกเป็นตำบลใหม่ เมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๑๔ และตั้งนามตำบลตามชื่อผู้นำ คือ ตายม ซึ่งอพยพมาจากบ้านนายม จังหวัดเพชรบูรณ์ ตายมได้สร้างวัดตายมขึ้นเมื่อประมาณ ๔๐๐ ปีมาแล้ว ประชาชนยังได้

สร้างหลวงพ่อยม เป็นพระพุทธรูปที่สวยามไว้สักการบูชา ประดิษฐานอยู่ในวิหารของวัด ซึ่งวัดคายนี้นี้สร้างขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๑๐๐ เป็นวัดเก่าแก่และมีนามเดิมว่า “วัดสองแคว”

บ้านโคกสนั่น สมัยก่อนหมู่บ้านนี้เป็นป่า เมื่อมีประชาชนอพยพมาจากจังหวัดพิจิตร ปราจีนบุรี และนครนายก พวกเขามาหักร้างถางพงเป็นที่ทำกิน ตอนกลางวันทุกคนต่างทำงานหนัก พอตอนเย็นจึงพากันซื้อสุรามาดื่มกันส่งเสียงดังสนั่น ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน เดิมหมู่บ้านนี้ขึ้นอยู่กับตำบลเนินกุ่ม ต่อมาแยกเป็นตำบลวัดคายนพร้อมกับหมู่บ้านคงถ่าน

บ้านคงถ่าน เดิมเป็นบ้านเมืองร้าง เพราะมีผู้พบวัตถุโบราณบริเวณนี้ ต่อมามีชาวจังหวัดอุษายอพยพมาอยู่และประกอบอาชีพเผาถ่านขายเป็นส่วนใหญ่ จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านคงถ่าน

๕. ตำบลสนามคลี

นามตำบลและหมู่บ้านสนามคลีมาจากตำบลอีกแถว สมัยก่อนพม่ายกทัพมาตีไทย จนถึงอำเภอสามง่ามและเขตใกล้เคียง ชาวบ้านพากันอพยพหลบหนีทั้งบ้านและสัตว์เลี้ยงเพื่อหนีเอาตัวรอด จึงตั้งนามหมู่บ้านและตำบลตามเหตุการณ์ดังกล่าว

ภูมินามอื่นๆ ในอำเภอบางกระทุ่ม

เกาะมะเพชร เป็นเกาะอยู่กลางทุ่งนา ตำบลเนินกุ่ม สาเหตุที่ชื่อเกาะเพชรเพราะว่าในฤดูน้ำหลากพื้นดินส่วนนี้มีน้ำล้อมรอบจึงเหมือนเป็นเกาะกลางน้ำ และมีพระภิกษุอยู่บริเวณนี้ ชาวบ้านเรียกว่า โคกวัด หรือเกาะมะเพชร บนเกาะนี้มีต้นบอระเพ็ดมาก เดิมเรียกว่าเกาะบอระเพ็ด แต่พอนานเข้าก็เรียกเพี้ยนไปเป็นเกาะมะเพชร ปัจจุบันลักษณะของเกาะกลายเป็นที่ราบเพราะถูกขุดเพื่อทำการเกษตรไปเกือบหมดแล้ว

เขาดงตาล เป็นภูเขาที่ไม่สูงนักอยู่ในเขตตำบลพันชาติ ถ้าเดินทางเส้นทางพิษณุโลก-เขาทราย ผ่านไปทางหมู่บ้านพันชาติจะสามารถมองเห็นภูเขาภูนี้ ซึ่งจะมีต้นตาลขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ตามปกติต้นตาลจะขึ้นตามทุ่งนา แต่ต้นตาลขึ้นบนเขาภูนี้ จึงเรียกกันว่า เขาดงตาล

คลองรังจิก เป็นคลองขนาดกว้างมาก ยาวประมาณ ๕ กิโลเมตร อยู่ที่ หมู่ที่ ๘ ตำบลเนินกุ่ม มีลักษณะเป็นคลองธรรมชาติไม่ได้ขุดแต่งขึ้น บริเวณริมคลองมีต้นจิกขึ้นอยู่จำนวนมาก จึงมักมีคนไปทำรังบนต้นจิก จึงเรียกชื่อคลองรังจิก

คลองลูกปลา สมัยก่อนคลองนี้มีปลาชุกชุมมาก ทั้งปลาน้อยและปลาใหญ่ ปัจจุบันเหลืออยู่เฉพาะปลาน้อย เช่น ปลาจิ่ว ปลาหมอ ปลากระดี่ และกึ่ง เป็นต้น ส่วนปลาใหญ่มีบ้างแต่ไม่มาก

คลองชิงชัย ชื่อคลองชิงชัยมาจากในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้มาทำศึกสงครามกับพม่า การทำศึกครั้งนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงได้ชัยชนะ จึงเรียกชื่อคลองว่า “คลองชิงชัย”

ถนนยางโทน แดเดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นป่า ต่อมา มีชาวบ้านอพยพมาจากจังหวัดกาญจนบุรี มาตั้งรกรากที่บริเวณนี้เป็นหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีต้นยางใหญ่มากต้นหนึ่ง ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อต้นไม้ว่า “ยางโทน” ต่อมานำไปตั้งชื่อถนนด้วย

สะพานนายอำเภอ หรือสะพานสาม ที่มาของชื่อเนื่องจากบริเวณนี้มีลำคลอง เมื่อมีการสร้างถนนลาดยางก็จำเป็นต้องสร้างสะพานข้ามคลอง ตอนแรกชาวบ้านจะใช้ไม้สร้างสะพาน แต่นายอำเภอในขณะนั้นแนะนำว่าควรเป็นสะพานคอนกรีต ชาวบ้านเชื่อคำแนะนำ และตั้งชื่อสะพานว่าสะพานนายอำเภอ เพื่อเป็นเกียรติแก่นายอำเภอท่านนั้น

สะพานลือ เป็นสะพานไม้ที่อยู่ใต้ปลายบางกระทุ่ม เดิมสร้างสำหรับเกี่ยวบรรทุกของไปค้าขาย ปัจจุบันรถบรรทุกเล็กผ่านได้ แต่รถบรรทุกขนาดใหญ่ไม่สามารถผ่านได้

หนองหวาย หรือคลองหวาย แต่เดิมบริเวณนี้เป็นคลองที่อุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้นานาชนิด และชนิดหนึ่งคือต้นหวายขึ้นเต็มริมสองฝั่งคลอง ต่อมาชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นอพยพเข้ามาอยู่บริเวณริมคลองนี้มาก และตั้งชื่อคลองว่า คลองหวาย หรือบางคนเรียกหนองหวาย ชาวบ้านได้ตัดหวายไปทำสิ่งของเครื่องใช้ จนในที่สุดต้นหวายก็หมดไป

อำเภอบางระกำ

อำเภอบางระกำตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดพิษณุโลกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ ๑๗ กิโลเมตร ตั้งขึ้นเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยใช้ชื่อว่าอำเภอชุมแสง เพราะตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลชุมแสงสงคราม ต่อมาย้ายไปตั้งที่บ้านท่าโก ตำบลบางระกำ และปัจจุบันได้ย้ายมาตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำยม หมู่ที่ ๗ ตำบลบางระกำ

การคมนาคม มีทางหลวงแผ่นดินสายพิษณุโลก - กำแพงเพชร ผ่านอำเภอบางระกำ และทางหลวงแผ่นดินสายพิษณุโลก - นครสวรรค์ ผ่านอำเภอบางระกำ ทางทิศตะวันออก

พื้นที่ อำเภอบางระกำมีพื้นที่ ๕๕๒ ตารางกิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย และเขตอำเภอรพรมพิราม

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตอำเภอสางงาม จังหวัดพิจิตร และเขตอำเภอรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตอำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย และอำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำคลอง หนอง บึง แม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่าน คือ แม่น้ำยม ซึ่งไหลผ่านตำบลชุมแสงสงคราม ตำบลบางระกำ และตำบลวังอิทก มีลำคลองบางแก้วซึ่งแยกมาจากแม่น้ำยม ไหลผ่านตำบลชุมแสงสงคราม และตำบลบางระกำ นอกจากนี้มีคลองกรุงศรี ไหลผ่านตำบลบางระกำคลองชุมแสงไหลผ่านตำบลชุมแสงสงคราม คลองบางระกำไหลผ่านตำบลชุมแสงสงคราม คลองท่าโกรกไหลผ่านตำบลนิคมพัฒนา

ประชากร

ในอำเภอบางระกำ มีประชากรเชื้อสายไทยทรงดำ ไทยจีน ไทยอีสาน และไทยกลาง ดังนั้นจึงมีวัฒนธรรมประเพณีของชนกลุ่มต่าง ๆ ตามเขตภาค

การปกครอง แบ่งเขตการปกครองเป็น ๑๒ ตำบล คือ

๑. ตำบลคูย่ม่วง
๒. ตำบลชุมแสงสงคราม
๓. ตำบลท่าม่วงงาม
๔. ตำบลท่าโพธิ์
๕. ตำบลนิคมพัฒนา
๖. ตำบลบ่อทอง
๗. ตำบลบางระกำ
๘. ตำบลบึงกอก
๙. ตำบลปลักแรด
๑๐. ตำบลพันเสา
๑๑. ตำบลวังอิทก
๑๒. ตำบลหนองกุลา

วัด

อำเภอบางระกำ มีวัดต่าง ๆ ทั้งที่ตั้งขึ้นเป็นวัดใหม่ และวัดเก่าแก่เป็นจำนวนถึง ๖๑ วัด ดังนี้

วัดกระทุ่มยอดน้ำ ตั้งอยู่ที่บ้านกระทุ่มยอดน้ำ ตำบลวังอิทก ตั้งนามวัดตามหมู่บ้านที่มีต้นกระทุ่มขึ้นอยู่มาก ในที่ลุ่มถูกน้ำท่วม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๒

วัดกรับพวง ตั้งอยู่ที่บ้านกรับพวง ตำบลวังอิทก นามวัดและหมู่บ้านมีที่มาจากในเทศกาลลอยกระทง จะมีคนหนุ่มสาวมาเล่นเพลงกรับ จึงเรียกบ้านกรับพวง บางคนเขียนเป็นวัดกล้วยพวง (ชื่อวัดกรับพวงยังมีอีก ๓ วัด คือ วัดกรับพวงใต้ วัดกรับพวงเหนือ และวัดกรับพวงกลางอยู่ในอำเภอพรหมพิราม)

วัดกรุงกรัก ตั้งอยู่ที่บ้านกรุงกรัก ตำบลบางระกำ สร้างเป็นวัดตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๔

วัดกลางสุริยวงศ์ ตั้งอยู่ที่บ้านพันด่าง ตำบลวังอิทก มีชาวบ้านจากหมู่บ้านพันด่าง บ้านหนองบัว และบ้านบ่อทองเป็นผู้ร่วมใจกันสร้างขึ้น และตั้งนามวัดให้เป็นกลาง จึงเป็นวัดกลางสุริยวงศ์

วัดกว้างทอง ตั้งอยู่ที่บ้านกว้างอัน ตำบลบ่อทอง

วัดเก้ารั้ง ตั้งอยู่ที่บ้านเก้ารั้ง ตำบลบางระกำ มีที่มาของนามเก้ารั้งว่า เดิมบริเวณนี้เป็นป่าดง มีต้นไม้ขนาดใหญ่ ส่วนมากเป็นต้นยางและมีต้นยางใหญ่ต้นหนึ่ง มีฝูงมาเกาะทำรัง อาศัยตลอดทุกฤดูกาล จำนวน ๙ รัง จึงเรียกป่าดงนี้ว่า เก้ารั้ง

วัดเกาะจันทร์ บ้านเกาะจันทร์ ตำบลบึงกอก

วัดคลองเตย ตั้งอยู่ที่บ้านคลองเตย ตำบลบึงกอก นามหมู่บ้านมาจากหมู่บ้านมีหนองน้ำใหญ่ และมีต้นเตยขึ้นมาก

วัดคลองวัดไร่ ตั้งอยู่ที่บ้านคลองวัดไร่ ตำบลบางระกำ นามวัดและบ้านเนื่องมาจากบริเวณนี้ประชาชนประกอบอาชีพทำไร่ และบริเวณหมู่บ้านมีลำคลอง จึงเรียกคลองวัดไร่

วัดกุยพยอม ตั้งอยู่ที่บ้านกุยพยอม ตำบลบางระกำ บริเวณนี้เดิมเป็นป่าไม้พยอม แต่ชื่อก่อนหน้านี้นี้เรียกบ้านยางแขวนอู๋ นามวัดก็เรียกวัดยางแขวนอู๋ ตามลักษณะของต้นยางใหญ่

วัดคุ้มม่วง ตั้งอยู่ที่บ้านคุ้มม่วง ตำบลชุมแสงสงคราม

วัดกุยมะตูม ตั้งอยู่ที่บ้านกุยมะตูม ตำบลบึงกอก นามบ้านเดิมอยู่ในป่าตาลชายทุ่ง เรียกว่า “วัดหกหัว” เมื่อคราวเกิดโรคระบาด ประชาชนอพยพมาอยู่ที่สันคูย (คูยเป็นภาษาถิ่น หมายถึง เนิน) มีลำคลองไหลผ่าน เรียก กุยมะตูม บริเวณเป็นป่าทึบ มีต้นมะตูมมาก

วัดคงวาง ตั้งอยู่ที่บ้านคงวาง ตำบลหนองกุลา

วัดคงโลกขาม ตั้งอยู่ที่บ้านคงโลกขาม ตำบลปลักแรด เดิมบริเวณหมู่บ้านเป็นที่เนินสูง มีต้นมะขามอยู่

วัดคงหนองอ้อ ตั้งอยู่ที่บ้านคงหนองอ้อ ตำบลชุมแสงสงคราม

วัดคอนอกข์ ตั้งอยู่ที่บ้านหนองตะเจียว ตำบลพันเสา บริเวณหมู่บ้านเป็นเนินเรียบ มีป่าไม้เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า ชาวบ้านเรียกว่าน้ำคอนอกข์ เกี่ยวกับนามวัด ชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วัดหนองตะเจียว”

วัดระแบกงาม ตั้งอยู่ที่บ้านระแบกงาม ตำบลชุมแสงสงคราม

วัดตะโม้ ตั้งอยู่ที่บ้านตะโม้ ตำบลบางระกำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๓๒๐

วัดแคน ตั้งอยู่ที่บ้านแคน ตำบลชุมแสงสงคราม สร้างเป็นวัดประมาณ

พ.ศ. ๒๓๐๐ เป็นวัดเก่าแก่มีโบพัทธสีมาเก่าปรักหักพังปรากฏเป็นหลักฐาน

วัดท่าโค ตั้งอยู่ที่บ้านท่าโค ตำบลบางระกำ นามวัดและบ้านมีที่มา

เนื่องจากบริเวณหมู่บ้านมีต้นตะโกมรก ผลมีทำน้ำเรียกว่าท่าโค สร้างเป็นวัดประมาณ ปี พ.ศ. ๒๒๗๑

วัดทุ่งใหญ่ประชาสงเคราะห์ ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งใหญ่ ตำบลนิคมพัฒนา

วัดทุ่งอ้ายโห้ ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งอ้ายโห้ ตำบลนิคมพัฒนา สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๓ มีนามตามชื่อบ้าน ซึ่งแต่เดิมสร้างวัดขึ้นที่ชายทุ่งเรียก “วัดชายทุ่ง” หรือ “วัดหัวคูย” ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๗ ชาวบ้านย้ายบ้านและวัดมาอยู่ริมคลองเรียก “วัดเนินสำโรง” ปี พ.ศ. ๒๔๘๐ เปลี่ยนเป็น “วัดทุ่งอ้ายโห้” ตามชื่อหมู่บ้าน ซึ่งบ้านนี้ นายโห้ พร้อมกับชาวบ้านล่าสัตว์ป่า นายโห้ถูกปืนของพวกเดียวกันถึงแก่กรรม จึงเรียกบริเวณนั้นว่า “ทุ่งอ้ายโห้”

วัดนิคมผิงสอง ตั้งอยู่ที่บ้านนิคมผิงสอง ตำบลนิคมพัฒนา

วัดนิคมผิงสิบหก ตั้งอยู่ที่บ้านนิคมผิงสิบหก ตำบลนิคมพัฒนา

วัดบางแก้ว ตั้งอยู่ที่บ้านบางแก้ว ตำบลบางระกำ นามวัดและบ้านตั้งตามชื่อผู้มาตั้งถิ่นฐานเป็นครอบครัวแรก คือ นายบางและนางแก้ว วัดบางแก้วสร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๓

วัดบางระกำ ตั้งอยู่ที่บ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ

วัดบ้านใหม่เจริญธรรม ตั้งอยู่ที่บ้านใหม่เจริญธรรม ตำบลนิคมพัฒนา เดิมบริเวณหมู่บ้านนี้เรียก เกาะยายหนู เนื่องจากมีนางหนู ธาณี ได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อน ต่อมาสร้างวัดเรียก “วัดเกาะยายหนู”

วัดบึงกอก ตั้งอยู่ที่บ้านบึงกอก ตำบลบึงกอก สร้างเป็นวัดครั้งแรกประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐ เรียกวัดสุขประดิษฐาราม ต่อมาวัดนี้ทรุดโทรมมาก จึงมีการปฏิสังขรณ์ใหม่ และเรียกชื่อใหม่เป็นวัดบึงกอก

วัดบึงจังกา ตั้งอยู่ที่บ้านบึงจังกา ตำบลหนองกุด สร้างเป็นวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๒ มีนามตามชื่อบ้าน เนื่องจากภูมิประเทศเป็นป่าชายทุ่ง มีนก “อีกา” มาอาศัยมาก ชาวบ้านเรียกบ้านบึงกา ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็น บ้านบึงจังกา

วัดบึงบอน ตั้งอยู่ที่บ้านบึงบอน ตำบลหนองกุด บริเวณนี้มีบึง ในบึงมีต้นบอนมาก จึงเรียกบ้านบึงบอน

วัดปรือกระเทียม ตั้งอยู่ที่บ้านปรือกระเทียม ตำบลบึงกอก สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๓ มีนามตามชื่อหมู่บ้านคือ บริเวณนี้เป็นป่า และพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีต้นปรือขึ้นหนาแน่น เมื่อแรกสร้างหมู่บ้านได้พบไทรกระเทียมทั้งแตกช้ำรุคและสภาพดี มากมาย จึงเรียกบ้านปรือกระเทียม

วัดปลักแรด ตั้งอยู่ที่บ้านปลักแรด ตำบลปลักแรด สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๑ มีนามวัดตามชื่อบ้าน ซึ่งเดิมบริเวณหมู่บ้านเป็นป่ามีสัตว์ป่ามาอาศัยมาก มีหนองน้ำซึ่งมีแรดมาอาศัยนอนจนเกิดเป็นปลักขึ้น จึงเรียกว่า บ้านปลักแรด

วัดปากดง ตั้งอยู่ที่บ้านผิง ๓ ตำบลนิคมพัฒนา หรือเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “วัดนิคมผิงสาม”

วัดโป่งหม้อข้าว ตั้งอยู่ที่บ้านโป่งหม้อข้าว ตำบลบางระกำ

วัดพรหมเกษร ตั้งอยู่ที่บ้านบางม้า ตำบลชุมแสงสงคราม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๑๘ ชาวบ้านนิยมเรียก “วัดบางม้า” ตามชื่อบ้าน ระยะเวลาสร้างวัดมีนายพรหมเป็นผู้จัดการก่อสร้าง และพระเกษรเป็นพระภิกษุที่พำนักอยู่เป็นรูปแรก จึงเรียก “วัดพรหมเกษร”

วัดพันเสา ตั้งอยู่ที่บ้านพันเสา ตำบลพันเสา สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๑๕

วัดโพธิ์งาม ตั้งอยู่ที่บ้านหัวขัว ตำบลพันเสา สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๔ ชาวบ้านมักเรียก “วัดหัวขัว” แต่เดิมหมู่บ้านนี้เรียกว่า “บ้านหกหัวหนองแวง” เล่ากันว่าเมื่อพบกะโหลกศีรษะมนุษย์ที่ถูกเสียนามกินถึง ๖ หัว จึงเรียกชื่อบ้าน เพราะเหตุนี้ ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็นบ้านหัวขัว และคำว่าหนองแวงก็หายไป

วัดโพธิ์ทอง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองเขาควาย ตำบลบางระกำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๖ ก่อนตั้งหมู่บ้าน มีแม่น้ำสองสายมาบรรจบกันที่นั่นเรียกแหลมโพธิ์ เพราะมีต้นโพธิ์ใหญ่อายุนับร้อยปีเป็นสัญลักษณ์

วัดย่านใหญ่ ตั้งอยู่ที่บ้านย่านใหญ่ ตำบลบางระกำเดิมเรียก “วัดใหม่เจริญพร”

วัดราษฎร์บำรุง ตั้งอยู่ที่บ้านวังเม็ด ตำบลบางระกำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๔ ชาวบ้านเรียกวัดวังเม็ดตามชื่อหมู่บ้าน

วัดไรโนดง ตั้งอยู่ที่บ้านไรโนดง ตำบลบางระกำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๗

วัดวังदान ตั้งอยู่ที่บ้านวังदान ตำบลบางระกำ

วัดวังแแร่ ตั้งอยู่ที่บ้านวังแแร่ ตำบลชุมแสงสงคราม

วัดวังอิทก ตั้งอยู่ที่บ้านวังอิทก ตำบลวังอิทก สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๐ บริเวณหมู่บ้านมีแม่น้ำและเป็นวังลึกมาก ในวังนี้มีปลาอิทกชุกชุมมาก

วัดศิริชัยาราม ตั้งอยู่ที่บ้านแหลมมะค่า ตำบลพันเสา สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐ เดิมวัดตั้งอยู่บริเวณแหลมมะค่า เป็นป่าไม้มะค่าล้วน ๆ เรียกชื่อว่า “วัดป่าแหลมมะค่า” หรือ “วัดแหลมมะค่า”

วัดสุนทรประดิษฐ์ ตั้งอยู่ที่บ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๓๑๖ เดิมชื่อวัดบางระกำ

วัดเสวยซุง ตั้งอยู่ที่บ้านเสวยซุง ตำบลบึงกอก

วัดหนองขานาง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองขานาง ตำบลชุมแสงสงคราม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๓ เดิมเรียก “วัดหนองขานาง” ตามตำนานหมู่บ้านว่ามีหญิงคนหนึ่งถูกขาดกรรมที่หมู่บ้านนี้ จึงเรียก “หนองขานาง” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “หนองขานาง”

วัดหนองแขม ตั้งอยู่ที่บ้านหนองแขม ตำบลปลักแรด สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๘ บริเวณหมู่บ้านมีหนองน้ำและป่าแขมขึ้นมากมาย และนามวัดเดิมเรียก “วัดใหม่สามัคคี”

วัดหนองนา ตั้งอยู่ที่บ้านหนองนา ตำบลพันเสา สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๑๕

วัดหนองนา ตั้งอยู่ที่บ้านหนองนา ตำบลหนองกุลา สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๕ บ้านนี้มีหนองน้ำและทุ่งนาอยู่ใกล้เคียง

วัดหนองประจู่ ตั้งอยู่ที่บ้านหนองประจู่ ตำบลพันเสา

วัดหนองปลิง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองปลิง ตำบลบางระกำ

วัดหนองพะยอม ตั้งอยู่ที่บ้านหนองพะยอม ตำบลชุมแสงสงคราม สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๔๖๐

วัดหนองสระแก ตั้งอยู่ที่บ้านหนองสระแก ตำบลบึงกอก สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๕ เดิมเรียก “วัดประดาประชาราษฎร์” ชาวบ้านเรียกสั้น ๆ ว่า “วัดประดา” ชื่อวัดนี้บางคนเขียนเป็น “วัดหนองสระแก”

วัดหนองหลวง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองหลวง ตำบลหนองกุลา สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๔

วัดหนองอ้อ	ตั้งอยู่ที่บ้านหนองอ้อ ตำบลชุมแสงสงคราม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๑ นามวัดและนามบ้านตั้งขึ้นเพราะหมู่บ้านนี้มีต้นอ้อมาก
วัดหลายโพธิ์	ตั้งอยู่ที่บ้านหลายโพธิ์ ตำบลปลักแรด
วัดห้วงกระได	ตั้งอยู่ที่บ้านห้วงกระได ตำบลชุมแสงสงคราม
วัดแหลมเจดีย์	ตั้งอยู่ที่บ้านแหลม ตำบลบางระกำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๑ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านมีแม่น้ำไหลมาบรรจบกันเหมือนเป็นยอดเจดีย์
วัดใหม่ทรงธรรม	ตั้งอยู่ที่บ้านบอนแดง ตำบลพันเสา เดิมเรียกว่า “บ้านบอนแดง”

ภูมินามตำบล หมู่บ้าน

นาม “บางระกำ” ซึ่งเป็นนามอิงเคอ ตำบล และหมู่บ้าน มีผู้กล่าวไว้ ๒ กระแส ดังนี้

บางระกำ” สมัยก่อนการคมนาคมไม่สะดวก การเดินทางเป็นไปด้วยความระกำลำบาก จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บางระกำ

บางระกำ” สมัยก่อนบริเวณนี้มีต้นระกำขึ้นอยู่จำนวนมาก จึงตั้งชื่อว่า บางระกำ

สำหรับภูมินาม ตำบลและหมู่บ้านต่าง ๆ มีประวัติความเป็นมาตามคำบอกเล่าของผู้รู้ท้องถิ่น ดังนี้

๑. ตำบลคูม่วง

ตำบลและหมู่บ้านคูม่วง” มีที่มาจากประมาณ ๕๐ ปีก่อนพื้นที่บริเวณนี้มีต้นไม้นานาชนิดขึ้นอย่างหนาแน่น ที่มองเห็นเด่นชัดกว่าต้นไม้อื่น คือ ต้นมะม่วง และภูมิประเทศเป็นสันกุย (กุยเป็นภาษาท้องถิ่น หมายถึงที่สูง) จึงเรียกบริเวณนี้ว่า “คูม่วง”

บ้านเกาะกลางนา^{๔๕} เดิมเป็นหมู่บ้านเดียวกับบ้านคง หมู่ที่ ๔ ตำบลชุมแสงสงคราม ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๕ บ้านคงมีประชากรมากขึ้น จึงมีผู้ไปตั้งครอบครัวอยู่อาศัยที่เกาะกลางนา จนตั้งเป็นหมู่บ้านได้ ระยะเวลาเป็นหมู่บ้านอยู่ในตำบลชุมแสงสงคราม ต่อมาแยกเป็นตำบลกุ่มม่วง

บ้านคง^{๔๖} เดิมบริเวณหมู่บ้านเป็นที่รกร้าง มีเพียงซากพระอุโบสถ พระพุทธรูป บ่อน้ำ คันสารถี คันลานใหญ่ และกำแพง ซึ่งก่อด้วยอิฐโบราณอยู่ทางทิศเหนือ ลักษณะภูมิประเทศไม่ลุ่มไม่ดอน เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงมีชาวบ้านชักชวนกันมาอยู่และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านคง” ตามภูมิประเทศที่เป็นปอดคง

บ้านโป่งกระโดน^{๔๗} เมื่อก่อนมีคันกระโดนเก่าแก่คันหนึ่งอยู่ข้างหนองน้ำ และมีดินโป่งอยู่ทำให้สัตว์ป่าต่างมากินดินโป่ง และคงกินน้ำในหนองน้ำ จึงเรียกหมู่บ้านโป่งกระโดน

บ้านเรียงกระดก^{๔๘} เดิมหมู่บ้านนี้อยู่ในตำบลชุมแสงสงคราม ต่อมา นายรอด นางฟอง จอมสุข ได้นำดินจอมที่ทำไร่นาอยู่ใกล้หนองน้ำเล็ก ๆ เมื่อก่อนมีข้างป่าชุม และมีต้นไม้เรียงกระดกอยู่ข้างหนองน้ำเล็ก ๆ นายรอด นางฟอง จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านเรียงกระดก

๒. ตำบลชุมแสงสงคราม

บ้านคลองวังแระ^{๔๙} ที่บริเวณหมู่บ้านมีวังแระ เป็นวังลึกอยู่ ๑ แห่ง มีก้อนแระเป็นปุ่มโผล่ขึ้นมา ๒ ก้อน ชาวบ้านเรียกกันว่า แระดินแข็ง น้ำในบริเวณนั้นคั้นมาก แต่ปัจจุบันนี้ น้ำไม่คั้นแล้ว และก้อนแระก็หายไป รวมทั้งน้ำในคลองก็ตื้นเขิน จึงเป็นที่มาของนามบ้านคลองวังแระ

บ้านตะแบกงาม^{๕๐} เมื่อก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๒ หมู่บ้านตะแบกงามเป็นป่าพงดงไฟ เต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด เคยมีผู้คนมาหักรังวางพงเพื่อจับจองที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ แต่ปรากฏว่าอยู่ไม่ได้เนื่องจากบริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่ม ในฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมลึกมากและยังถูกฝูงช้างรบกวนอยู่เป็นประจำ จนมีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งอพยพมาจากจังหวัดสิงห์บุรีมารวมตัวกันตั้งเป็นหมู่บ้านชื่อหมู่บ้านตะแบกงาม เพราะมีดินตะแบกมาก

บ้านบางบัว” หมู่บ้านนี้มีลำคลองอยู่ระหว่างหมู่บ้านกับวัดพรหมเกษร เรียกชื่อคลองปลาบัว เพราะในฤดูน้ำหลากจะมีปลาบัวชุกชุมมาก จึงเรียกคลองปลาบัว บางคนเรียกคลองอ้ายบัว ต่อมาจึงเรียกหมู่บ้านเพี้ยนไปเป็นหมู่บ้านบางบัว

บ้านหนองอ้อ” บริเวณหมู่บ้านนี้มีหนองน้ำ ซึ่งมีต้นอ้อขึ้นรอบหนองน้ำ จึงเรียกว่า บ้านหนองอ้อ

บ้านห้วงกระได” สถานที่ตั้งหมู่บ้านห้วงกระไดนี้ เมื่อสมัยก่อน พ.ศ.๒๔๗๐ นั้นยังเป็นทุ่งหญ้า ป่าไผ่ พันธุ์ไม้นานาชนิด แบบป่าชายทุ่งอุดมสมบูรณ์ มีลำคลองสายหนึ่งใหญ่และลึกพอสมควร ซึ่งเป็นทางน้ำฝนจากป่าไหลลงสู่แม่น้ำยมที่ปากคลองกรุงศรี มีประชาชนกลุ่มหนึ่งอพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี มาจับจองที่ทำมาหากิน อยู่ริมคลอง และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านยางนกออก” เหตุที่มีนกออกจำนวนมากอาศัยทำรัง อยู่บนต้นยางทางทิศเหนือของหมู่บ้าน เวลาคลื่นผิงนกออกจะส่งเสียงร้องเป็นระยะๆ เหมือนเสียงไก่ขันยาม ที่ใกล้หมู่บ้านนี้มีบ้านหนองพยอม ซึ่งชาวบ้านหนองพยอมจะเดินผ่านหมู่บ้านยางนกออกไปตัวอำเภอบางระจัน โดยเดินข้ามคลองซึ่งชาวใคนำสะพานไม้ไผ่ไว้ แต่สะพานไม้ไผ่นั้นทำเป็นขั้น ๆ เหมือนลูกบันได ดังนั้นชาวบ้านหนองพยอมจึงเรียกคลองนี้ว่า “ห้วงกระได” และเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านห้วงกระได” ต่อมาเพี้ยนไปเป็น “บ้านห้วงกระได” แต่อาจมีบางคนเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านยางนกออกอยู่บ้าง

๑. ตำบลท่านางงาม

ตำบลและหมู่บ้านท่านางงาม” มีเรื่องเล่าว่า ในสมัยสุโขทัยตอนปลาย เศรษฐีคนหนึ่งมีลูกสาวสวยงามมาก วันหนึ่งลูกชายเจ้าเมืองมาพบและหลงรักลูกสาว เศรษฐี จึงไปขอร้องเจ้าเมืองให้เจ้าเมืองส่งลูกสาวเศรษฐีไปเป็นภรรยา เศรษฐีตอบตกลง และกำหนดวันแต่งงาน เมื่อเศรษฐีนำเรื่องนี้ไปบอกลูกสาวให้เตรียมตัวเจ้าพิธีแต่งงาน ลูกสาวไม่ยินยอม นางพร้อมด้วยพี่เลี้ยงและบ่าวไพร่จึงลงเรือหนีการแต่งงาน ล่องเรือไปตามแม่น้ำยม ไปพบสถานที่แห่งหนึ่งนางพอใจมาก จึงสั่งให้บ่าวไพร่ให้จอดเรือและสร้างแท่นขึ้นที่ริมน้ำยม นางได้มานั่งเล่นที่แท่นนี้เป็นประจำ จึงได้ชื่อว่า “แท่นนางงาม” ต่อมาเพี้ยนไปเป็น “ท่านางงาม” ซึ่งเป็นทั้งชื่อตำบลและชื่อหมู่บ้าน

บ้านกรุงกรัก^{๕๕} บ้านกรุงกรัก มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โดยมีประวัติศาสตร์บอกเล่า กล่าวว่า มีเชื้อพระวงศ์กษัตริย์กรุงสุโขทัยที่ไม่ยอมอ่อนน้อมต่อกรุงศรีอยุธยา ได้มาสร้างที่พักอาศัยชั่วคราวเพื่อสะสมอาวุธและซ่อนสมุญคนเตรียมการที่จะยกทัพไปยึดกรุงสุโขทัยคืนมาจากอำนาจของกรุงศรีอยุธยา และได้กักผู้คนไม่ให้ออกนอกบริเวณ เพราะกลัวทางกรุงศรีอยุธยาจะรู้ข่าว บริเวณนี้จึงได้ชื่อว่ากรุงกัก ต่อมาเพี้ยนไปเป็นกรุงกรัก

บางท่านก็กล่าวว่า บ้านกองกัก เพราะเคยมีทหารของเมืองพิษณุโลกไปตั้งกองกักด่านไม่ให้เรือพม่าผ่านเข้าไปในคลองปากพิง

บางท่านเล่าว่าสมัยโบราณการคมนาคมไม่สะดวก ไปทางบกก็ไม่มีถนนที่สภาพดี ไปทางน้ำลำคลองก็คดเคี้ยว มีวังน้ำวนหลายแห่ง จนราชกิจของความเป็นอุปสรรคในการสัญจร จึงซื้อบ้านกุกกัก ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็นกรุงกรัก จนถึงทุกวันนี้

บ้านย่านใหญ่^{๕๖} เดิมบ้านย่านใหญ่ตั้งอยู่กับบ้านบางแก้ว หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบางระกำ โดยมีลำคลองธรรมชาติผ่านหมู่บ้านชื่อลำคลองบางแก้ว สมัยก่อนชาวบ้านบางแก้วมีอาชีพทำประมงน้ำจืดและแบ่งกันทำเป็น “ย่าน” (แบ่งตอน) โดยเฉพาะในย่านนี้เป็นแหล่งประมงที่ใหญ่ ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ย่านใหญ่” ต่อมา พ.ศ. ๒๕๒๒ หมู่บ้านย่านใหญ่ถูกแบ่งการปกครองให้อยู่ในตำบลหนองงา

๔. ตำบลนิคมพัฒนา

บ้านทุ่งใหญ่^{๕๗} สมัยก่อนประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๕ มีนายทิพย์ ไม่ทราบนามสกุล ปรกตมีอาชีพทำนา มีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านกุ่มะตุม พอเสร็จจากการทำนาแล้ว นายทิพย์จะไปทุ่งน้ำมันยางขาย โดยยกห้างเป็นที่พักแรมอยู่บริเวณชายทุ่งของบ้านทุ่งใหญ่ปัจจุบัน ในขณะนั้นสภาพป่าไม้อุดมสมบูรณ์มาก และมีสัตว์ป่านานาชนิด เช่น เสือโคร่ง เสือดำ หมี กระตัง เก้ง กวาง ฯลฯ แต่สัตว์ที่เป็นอุปสรรคในการทำน้ำมันยางของนายทิพย์คือเสือโคร่ง ซึ่งมีจำนวนมาก วันหนึ่งนายทิพย์จึงชวนเพื่อนบ้านออกล่าเสือโคร่ง ก็ได้พบเสือโคร่งขนาดใหญ่ตัวหนึ่ง นายทิพย์ได้ใช้ปืนยิงเสือโคร่ง นายทิพย์คิดว่าเสือโคร่งตายจึงยุสุนัขให้เข้าไปใกล้เสือโคร่ง เสือโคร่งซึ่งบาดเจ็บได้กลืนสุนัขก็วิ่งออก

มาจะขย้าสุนัขตัวนั้น ด้วยความกลัวสุนัขจึงวิ่งมาหานายทิพย์ นายทิพย์จึงต้องต่อสู้กับเสือโคร่ง แต่พอคืนนายทิพย์สะดุดต้นไม้ล้มลงจึงถูกเสือโคร่งกัดตาย ต่อมา มีราษฎรอพยพจากบ้านทุ่งอ้ายโหลมาอยู่บริเวณที่นายทิพย์ตาย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ และเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ราว ๑๐๘ หลังคาเรือน มีพื้นที่ทำการเกษตรกว้างใหญ่ถึง ๗,๐๐๐ ไร่เศษ จึงตั้งเป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านทุ่งใหญ่

บ้านทุ่งอ้ายโหล^{๕๖} บริเวณบ้านทุ่งอ้ายโหลปัจจุบันเคยเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ ในอดีตเป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด ชาวบ้านแถบจังหวัดกำแพงเพชร สุโขทัย มาตัดไม้ไปสร้างบ้านเป็นประจำ ครั้งหนึ่งชาวบ้านชวนกันล่ากระทิงป่า โดยคารล้อมระดมยิงจนกระทิงยังถูกกระทิงป่าตัวหนึ่งบาดเจ็บ และกระทิงป่าตัวนั้นได้ขวิดขาของคนหนึ่งชื่อนายโหล จนถึงแก่ความตาย และกระทิงตัวนั้นก็ถูกล่าจนตาย ชาวบ้านกลุ่มนั้นจึงตั้งหลักฐานอยู่บริเวณนั้น และตั้งชื่อหมู่บ้านเพื่อเป็นการระลึกถึงนายโหลว่าบ้านทุ่งอ้ายโหล เป็นหมู่บ้านใหญ่มีพื้นที่ ๗,๐๐๐ ไร่เศษ

บ้านนิคมพัฒนา^{๕๗} ลุ่มยอคือบริเวณหมู่บ้านนี้ยังเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ มีลำคลองธรรมชาติผ่านหมู่บ้านชื่อคลองท่าโกรก ชื่อของคลองมีสาเหตุจากในคลองนี้มีสิ่งอย่าง มาก และสิ่งต่างสิ่งอย่างร่องดั่งโกรก ๆ ตลอดคืนในฤดูฝน ชาวบ้านลำบากยกจนการคมนาคมไม่สะดวก จนถึงปี พ.ศ.๒๕๑๑ นิคมสร้างตนเองอำเภอบางระกำได้เข้ามาจัดสรรที่ทำกินให้ใหม่ ตัดถนน วางผังหมู่บ้าน สร้างเหมืองฝาย ทำให้การทำมาหากินได้ผลดีขึ้น จนตั้งเป็นตำบลใหม่เป็นตำบลนิคมพัฒนา ซึ่งบางส่วนของหมู่บ้านแยกมาจากตำบลบึงกอก

บ้านป่าสัก^{๕๘} เดิมสภาพหมู่บ้านเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ มีนายสุจิตต์ หลักดี มาตั้งครอบครัวเป็นครอบครัวแรก ต่อมา นิคมสร้างตนเองอำเภอบางระกำได้จัดสรรพื้นที่เป็นที่ทำกินแก่ราษฎรที่ยากจน และตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ชื่อหมู่บ้านป่าสักตั้งตามชื่อต้นไม้ที่มีอยู่มากบริเวณนั้น คือต้นสัก

บ้านหนองหญ้าปล้อง^{๕๙} เดิมก่อนตั้งหมู่บ้านบริเวณนี้มีหญ้าปล้องขึ้นหนาแน่นตามทุ่งนา ชาวบ้านจึงเรียกว่า บ้านหนองหญ้าปล้อง

บ้านใหม่เจริญผล^{๖๓} เป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยกรมประชาสงเคราะห์ได้เข้ามาจัดสรรที่ทำกินให้ราษฎรซึ่งอพยพมาจากหลายจังหวัด เข้ามาอยู่ในพื้นที่ ซึ่งบริเวณนี้เคยเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยพืชพันธุ์ไม้หลายชนิด เช่น มะม่วงป่า หวายป่า มะไฟป่า เป็นต้น

๕. ตำบลบ่อทอง

บ้านกว้างอื่น^{๖๔} หมู่ที่ ๕ หมู่บ้านนี้ชื่อจำกัดบ้านกว้างอื่น หมู่ที่ ๑๐ ตำบลพันเสา มีประวัติหมู่บ้านเล่าว่า สมัยก่อนบริเวณหมู่บ้านเป็นป่ารก มีสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีกวางมาก ชาวบ้านที่มาอยู่มักออกล่ากวางโดยใช้ปืนยิง แต่มีผู้ล่ากวางแล้วยิงปืนแต่ปืนไม่ดัง ลูกกระสุนไม่ออก เรียกว่าปืนอั้น จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านกว้างอั้น

บ้านโพธิ์ประสาท^{๖๕} โพธิ์ประสาทเป็นชื่อของบึงขนาดเล็ก อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของบ้านพันเสา เป็นบึงที่เป็นแหล่งปลานานาชนิด มีน้ำขังตลอดปี รอบ ๆ บึงมีต้นไม้หลายพันธุ์ขึ้นหนาแน่น ทงทิศใต้ของบึงมีต้นโพธิ์ใหญ่ขึ้นอยู่ ๑ ต้น ชาวบ้านที่อยู่รอบบึงนี้ เช่น บ้านพันเสา บ้านหนองตาเขียว บ้านปลักกรดต่างเข้ามาจับจองพื้นที่รอบบึงเป็นที่ทำกินเนื่องจากเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ เกิดเป็นหมู่บ้านขึ้นมาเรียกบ้านโพธิ์ประสาทตามชื่อบึง และต้นโพธิ์ริมบึงนั้น

บ้านหนองนา^{๖๖} เดิมบริเวณหมู่บ้านมีหนองน้ำ ต่อมาราษฎรอพยพมาจากจังหวัดสระบุรี และอุบลราชธานี มาอาศัยอยู่จนปัจจุบันนี้ หนองน้ำนั้นแห้งกลายเป็นที่ทำนา ชาวบ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านหนองนา

บ้านหนองนางนวล^{๖๗} ก่อนตั้งหมู่บ้านมีหนองน้ำอยู่ ๑ แห่ง วันหนึ่งมีกวางตัวเมียชื่อ อินวล อินวลได้ไปติดหล่มตายที่หนองน้ำนั้น ชาวนาที่ไปพบควายตายจึงเรียกหนองน้ำนั้นว่า หนองอินวล ต่อมาตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นและเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านหนองนางนวล

บ้านหนองบัว^{๖๔} ในสมัยก่อนบริเวณหมู่บ้านเป็นที่ป่ารกมาก มีราษฎรเข้ามาจับจองที่ดินซึ่งเป็นทั้งที่ลุ่ม ที่ดอน และมีหนองน้ำกว้างใหญ่ เนื้อที่ประมาณพันไร่เศษ บริเวณหนองน้ำกว้างนั้น มีดินหญ้าละมานและคันบัวหลวงขึ้นเต็มแน่นไปหมด ทั้งหนองน้ำ และยังมีทุ่ง ปลาชุกชุม เพราะน้ำในหนองไม่เคยแห้งเลย ชาวบ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านหนองบัว แต่ปัจจุบันหนองน้ำนี้แห้งกลายเป็นที่ทำนาไปหมดแล้ว

๖. ตำบลบางระกำ

บ้านแก้ว^{๖๕} ชื่อหมู่บ้านเล่ากันว่าบริเวณหมู่บ้านมีต้นยางใหญ่ต้นหนึ่งแตกกิ่งก้านสาขาได้ ๘ กิ่ง แต่ละกิ่งมีฝิ่งหลวงมาทำรังจำนวน ๘ รัง จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านแก้ว และต้นยางใหญ่นั้นถูกตัดไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยเจ้าของโรงเลื่อยบางระกำ ชื่อนางจอน จันทร์ประเสริฐ ได้สัมปทานป่าเป็นผู้จ้างคนงานตัดโค่นต้นยาง คนงานตัดจนขาดแล้วต้นยางก็ไม่ล้มลง คงยืนต้นอยู่ จนต้องทำพิธีบวงสรวงต้นยางจึงโค่นล้มลง

บ้านคลองวัดไร่^{๖๖} เป็นหมู่บ้านที่ถูกผลไม้ได้ผลดี จึงมีผลไม้หลายชนิดเช่น มะม่วง ส้มโอ บ๊วยหน่า ขนุน กล้วย มะพร้าว ฯลฯ แรกเริ่มเป็นที่ดินรกร้างประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๒ นายถิ จันทร์กล้า นักสมุหสิขในครอบครัวมาจับจองที่ดินเพื่อประกอบอาชีพ หลังจากนั้นได้มีชาวไทยเชื้อสายพม่าจากจังหวัดสุพรรณบุรีมาจับจองที่ทำกินมากขึ้น และตั้งเป็นหมู่บ้านชื่อบ้านคลองวัดไร่

บ้านกุยยาง^{๖๗} บริเวณหมู่บ้านนี้เคยเป็นป่าดงดิบที่มีต้นยางและต้นไม้อื่นๆ ขึ้นหนาแน่นและเป็นที่สูง ราวปี พ.ศ. ๒๔๗๓ มีผู้คนหนีน้ำท่วมมาจับจองที่ทำกินในป่าแห่งนี้และมีราษฎรเพิ่มจำนวนมากขึ้นจนตั้งเป็นหมู่บ้านได้ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านกุยยาง

บ้านตะไผ่^{๖๘} เมื่อราว ๓๐๐ ปีก่อน หมู่บ้านนี้มีราษฎรอาศัยอยู่หนาแน่น แต่ต่อมาเกิดโรคระบาดคือ อหิวาตกโรค ทำให้กลายเป็นหมู่บ้านร้างและเป็นป่าดงดิบในที่สุด มีหลักฐานวัตถุโบราณที่พบได้แก่อุโบสถเก่า ชาวบ้านไดนาทพบขันทองเหลืองและอุปกรณ์กินหมากอยู่เสมอ

เมื่อประมาณ ๑๐๐ กว่าปี ได้มีตาไม้เดินทางจากบ้านปลักแถมมาจับของที่ทำกินที่บริเวณเกาะ ชาวบ้านจึงเรียกว่าเกาะบ้านตาไม้ และต่อมาก็เรียกเป็นบ้านตะไม้ในปัจจุบัน

บ้านบางแก้ว^{๕๖} บริเวณหมู่บ้านนี้เดิมเป็นป่าคงคิบและป่าโปร่ง มีสุนัขจิ้งจอกอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จนเมื่อมีชาวบ้านอพยพไปอยู่มากขึ้น ได้นำสุนัขพันธุ์พื้นเมืองเข้าไปเลี้ยงด้วย สุนัขจิ้งจอกกับสุนัขพื้นเมืองผสมพันธุ์กันเป็นสุนัขพันธุ์ใหม่ขึ้นเรียกสุนัขบางแก้ว ชื่อหมู่บ้านบางแก้ว เล่าไว้ในประวัติของวัดบางแก้ว

บ้านบึงคัด^{๕๗} เมื่อสมัยร้อยกว่าปีมาแล้ว ที่หมู่บ้านมีลำคลองที่สามารถเป็นเส้นทางคมนาคมและการค้าขายได้ มีเรือของเศรษฐีคนหนึ่งบรรทุกสินค้าแล่นมาจากจังหวัดกำแพงเพชรมาตามลำคลอง เพื่อจะไปขายที่จังหวัดพิษณุโลก แต่บังเอิญเกิดลมพายุพัดแรงมากจนเรือเสียหัก คนท้ายเรือก็ล้มท้ายเรือตั้งแต่บริเวณหมู่บ้าน ปัจจุบันไปจนเรือตะแคงและล่มจมลงที่บึงแห่งหนึ่ง เรียกสถานที่เรือล่มว่า บึงตะแคง ปัจจุบันเพี้ยนไปเป็นบึงตะเคง ส่วนบริเวณหมู่บ้านนี้เรียกว่า บ้านบึงคัด

บ้านยางแฉ่วน^{๕๘} สมัยก่อนบริเวณหมู่บ้านมีดินยางสองคันใหญ่ขึ้นคู่กันห่างกันประมาณ ๓ เมตร แผ่กิ่งก้านยาวเลื้อยเข้าประสานกันเป็นลักษณะเหมือนแปดหรือเก้าชนิดเรียกอยู่ จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านยางแฉ่วนอยู่

บ้านไร่^{๕๙} บริเวณหมู่บ้านนี้เดิมเป็นที่ราบลุ่ม เป็นป่ารกมาก มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่หลายชนิด ชุกชุมมาก อาชีพของคนในหมู่บ้าน คือ การทำไร่ทำนา จึงเรียกบ้านไร่ตามอาชีพของชาวบ้านและสภาพพื้นที่ ซึ่งเป็นป่ารก

บ้านไร่กลาง^{๖๐} ก่อนที่ราษฎรจะอพยพมาอยู่ที่หมู่บ้านนี้ สภาพภูมิประเทศเป็นดงไม้ใหญ่ มีกอไผ่ป่าอยู่สองฟากคลอง ต่อมาราษฎรอพยพเข้ามาทำข้าวไร่ และ ไร่ผลไม้มันดิน จึงเรียกบ้านไร่ แต่เมื่อเวลาผ่านไป มีราษฎรอพยพมาอยู่มากขึ้นจึงแยกเป็นหมู่บ้านใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ เรียกบ้านไร่กลาง เพราะทิศตะวันออกของหมู่บ้านติดกับหมู่บ้านคลองวัดไร่ ส่วนทิศตะวันตกติดกับหมู่บ้านไร่

บ้านวังกุ่ม^{๕๔} สมัยก่อนมีวังน้ำใหญ่อยู่ในแม่น้ำยม และมีต้นกุ่มน้ำขึ้นอยู่ใกล้วังใหญ่นี้ จึงเรียกว่า วังกุ่ม

บ้านวังกุ่ม^{๕๕} เดิมหมู่บ้านนี้มีคนอาศัยอยู่น้อยมาก ต่อมาเมื่ออพยพมาจากภาคกลางหลายจังหวัด และต่างก็ปลูกบ้านอยู่กันเป็นกลุ่ม ๆ จึงเรียกบ้านวังกุ่ม

บ้านวังคาน^{๕๖} ในอดีตหมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยม บริเวณกลางแม่น้ำในฤดูแล้ง น้ำจะแห้งจนเห็นเป็นเนินดินโคลนสูงเด่นขึ้นมา ลักษณะของเนินดินบริเวณนั้นจะเป็นดินดาน ส่วนรอบ ๆ บริเวณเป็นน้ำล้อมรอบอยู่ น้ำจะไม่แห้งแห้งจะเป็นหน้าแล้งก็ตาม น้ำจะลึกมากเป็นวังที่มีปลาชุกชุม จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านวังคาน

บ้านวังเปิด^{๕๗} มีตำนานเล่าว่า แต่ก่อนนานมาแล้ว ที่คลองข้างวัดคอนหน้าน้ำเต็มลำคลอง วันดีคืนดีก็มีเปิดทองหนึ่งตัว เมื่อเงินหนึ่งตัว ได้ออกมาว่าแม่น้ำเล่นที่ลำคลองแล้วก็กลับเข้าไปอยู่ในถ้ำ ที่ปากถ้ำมีก้อนหินปิดอยู่ แต่ปัจจุบันนี้ไม่มีแล้ว จึงเป็นที่มาของบ้านวังเปิด

บ้านหนองเขาควาย^{๕๘} มีผู้รู้เล่าว่านานมาแล้ว มีตำนานตำบลบางระกำ ชื่อนายทอง ภนเจริญ กำนันทองเป็นเจ้าของที่นาในหมู่บ้านหนองเขาควายปัจจุบันเป็นจำนวนมาก ทุกวันกำนันจะออกไปทำนาและไล่ต้อนฝูงควายประมาณ ๒๐ กว่าตัวออกไปเลี้ยงกลางทุ่งนา เมื่อไปถึงที่นาก็จะผูกควายไว้เพื่อให้ควายหากินหญ้าบริเวณใกล้เคียงกันควายที่ถูกผูกไว้จะใช้เขาควายขวิดกินทุกวันจนเป็นหลุมลึกและกว้าง ในที่สุดก็กลายเป็นหนองน้ำ ชาวบ้านจึงเรียกหนองน้ำและหมู่บ้านนี้ว่า หนองเขาควายมาจนถึงปัจจุบัน

๙. ตำบลบึงกอก

ตำบลและหมู่บ้านบึงกอก^{๕๙} มีประวัติความเป็นมาคือ สมัยก่อนหมู่บ้านนี้เป็นป่าดงดิบ มีบึงอยู่กลางดง บึงนี้ไม่ใหญ่โตมากนักแต่ก็มีน้ำขังตลอดปี ในป่าดงดิบนี้มีสัตว์ป่านานาชนิด อาศัยอยู่รวมทั้งช้างป่าโขลงหนึ่ง สัตว์ป่าทั้งหลายจะลงกินน้ำในบึงทุกวัน โดยใช้เส้นทางเดินทางเดียวจนกลายเป็นกรอก (ภาษาถิ่น หมายถึง ดรอก) และ

ริมบึงนี้มีต้นมะกอกใหญ่ต้นหนึ่งอยู่ข้างตอกรอก ทางเดินของข้างและสัตว์ป่า สมัยนั้นมีประชาชนจากที่อื่นได้มาตั้งหลักแหล่งทำน้ำมันยาง ทำให้ คนเหล่านี้ก็ได้อาศัยน้ำในบึง โดยเดินตามตอกรอกของโขลงข้าง และได้เก็บลูกมะกอกไปใส่ดัมปลาด้วย ชาวบ้านเหล่านั้นจึงตั้งชื่อบ้านบึงกอก ปัจจุบันบึงนี้ยังมีอยู่และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับงบประมาณขุดลอกบึงประมาณ ๑๐ ไร่ เพื่อเลี้ยงปลา จนกลายเป็นบึงสาธารณะทำให้ชาวบ้านมีปลากินอุดมสมบูรณ์

บ้านเกาะจันทร์^{๔๔} บริเวณพื้นที่ของหมู่บ้านเมื่อ ๔๐ ปีก่อน เป็นที่รวบรวมน้ำท่วมถึง มีน้ำล้อมรอบตรงกลางคล้ายเกาะและมีต้นจันทน์ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก

บ้านโคกสว่าง^{๔๕} เดิมมีผู้อพยพมาจากจังหวัดสุพรรณบุรี นครสวรรค์ และชัยนาท มาตั้งถิ่นฐานที่หนองกระจาด ต่อมาแม่น้ำท่วมใหญ่ จึงมาจับจองที่ดินบริเวณนี้เป็นที่อยู่อาศัยทำมาหากิน พื้นที่ของหมู่บ้านเป็นโคกสูง น้ำท่วมไม่ถึง นายทองดี แก้วสะแสน บุคคลรุ่นบุกเบิกเป็นผู้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านโคกสว่าง เนื่องจากพื้นที่สูงและทำให้เขาพร้อมด้วยชาวบ้านคนอื่นปลอดภัยในชีวิต สบายอกสบายใจเหมือนพบแสงสว่างในชีวิต

บ้านหนองบัว^{๔๖} ประมาณ ๕๐ ปีก่อน มีราษฎรอพยพมาจากบ้านตะเฒ่า บ้านกุดตะลุง และบ้านแหลม มาประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา บริเวณหมู่บ้านมีหนองน้ำซึ่งมีดอกบัวขึ้นอยู่ในหนองน้ำนั้นเต็มไปหมด แต่พอถึงฤดูร้อน ได้มีไฟป่าไหม้บัวในหนองน้ำนั้นทุกปี จนเป็นเหตุให้ราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านหนองบัวไฟไหม้ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อ เหลือเพียง บ้านหนองบัว

๔. ตำบลปลักแรด

ตำบลหนองหมู่บ้านปลักแรด^{๔๗} นานมาแล้วมีประชาชนอพยพหนีภัยสงครามมาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านแหลมเจดีย์ และบ้านตาไม้ (ต่อมาร่อนเป็นบ้านตะเฒ่า) ครั้นประชาชนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ที่ทำกินถูกแบ่งแยกกันไป จนประชาชนกลุ่มหนึ่งจากบ้านตะเฒ่าออกล่าสัตว์ตามป่า ซึ่งบริเวณบ้านปลักแรดปัจจุบันยังเป็นป่าดิบ มีสัตว์ป่านานา

ชนิด โดยเฉพาะสัตว์ใหญ่ชนิดหนึ่งคือแรด ป่าแห่งนี้มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ เมื่อสัตว์ลงกินน้ำก็จะต้องพักผ่อน โดยเฉพาะแรดเมื่อนอนพักทำให้บริเวณนั้นเป็นปลักใหญ่ลึกล้ำพอสมควร ผู้ที่พบเห็นจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านปลักแรด ปัจจุบันปลักแรดตื่นเงินไปหมดแล้ว เพราะเป็นเวลานานนับร้อยปีมาแล้ว แต่มีแนวของปลักแรดอยู่ตรงสถานีอนามัยบ้านปลักแรด และมีโคก(เนินดิน) ที่แรคนอนพักอยู่ตรงบ้านของนายพ่วง พัฒนแหวน (ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ นายพ่วงอายุได้ ๑๐๐ ปีเศษ)

บ้านคองโคกขาม^{๔๘} เดิมบริเวณบ้านคองโคกขามเป็นป่าหนาทึบประกอบไปด้วยไม้ยาง ไม้สัก ไม้มะขาม เป็นต้น ในสมัยหนึ่งพม่ายกทัพมารุกรานประเทศไทยในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พม่ายกมาตั้งทัพในบริเวณอันดอป่าระกำ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบ ๆ ตัวเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านตะโป้ ตำบลบางระกำ และบ้านปลักแรด ตำบลปลักแรด เกิดความเกรงกลัวทหารพม่า ต่างพากันอพยพเข้าไปอยู่ในป่าลึกบริเวณบ้านคองโคกขามปัจจุบัน และตั้งหลักฐานอยู่บริเวณนั้นจนเกิดเป็นหมู่บ้าน ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านคองโคกขามตามลักษณะพื้นที่ที่พบครั้งแรกซึ่งมีต้นมะขามใหญ่อยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นที่สูงเป็นเนินหรือโคก

บ้านคองโคกขาม^{๔๙} (ตำนานที่ ๒) ในนามแล้วมีคนกลุ่มหนึ่งอพยพมาจากบ้านปลักแรด มาอาศัยทำมาหากินที่บ้านคอง มีประชากรอยู่ราว ๔๐ หลังคาเรือน ต่อมาเมื่อโรคหิวอดกโรคระบาด ผู้คนเจ็บป่วยล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงพากันอพยพโยกย้ายไปทางทิศตะวันออก ห่างจากที่เดิมไปประมาณ ๑๕๐๐ เมตร ซึ่งมีพื้นที่เป็นสันเนินยาวจากทิศเหนือไปทิศใต้ ทิศตะวันออกติดบึงใหญ่ ทิศตะวันตกเป็นหนองน้ำและนา ชื่อหนองปลาก้าง (มีปลาก้างชุกชุม) พื้นที่นี้เป็นเนินสูงมีป่ามะขามใหญ่อยู่กลุ่มหนึ่ง จึงให้ชื่อหมู่บ้านว่าบ้านโคกขาม มีอายุเก่าแก่กว่า ๑๐๐ ปี

บ้านหนองมะปราง^{๕๐} เมื่อหลายสิบปีก่อน บริเวณหมู่บ้านนี้เป็นป่าดงดิบมีคนมาอยู่อาศัยแล้วก็ทิ้งร้างว่างเปล่าบ้าง เนื่องจากมีโจรผู้ร้ายชุกชุม ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๐๘ มีประชาชน จากที่ต่างๆ มาอยู่มากขึ้น ต่างพากันหักร้างถางพงเพื่อเป็นที่

ทำนาทำไร่ ประมาณ ๒,๐๐๐ ไร่ จำนวนประชากรราว ๗๐ ครอบครัว จึงตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น เรียกว่า บ้านหนองมะปราง ชื่อของหมู่บ้านมาจากมีดินมะปรางใหญ่เก่าแก่คันหนึ่ง ในจำนวนหลายคัน แต่คันที่ใหญ่ที่สุดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางลำต้นราว ๑.๕๐ เมตร มีอายุ ๑๐๐ ปีเศษ ดินมะปรางคันนี้ขึ้นอยู่ใกล้ลำคลอง และลำคลองบริเวณนี้กว้างประมาณ ๔๐ เมตรเศษ จึงกลายเป็นหนองน้ำ ชื่อหมู่บ้านจึงมาจากหนองน้ำและดินมะปรางใหญ่มารวมกัน แต่ดินมะปรางดังกล่าวถูกไฟไหม้ตายเสียแล้วเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ นี้เอง

บ้านหล้ามือสี ^{๕๖} สมัยก่อนหมู่บ้านนี้มีสภาพภูมิประเทศเป็นเนินสูงเต็มไปด้วยป่าไผ่และต้นไม้หลายพันธุ์ ทางทิศตะวันออกและตะวันตกของหมู่บ้านเป็นบึงมีน้ำขังตลอดปี และในหมู่บ้านมีแหล่งน้ำเรียกว่าลำหล้าไหลผ่าน ในลำหล้ามีป่าไผ่ไผ่เป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านในสมัยนั้นยังใช้ขวบใช้มือ ชาวบ้านจึงไปตัดไม้ไผ่ในลำหล้า นำมาทำเครื่องมือสีข้าวเป็นประจํา จึงเป็นที่มาของชื่อบ้านหล้ามือสี

๘. ตำบลพันเสา

ตำบลและหมู่บ้านพันเสา ^{๕๗} เมื่อก่อนบริเวณหมู่บ้านนี้มีต้นไม้เป็นจำนวนมาก ประชาชนจากที่ต่าง ๆ ที่มานอนพักแรมมักจะพันเสาเอาไปทำเสาบ้าน เลยตั้งชื่อหมู่บ้านพันเสา ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็นพันเสา

บ้านนาหมับ

ตำนานที่ ๑ ^{๕๘} สมัยก่อนบริเวณนี้มีชาวบ้านมาหักร้างถางป่าเป็นที่ทำไร่นาและตั้งเป็นหมู่บ้าน มีต้นไม้ใหญ่อยู่กลางทุ่งนาชื่อต้นหมันชาวบ้านจึงเรียกบ้านนาหมัน

ตำนานที่ ๒ ^{๕๙} เดิมทีมีชายคนหนึ่งชื่อนายหมันมาทำไร่นาอยู่ที่บริเวณหมู่บ้านนี้ ชาวบ้านจึงเรียกทุ่งนาชื่อว่า นาดาหมัน ต่อมาเพี้ยนไปเป็น บ้านนาหมัน

บ้านบอนแดง ^{๖๐} ที่ตั้งหมู่บ้านมีหนองน้ำซึ่งมีต้นบอนแดงขึ้นเต็มหนองน้ำนั้น ชาวบ้านซึ่งอพยพมาจากจังหวัดสุโขทัย และกำแพงเพชร จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านบอนแดง แต่ปัจจุบันหนองบอนแดงได้ถูกชาวบ้านบุกรุกที่เป็นที่ทำนา บอนแดงจึงสูญพันธุ์เหลือแต่เพียงชื่อเท่านั้น

บ้านหนองตะกู

ตำนานที่ ๑^{๖๖} สมัยก่อนมีหนองน้ำใหญ่อยู่บริเวณหมู่บ้านนี้ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้หนองน้ำหลายครอบครัวต่างก็ใช้น้ำในหนองน้ำทุกครัวเรือน ต่อมาหมู่บ้านนี้เกิดภัยแล้ง น้ำในหนองน้ำแห้ง ชาวบ้านจึงอพยพไปอยู่ที่อื่นกันหมดฤดูฝนต่อมามีชายสองคนหลงทางมาพบหนองน้ำ แต่มีน้ำน้อยมาก ชายสองคนนี้ต่างแย่งกันจับจองหนองน้ำจนเกิดทะเลาะเถียงกันว่า ของกู ๆ ๆ เลยเป็นที่มาของชื่อบ้านหนองตะกู มาจนทุกวันนี้

ตำนานที่ ๒^{๖๗} กาลครั้งหนึ่งมีสามภรรยาหนุ่มสาวคู่หนึ่งเดินทางมาพบหนองน้ำใหญ่ ก็เลยตั้งหลักแหล่งสร้างครอบครัวมีลูกหลานมากมายและมีชาวบ้านคนอื่น ๆ ไปสมทบอยู่ด้วย จนเป็นหมู่บ้าน เผอิญที่กลางหนองน้ำนั้นมีต้นตะกูใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง จึงเรียกชื่อบ้านหนองตะกู

ตำนานที่ ๓^{๖๘} กาลครั้งหนึ่งมีสองคู่เมียคู่หนึ่งได้อพยพมาจากหมู่บ้านอื่นเพราะเกิดภัยแล้ง แต่โชคร้ายระหว่างการเดินทาง มีเลี้ยวหนึ่งมันมุ่งหน้ามายังสองคู่เมียคู่หนึ่ง ทั้งสองคนจึงจับมือกันวิ่งหนีเรืออย่างสุดชีวิต จนมาถึงหนองน้ำแห่งหนึ่งสองคู่เมียซึ่งวิ่งจนจวนจะหมดแรงจึงตัดสินใจกระโดดลงหนองน้ำและว่ายน้ำไปกลางหนองน้ำ พบท่อนไม้ท่อนหนึ่งเป็นไม้ตะกู สองคนเลยอาศัยท่อนไม้นั้นเกาะพุงตัวไว้ ทั้งสองเห็นว่าที่หนองน้ำนี้อุดสมบูรณ์เลยชวนกันตั้งครอบครัวอยู่ที่นี้ เมียจะเรียกสถานที่นั้นว่าบ้านหนองน้ำ ฝ่ายจะเรียกว่าบ้านต้นไม้ตะกู ในที่สุดตกลงกันว่า เรียกบ้านหนองตะกู

บ้านหนองประดู่^{๖๙} เดิมทีบริเวณหมู่บ้านมีต้นประดู่จำนวนมาก โดยเฉพาะข้างหนองน้ำมีต้นประดู่ใหญ่หลายต้น จึงตั้งชื่อบ้านหนองประดู่

บ้านเหล่าธารนาง^{๗๐} ที่หมู่บ้านมีแหล่งน้ำที่เรียกว่าหลายน้ำหรือลำหลายนคลอง ใกล้ลำน้ำนี้มีต้นต้นขานางขึ้นเป็นจำนวนมาก จึงตั้งชื่อบ้านเหล่าธารนาง ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดนครราชสีมา นครปฐม และสุพรรณบุรี

บ้านแหลมมะค่า^{๗๑} เดิมหมู่บ้านนี้ชื่อว่าบ้านประดู่งาม ซึ่งมีประวัติว่า ชาวบ้านส่วนหนึ่งอพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี นครปฐม และสุพรรณบุรี มาอาศัยอยู่ที่จังหวัดนครสวรรค์ก่อน ต่อมาเกิดน้ำท่วมทำให้ไร่นาเสียหายมากจึงอพยพโยกย้ายมาอยู่ที่บ้านประดู่งาม ราวปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้แยกหมู่บ้านมาเป็นอีก

หมู่บ้านหนึ่ง เป็นหมู่บ้านแหลมมะค่าด้วยเหตุที่ในหมู่บ้านมีคูนแหลม (ที่เป็นลักษณะแหลม) บนคูนแหลมนั้นมีต้นมะค่าขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ใครผ่านไปมาจะเรียกว่าแหลมมะค่า จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่าบ้านแหลมมะค่า และสร้างวัดบนคูนแหลมนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๔

บ้านหัวขัวบึงแวง^{๑๐๒} สมัยก่อนหมู่บ้านนี้มีสภาพเป็นป่าดงดิบมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ครั้งแรกมีคนอพยพมาจากบ้านสนามคลี อยู่เพียงเจ็ดครอบครัว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำน้ำมันยาง ทำได้เอาไปขาย หมู่บ้านนี้มีลำห้วยผ่ากลางหมู่บ้าน ชาวบ้านอาศัยอยู่ทั้งสองฝั่งลำห้วยนั้น จึงมีการสร้างสะพานเชื่อมสองฝั่งลำห้วย ผู้นำหมู่บ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านหัวขัวบึงแวง เพราะขัวหมายถึงสะพาน และหมู่บ้านมีบึงด้วยจึงนำมารวมกันเป็นชื่อหมู่บ้าน

๑๐. ตำบลวังอิทก

ตำบลและหมู่บ้านวังอิทก^{๑๐๓} หมู่บ้านตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยม ในแม่น้ำยมมีวังน้ำแห่งหนึ่ง มีปลาชนิดหนึ่งรูปร่างคล้ายปลาชะโอน แต่จะมีสีดำแกมขาว ลำตัวโต น้ำหนักตัวตั้งแต่ครึ่งกิโลกรัมถึงห้ากิโลกรัม ปลาชนิดนี้ชุมชุมมากในวังน้ำที่ผ่านหมู่บ้าน และตำบล ชาวบ้านเรียกปลาชนิดนี้ว่าปลาวอิทก การตั้งชื่อหมู่บ้านและตำบล จึงมาจากชื่อปลา และวังน้ำรวมกันเป็นวังอิทก ต่อมาชาวบ้านเห็นว่าคำว่า อิไม่ไพเราะ จึงเรียกเสียงสั้นเป็นวังอิทก

บ้านกระทุมยอคน้ำ^{๑๐๔} เมื่อก่อนมีต้นกระทุมใหญ่ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ริมตลิ่ง ต่อมาตลิ่งทรุด ต้นกระทุมเลยลงไปอยู่ลึกแต่ก็ตั้งลำต้นได้ เวลานั้นมากจะท่วมยอดกระทุมแต่น้ำจะท่วมไม่เกิน ๗ วัน ต้นกระทุมใหญ่ต้นนี้มีขนาด ๕ คนโอบ เล่ากันว่าบางปีที่น้ำไม่ท่วมยอด เวลาเดือน ๑๒ ต้องมีน้ำออกจากโบยหคให้คนเห็นอยู่ประมาณ ๒ เดือนแล้วก็หายไป ต้นกระทุมต้นนี้ตายไปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ชาวบ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านกระทุมยอคน้ำ

บ้านกรับพวง^{๑๐๕} หมู่บ้านนี้มีแม่น้ำยมไหลผ่าน แม่น้ำสายนี้เป็นเส้นทาง การค้าขาย และเส้นทางคมนาคม ภาพที่ชาวบ้านเห็นเป็นประจำคือเรือพวงบรรทุก สินค้า ได้แก่ ข้าวเปลือก ไปขายที่กรุงเทพฯ เรือพวงเป็นเรือลำใหญ่ที่ผูกติดกันประมาณ ๔-๕ ลำ มีเรือยนต์จุด เมื่อเรือพวงแล่นมาจากสุโขทัยจะผ่านหมู่บ้านและจะต้องกลับ ขบวนเรือตามกระแสน้ำวนตรงหน้าวัดก่อน จึงจะผ่านไปได้อย่างปลอดภัย ดังนั้นชาวบ้านจึง เรียกชื่อหมู่บ้านว่าบ้านกลับพวง

บ้านคลองกรับพวง^{๑๐๖} หมู่บ้านนี้มีคลองแยกจากแม่น้ำยมตรงบ้านกรับ พวง(กลับพวง) ไปออกแม่น้ำน่าน ตรงบ้านปากพิงเป็นระยะทางยาวประมาณ ๘ กิโลเมตร สมัยก่อนคลองนี้กว้างและลึกมาก จนมีเรือพวง บรรทุกข้าวเปลือกไปขายโดยเรือมาจาก แม่น้ำยมไปออกแม่น้ำน่าน แต่ต้องกลับเรือพวงที่บ้านกรับพวง (หรือกลับพวง) ถึงจะ ออกแม่น้ำน่านได้ ขณะนี้คลองดินเงินไปมาก หมู่บ้านนี้จึงเรียกบ้านคลองกรับพวง

บ้านวัดกลาง^{๑๐๗} เมื่อ ๕๐ ปีก่อน มีหนองน้ำใหญ่แห่งหนึ่งเป็นจุดพักของ พวกพ่อค้าจากเมืองลำปาง แพร่ ซึ่งนำของมาขายโดยใช้วัวเป็นพาหนะเรียกว่าวัวต่าง ชาวบ้านจึงตั้งชื่อหนองน้ำนี้ว่า **หนองพันต่าง** และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า พันพันต่างตามชื่อ หนองน้ำ ต่อมาชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างวัดเป็นจุดศูนย์รวมของชาวบ้านชื่อ “วัดกลาง” ทางราชการจึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจากบ้านพันต่างเป็นบ้านวัดกลาง

บ้านหนองเต่าคำ^{๑๐๘} เดิมหมู่บ้านนี้ชื่อบ้านปลวกสูง สมัยก่อนมีจอม ปลวกใหญ่มาก ตอนนี้น้ำปลวกสูงไม่มีคนอาศัยอยู่ แต่ยังมีหมู่บ้านหนึ่งห่างออกไป ๑ กิโลเมตร เป็นที่มีหนองน้ำมาก และมีเต่าคำตัวใหญ่อาศัยอยู่มากมาย ขนาดเด็กอายุ ๓ ขวบชี้หลังเต่าได้ ชาวบ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านหนองเต่าคำ

๑๑. ตำบลหนองกุลา

บ้านบึงจังกา^{๑๐๙} สมัยก่อนบริเวณหมู่บ้านนี้มีบึงเล็ก ๆ บึงหนึ่งที่ใกล้บึง มีต้นตุมกาขึ้นให้ผลตกมาก เมื่อลูกตุมกาสุกจะมีฝูงกาจำนวนมากบินมากินลูกตุมกาทุกปี คนในหมู่บ้านจึงตั้งชื่อบ้านบึงจังกา ปัจจุบันบึงนี้เป็นที่ทำนาของชาวบ้านหมดแล้ว

บ้านบึงพิง^{๑๑๑} เดิมหมู่บ้านบึงพิงเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในหมู่ที่ ๒ ตำบลหนองญาติ ต่อมาแยกมาเป็นหมู่ที่ ๑๐ ตำบลหนองญาติ ลักษณะพื้นที่เดิมเป็นป่าทึบ ในป่ามีสัตว์นานาชนิดอาศัยอยู่มากมาย มีคนอยู่เพียงไม่กี่ครอบครัวโดยอยู่รวมกันที่บ้านหนองไผ่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านบึงพิงปัจจุบัน ตำนานเล่าว่า ได้มีนายพรานไปยิงช้าง ๑ เชือก เมื่อช้างบาดเจ็บจึงวิ่งหนีไปที่ริมบึง และได้ยื่นพิงต้นไม้ขนาดใหญ่ตายในเวลาต่อมา ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านบึงพิง ต่อมาได้แยกหมู่บ้านมาเป็นหมู่ที่ ๑๐ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘

บ้านหนองตะเคียน^{๑๑๒} เมื่อก่อนที่หมู่บ้านนี้มีหนองน้ำที่มีปลาชุกชุมอยู่กลางหมู่บ้าน ที่กลางหนองน้ำมีต้นไม้ตะเคียนขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ให้ร่มเงาเป็นอย่างดี ชาวบ้านที่ไปหาปลาจะหยุดพักที่ได้รับไม้ตะเคียนเป็นประจำ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่าบ้านหนองตะเคียน บัดนี้ต้นตะเคียนใหญ่ถูกไฟไหม้ล้มลงและสูญหายไปแล้ว เพราะเวลานานเป็นร้อยปีแล้ว

บ้านหนองปลวก^{๑๑๓} ตำนานหมู่บ้านเล่าว่า มีนายพรานคนหนึ่งออกไปล่าสัตว์ได้มาพักรับประทานอาหารข้างหนองน้ำ ซึ่งมีจอมปลวกอยู่ข้างหนองน้ำ ชาวบ้านจึงพากันเรียกที่นี่ว่าบ้านหนองปลวก

บ้านหนองไผ่^{๑๑๔} สมัยก่อนหมู่บ้านแห่งนี้อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยหนองน้ำและป่าไม้ ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๒๘ นายกรม พรมมี เป็นผู้นำเพื่อนบ้านมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในแถบนี้ประมาณ ๑๒ ครอบครัว แต่ละครอบครัวประกอบอาชีพทำน้ำมันยาง และทำเครื่องใช้จากไม้ไผ่ขาย เพราะมีป่าไม้อุดมมาก จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านหนองไผ่ แต่ปัจจุบันนี้พื้นที่กลายเป็นป่าเสื่อมโทรมเพราะมีบริษัททำไม้มาประมูลทำไม้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๒ บริษัททำไม้ออกจากป่าไปหมด จึงเหลือแต่พื้นที่ให้ราษฎรทำนาทำไร่จนถึงทุกวันนี้

บ้านหนองหลวง^{๑๑๕} ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีทหารไทยได้รวมพลกันที่คันยางใหญ่ในหมู่บ้าน มีการแฉวนซ่องหลวง (ซ่องขนาดใหญ่) ไว้ที่คันยางเพื่อตีบอกสัญญาณ จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านเดิมที่คงจะชื่อบ้านซ่องหลวง ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็นบ้านหนองหลวง และอีกประการหนึ่งที่หมู่บ้านนี้มีดอกบัวหลวงด้วย

บ้านใหม่คลองเจริญ^{๑๑๕} หมู่บ้านนี้แยกออกมาจากหมู่ที่ ๒ ตำบลหนอง
กุลาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ สภาพหมู่บ้านเดิมเป็นป่าและมีลำคลองซึ่งมีน้ำไหลเฉพาะฤดู
ฝนเท่านั้น ส่วนฤดูแล้งน้ำจะแห้ง เมื่อก่อนชาวบ้านเรียกว่าคลองตาเจริญ เพราะว่าตาเจริญ
เป็นลมจมน้ำตายที่คลองนี้ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านใหม่คลองเจริญ

ภูมินามอื่น ๆ ในอำเภอบางระกำ

คลองตะโม^{๑๑๖} สมัยก่อนมีคนพบร่องโบราณขนาดใหญ่ฝังจมอยู่ใต้
ท้องคลอง และบางคนยังพบสมบัติ แก้วแหวนเงินทอง เครื่องประดับ และของมีค่าอื่น ๆ
อีกมาก ทรัพย์สินสมบัติเหล่านี้เคยมีผู้นำขึ้นมา แต่ก็พบกับความโชคร้ายต่าง ๆ เช่น ล้มป่วย
ของหาย บางรายก็ถึงแก่ชีวิต จึงต้องนำสมบัติไปคืนสู่คลองดั้งเดิม

ส่วนร่องโบราณนั้น มีคนได้ยินเสียงร้องดังกังวานไสโพร ระกวางร้องทั่ว
ไปในวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำ ชาวบ้านเรียกร่องนี้ว่าร่องตะโม ต่อมาเพี้ยนเป็นคลองตะโม ปัจจุบันไม่
ค่อยได้ยินเสียงร้องนี้แล้ว

คลองเป็ด นานมาแล้วมีเป็ดเงิน เป็ดทอง ๑ คู่หนึ่ง พอถึงวันดีคืนดีเป็ด
คู่นี้จะออกมาว่ายน้ำแล้วก็หายเข้าไปในดินจนที่คล้ายกับถ้ำ

คลองยางแขวนร่อง ปากคลองตะโม^{๑๑๗} เป็นคลองอยู่ที่ตำบลบาง
ระกำ เล่ากันว่า ครั้งหนึ่งพม่ามรดเมืองกำแพงเพชรเข้ามาถึงวัดตะโม เพื่อจะเผาวัด เคา
โบสถ์ และจะเก็บพระพุทธรูปไปเมืองพม่า แต่ก่อนพม่าจะเข้ามาถึง ชาวบ้านได้ช่วยกัน
เก็บของมีค่าไปฝังไว้ที่คลองตะโม อยู่บริเวณบ้านท่าโกทางสายแม่น้ำยมที่จะออกไปทาง
วัดวังเป็ด คนโบราณได้ตั้งปริศนาไว้ว่า “ยางแขวนร่อง ปากคลองตะโม เห็นรูกวางโท
ทั้งไม่ไม่มีมาเอา” ถ้าใครตีปริศนาออกก็ให้ไปขุดสมบัติที่ฝังไว้ได้

ถนนพระร่วง^{๑๑๘} เมื่อครั้งสมัยพระร่วงปกครองเมือง พระร่วงได้วิ่งว่า
มาจนถึงบึงตะเคง บึงตะเคงเป็นบึงที่มีน้ำมาก เล่ากันว่า บึงตะเคงเคยเป็นทะเลมาก่อน
พระร่วงเอาเท้ากวาดถนน เป็นถนนพระร่วงมาจนถึงปัจจุบัน

ทุ่งเสือหรือหนองเสือ^{๓๐} ทุ่งเสืออยู่ห่างจากจังหวัดพิษณุโลกประมาณ ๒๘ กิโลเมตร อยู่ระหว่างตำบลพันเสากับตำบลปลักแรด ก่อนจะเรียกว่าทุ่งเสือนั้นชาวบ้านไปล่าสัตว์ผ่านไปทางหนองน้ำ เห็นกวาง ๓-๔ ตัวกำลังกินน้ำอยู่ ชาวบ้านคนนั้นคิดจะยิงกวางสักตัวหนึ่ง แต่ยังไม่ทันยกปืนขึ้นเล็งก็ต้องตกใจเพราะเห็นเสือวิ่งออกมาจากป่าข้างหนองน้ำ ๗ ตัวด้วยกัน กระโจนไล่กวาง ๓-๔ ตัวนั้นจนตายหมดและยังมีอีกหลายครั้งที่ชาวบ้านเห็นเสือกลุ่มนี้คอยดักสัตว์ที่จะมากินน้ำในหนอง จนชาวบ้านไม่กล้าเดินผ่านหรือเข้าใกล้หนองน้ำแห่งนั้น และชาวบ้านได้เรียกป่าที่นั่นว่า ทุ่งเสือ และบริเวณพบเสืออยู่ใกล้หนองน้ำจึงมีบางคนเรียกว่า หนองเสือ ปัจจุบันทุ่งเสือหรือหนองเสือไม่มีสภาพเป็นป่าแล้ว เพราะชาวบ้านต่างพากันบุกเบิกเป็นที่ทำไร่นาหมดแล้ว และพอถึงฤดูฝนน้ำจะท่วมบริเวณหนองเสือ ในฤดูแล้งน้ำในหนองเสือก็น้ำไม่แห้ง

บึงลับแล หรือ บึงตะเคิง^{๓๑} สมัยก่อนบึงตะเคิงเคยเป็นทะเลมาก่อน เคยมีคนจีนบรรทุกของใส่เรือสำเภาไปค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ระหว่างเดินทางเกิดอุบัติเหตุเรือสำเภาแตกทำให้เรือล่ม คนตายหมด ทุกวันนี้วันดีคืนดีสำหรับคนมีบุญก็จะเห็นเสากระโดงเรือโผล่ขึ้นมาให้เห็นเป็นครั้งคราว

บางครั้งชาวบ้านพายเรือไปขายของยังหมู่บ้านอื่น เกิดนึกสนุกพูดเล่นคะนองปากว่า บึงลับแลที่เขาว่าถ้าพูดไม่ดีจะหลงทาง ก็ปรากฏว่าชาวบ้านกลุ่มนั้นก็พายเรือวนไปวนมา ไม่ถึงที่หมายตามต้องการ พายอยู่จนมืดค่ำ พอตกกลางคืนชาวบ้านก็ได้ยินเสียงปีศาจ และเห็นคนสมัยก่อนแต่งตัวแปลก ๆ พายเรือเล่นกัน ชาวบ้านตกใจมากเลยติดอยู่ในบึงทั้งคืน พอรุ่งเช้าปรากฏว่าพวกเขาพายเรืออยู่ข้างฝั่งนั่นเอง

หนองกระทุ่ม^{๓๒} อยู่ในเขตตำบลปลักแรด ติดต่อกับบ้านหนองแหม เดิมเป็นพื้นที่ที่มีน้ำขังอยู่ตลอดปี เพราะว่ามีน้ำจากคลองเล็ก ๆ ไหลลงสู่หนองน้ำนี้ แต่ในสมัยปัจจุบันหนองกระทุ่มไม่มีน้ำขังแล้ว เนื่องจากถูกถมเพื่อสร้างบ้าน และเกิดการดันเงินโดยธรรมชาติ

อำเภอพรหมพิราม

อำเภอพรหมพิราม ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมือง มีระยะทางห่างจากอำเภอเมืองประมาณ ๓๐ กิโลเมตร ได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ เดิมเมืองพรหมพิรามตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน ตำบลมะตูม เมื่อยกฐานะเป็นอำเภอได้ย้ายที่ตั้งที่ว่าการอำเภอมาที่ฝั่งขวาของแม่น้ำน่านที่บ้านย่านขาด ต่อมาได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งใกล้ทางรถไฟที่บ้านกรับพวง ห่างจากตัวสถานีรถไฟประมาณ ๕๐๐ เมตร

การคมนาคม การเดินทางไปอำเภอพรหมพิรามสามารถไปได้ทั้งทางรถไฟและรถยนต์ โดยมีทางรถไฟสายเหนือ และทางหลวงหมายเลข ๑๑ ผ่านอำเภอพรหมพิราม

อาณาเขต	ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
	ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
	ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก
	ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

พื้นที่ มีเนื้อที่ประมาณ ๘๑๔,๓๓๑ ตารางกิโลเมตร

ภูมิประเทศ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตร ทางทิศตะวันออกมีภูเขาหินลาด เขาม่วง เขาน้ำสุด เป็นภูเขาไม่สูงนัก มีแม่น้ำน่านไหลผ่านกลางบริเวณด้านใต้แถบบ้านหอกลอง และในเขตติดต่อกับอำเภอเมืองพิษณุโลกมีลำน้ำนควนน้อยไหลผ่าน มีลำคลองสำคัญคือ ลำคลองโปร่งนง และลำคลองวังวน มีบึงสำคัญ ๒ แห่ง คือ บึงปลาเนา และบึงหล่ม โดยเฉพาะบึงหล่ม ซึ่งอยู่ในเขตท้องที่ตำบลทับยายเชียง มีเนื้อที่ประมาณ ๒,๐๐๐ ไร่ นอกจากนี้ยังมีหนองน้ำชื่อหนองระหาร อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ ๑ ตำบลพรหมพิราม อันเป็นบริเวณของนิคมสร้างตนเองทุ่งसान

การปกครอง อำเภอพรหมพิราม แบ่งเขตการปกครองเป็น ๑๒ ตำบล ดังนี้

๑. ตำบลดงประคำ
๒. ตำบลดุกเทียม
๓. ตำบลทับยายเชียง
๔. ตำบลท่าช้าง

๕. ตำบลพรหมพิราม
๖. ตำบลมะค้อง
๗. ตำบลมะตุม
๘. ตำบลวงฆ้อง
๙. ตำบลวังวน
๑๐. ตำบลศรีภิรมย์
๑๑. ตำบลหนองแวง
๑๒. ตำบลหอกกลอง

และแบ่งการบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นสุขาภิบาล ๒ แห่ง คือ สุขาภิบาลพรหมพิราม ตำบลพรหมพิราม และสุขาภิบาลวงฆ้อง ตำบลวงฆ้อง

วัดในอำเภอพรหมพิราม^{๓๑}

ในอำเภอพรหมพิรามมีวัดจำนวน ๕๓ วัด ดังนี้

๑. วัดกระบังนังคลาราม ตั้งอยู่ที่บ้านกระบัง ตำบลหอกกลอง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๕
๒. วัดกรับพวงใต้ ตั้งอยู่ที่บ้านกรับพวงใต้ ตำบลพรหมพิราม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๓๑๕
๓. วัดกรับพวงเหนือ ตั้งอยู่ที่บ้านกรับพวงเหนือ ตำบลพรหมพิราม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๘
๔. วัดเขาน้อย ตั้งอยู่ที่บ้านเขาน้อย ตำบลคงประคำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๙
๕. วัดเขาปริง ตั้งอยู่ที่บ้านเขาปริง ตำบลคงประคำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๑๓๐
๖. วัดคลองแคว ตั้งอยู่ที่บ้านคลองแคว ตำบลท่าช้าง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๓๒๖ ชาวบ้านเรียกวัดคลองแควตะวันตก ชื่อวัดมีที่มาจากบริเวณนี้เดิมมีลำคลองใหญ่และต้นแควใหญ่

๗. **วัดคลองแคตะวันออก** ตั้งอยู่ที่บ้านคลองแค ตำบลท่าช้าง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๘

๘. **วัดคลองตาล** ตั้งอยู่ที่บ้านคลองตาล ตำบลหนองแขม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๕ นามวัดและบ้านเดิมเรียกบ้านคลองตัน ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็นคลองตาล

๙. **วัดคลองมะเกลือ** ตั้งอยู่ที่บ้านคลองมะเกลือ ตำบลศรีภิรมย์ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๘๓

๑๐. **วัดโลกสมอ** ตั้งอยู่ที่บ้านโลกสมอ ตำบลคงประคำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๓

๑๑. **วัดชัยภูมิการาม** ตั้งอยู่ที่บ้านท่าม่วง ตำบลศรีภิรมย์ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕

๑๒. **วัดเจ็ทวาย** ตั้งอยู่ที่บ้านเจ็ทวาย ตำบลตลุกเทียม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๕

๑๓. **วัดคงประคำ** ตั้งอยู่ที่บ้านคลองตก ตำบลคงประคำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๗๕

๑๔. **วัดตลุกเทียม** ตั้งอยู่ที่บ้านตลุกเทียม ตำบลตลุกเทียม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๗๑

๑๕. **วัดท้องโพลง** ตั้งอยู่ที่บ้านท้องโพลง ตำบลคงประคำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗ วัดนี้เดิมชื่อวัดทองโพลง

๑๖. **วัดทับยายเชียง** ตั้งอยู่ที่บ้านไทรงาม ตำบลทับยายเชียง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๗๕

๑๗. **วัดท่าช้าง** ตั้งอยู่ที่บ้านท่าช้าง ตำบลท่าช้าง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ เดิมบริเวณนี้เป็นป่าไม้มีช้างมากกินใบไม้ต่าง ๆ และมีท่าน้ำซึ่งช้างลงอาบกินเป็นประจำ

๑๘. **วัดท่าไชย** ตั้งอยู่ที่บ้านท่าไชย ตำบลมะตูม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๗๑

๑๘. วัดท่าสี่ร้อย ตั้งอยู่ที่บ้านท่าสี่ร้อย ตำบลวงษ์อง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๐ เดิมบริเวณที่ตั้งวัดเป็นบึงเรียกว่าบึงสี่ร้อย

๒๐. วัดทุ่งคาเปรี้ยว ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งคาเปรี้ยว ตำบลคงประคำ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๒

๒๑. วัดเทพขุมนม ตั้งอยู่ที่บ้านกรับพวงกลาง ตำบลพรหมพิราม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๕

๒๒. วัดนาขุม ตั้งอยู่ที่บ้านนาขุม ตำบลท่าช้าง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๒

๒๓. วัดบ้านช่อง ตั้งอยู่ที่บ้านช่อง ตำบลศรีภิรมย์ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๕

๒๔. วัดบ้านบึง ตั้งอยู่ที่บ้านบึง ตำบลศรีภิรมย์ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๒

๒๕. วัดบ้านบุง ตั้งอยู่ที่บ้านบุง ตำบลศรีภิรมย์ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๐ เดิมเรียกวัดหัวขุมพลศรี หรือวัดบ้านบุงขุมพลศรี

๒๖. วัดป่าสัก ตั้งอยู่ที่บ้านป่าสัก ตำบลมะดอง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๒

๒๗. วัดโปร่งนก บ้านโปร่งนก ตำบลหอกลอง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐

๒๘. วัดม่วงนพาราม ตั้งอยู่ที่บ้านบุง ตำบลศรีภิรมย์ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๒

๒๙. วัดไผ่ขอน้ำ ตั้งอยู่ที่บ้านไผ่ขอน้ำ ตำบลมะดุม วัดนี้มีจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ ๔ สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๓๐๗ มีนามวัดตามชื่อบ้าน เพราะค้ำบน้ำวัดมีไผ่ค้ำน้ำยื่นออกไปในแม่น้ำมาก และบนไผ่ค้ำน้ำนั้นมีกอไผ่ขึ้นปกคลุมอยู่มาก เดิมชาวบ้านเรียกวัดกุฎิลาฯ สันนิษฐานว่า เรียกตามลักษณะสภาพวัดที่มีกุฎิหลังเล็ก ๆ เรียงรายเป็นแถว

๓๐. **วัดไผ่ถ้ำสุวรรณ** ตั้งอยู่ที่บ้านไผ่ถ้ำ ตำบลมะต๋อง สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๐

๓๑. **วัดมะตูม** ตั้งอยู่ที่บ้านมะตูม ตำบลมะตูม สร้างเป็นวัดประมาณ
พ.ศ. ๒๓๑๕

๓๒. **วัดเมมสุวรรณาราม** ตั้งอยู่ที่บ้านคลองเมม ตำบลท่าช้าง สร้าง
เป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๒

๓๓. **วัดย่านซาด** ตั้งอยู่ที่บ้านย่านซาด ตำบลพรหมพิราม สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๐

๓๔. **วัดย่านยาว** ตั้งอยู่ที่บ้านย่านยาว ตำบลวงษ์ทอง สร้างเป็นวัดประมาณ
พ.ศ. ๒๔๗๕

๓๕. **วัดวงษ์ทอง** ตั้งอยู่ที่บ้านวงษ์ทอง ตำบลวงษ์ทอง สร้างเป็นวัดประมาณ
พ.ศ. ๒๔๖๓

๓๖. **วัดวังจี้งาม** ตั้งอยู่ที่บ้านป่าแดง ตำบลคงประทีป สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐

๓๗. **วัดวังมะค่าน** ตั้งอยู่ที่บ้านวังมะค่าน ตำบลวงษ์ทอง สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๑

๓๘. **วัดวังมะสระ** ตั้งอยู่ที่บ้านวังมะสระ ตำบลท่าช้าง สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๗

๓๙. **วัดวังไม้แก่น** ตั้งอยู่ที่บ้านวังไม้แก่น ตำบลวังวน สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๑

๔๐. **วัดวังวน** ตั้งอยู่ที่บ้านวังวน ตำบลวังวน สร้างเป็นวัดประมาณ
พ.ศ. ๒๔๖๘

๔๑. **วัดสนามไชย** ตั้งอยู่ที่บ้านมะต๋อง ตำบลมะต๋อง สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๐

๔๒. **วัดสะพานหิน** ตั้งอยู่ที่บ้านสะพานหิน ตำบลพรหมพิราม สร้าง
เป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๒๕๓

๔๓. วัดสันติกาวาส ตั้งอยู่ที่บ้านหนองคอม ตำบลวงษ์ทอง สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๕ เดิมชื่อวัดรามัญศรีรัตนาทา

๔๔. วัดสุวรรณาวาส ตั้งอยู่ที่บ้านวังษ์ทอง ตำบลวงษ์ทอง สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๑

๔๕. วัดหนองมะคัง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองระดัง ตำบลทับยายเชียง สร้าง
เป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๓

๔๖. วัดหนองหม้อแกง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองหม้อแกง ตำบลท่าช้าง สร้าง
เป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๐

๔๗. วัดหัวดิ่ง ตั้งอยู่ที่บ้านหัวดิ่ง ตำบลพรหมพิราม สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐

๔๘. วัดหอกกลอง ตั้งอยู่ที่บ้านหอกกลอง ตำบลหอกกลอง สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๑ ชาวบ้านเรียกวัดยางแขวนษ์ทอง

๔๙. วัดหัวเขาสมอครี ตั้งอยู่ที่บ้านหัวเขา ตำบลวงษ์ทอง สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๕ ชาวบ้านเรียกวัดเขาใต้

๕๐. วัดหางไหล ตั้งอยู่ที่บ้านหางไหล ตำบลมะคัง สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐

๕๑. วัดหาคใหญ่ ตั้งอยู่ที่บ้านหาคใหญ่ ตำบลหนองแวง สร้างเป็นวัด
ประมาณ พ.ศ. ๒๔๑๔

๕๒. วัดใหม่พรหมพิราม ตั้งอยู่ที่บ้านพรหมพิราม ตำบลพรหมพิราม
สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๑

๕๓. วัดใหม่โพธิ์งาม ตั้งอยู่ที่บ้านคลองมะแพตบ ตำบลศรีภิรมย์ สร้าง
เป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐ เดิมเรียกวัดคลองมะแพตบ

ภูมินาม คำบาล หมู่บ้าน

พวงทอง สดประเสริฐ (๒๕๒๖ : ๖๑ - ๖๕) กล่าวว่า คำว่าพรหมพิราม หมายถึง เมืองทั้งดง เป็นที่อยู่แห่งพรหมหรือพระเจ้าผู้สร้างโลก

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ กรมศิลปากรได้สำรวจพบแนวกำแพงดิน คูเมือง ฐานเจดีย์ ก่ออิฐและวัตถุโบราณ เช่น เครื่องสังคโลกสมัยกรุงสุโขทัย ในบริเวณแนวถนน พระร่วงจากสุโขทัยผ่านบ้านท่างาม ท่าทอง ตำบลศรีภิรมย์ บ้านท้องโพงหรือท้องพระโรง ตำบลทับยายเชียงไปทางทิศตะวันออกตรงไปอำเภอวัดโบสถ์ อำเภอนครไทย ซึ่งขณะนี้เห็นเป็นแนวอยู่บ้าง สันนิษฐานว่า คงเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่าง กรุงสุโขทัยกับเมืองบางยาง สมัยพ่อขุนบางกลางหาว (พ่อขุนศรีอินทราทิตย์) กับพ่อขุนผาเมือง ที่ร่วมมือกันยกกองทัพเข้าตีสุโขทัย อันเป็นเมืองหน้าด่านของขอมในสมัยนั้น โดยใช้เส้นทางนี้เดินทัพก็เป็นได้ และมีร่องรอยว่าครั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทำสงครามกับพระเจ้าติโลกราชแห่งแคว้นลานนา คงจะเดินทัพผ่านอำเภอพรหมพิราม ไปยังเมืองพิชัยด้วย

๑. ตำบลคงประค

บ้านท้องโพง^{๒๔}

เดิมหมู่บ้านนี้ชื่อ **บ้านท้องพระโรง** มีประวัติความเป็นมาดังนี้ มีเมือง ๓ แห่ง มีกษัตริย์สองพี่น้องปกครองเมือง ต่อมาองค์พี่ได้ให้เสนาอำมาตย์มาสร้างเมืองใหม่ ให้น้องชายปกครองที่บึงหล่มแห่งนี้ เรียกว่าเมืองท้องพระโรง ส่วนเมืองของพี่ชายนั้นคงเรียกว่าเมืองพี่ชาย ต่อมาเขียนเป็นเมืองพิชัย จนปัจจุบันนี้

กษัตริย์องค์น้องได้ขึ้นครองเมืองใหม่ที่ชื่อท้องพระโรง กับพระมเหสีที่ทรงพระสิริโฉมงดงาม มีพระโอรสองค์หนึ่ง พอพระชนมพรรษาสมควร พระบิดาก็ให้เจ้าชายองค์น้อยไปศึกษาหาความรู้กับพระอาจารย์ จนมีความรู้แตกฉานทุกแขนงวิชา จึงได้ลาอาจารย์กลับบ้านเมือง

ขณะนั้นทางเมืองพี่ชายมีศึกสงคราม องค์น้องจำเป็นต้องไปช่วยทำสงคราม ก่อนไปปรุงยาอายุวัฒนะทิ้งไว้ให้พระมเหสีหนึ่งชาน พระมเหสีสวยเป็นประจําจึงทำให้พระวรกายแข็งแรงไม่แก่เฒ่า มีความงดงามเป็นสาวอยู่เสมอ เมื่อโอรสกลับมาบ้านเมืองเห็นพระมารดาสวยงามก็เกิดความรัก ไม่ยอมเชื่อว่าเป็นพระมารดา

ของตน พยายามให้พระมารดาาร่วมรักกับตนให้ได้ ดังนั้นจึงตั้งปริศนาว่า ประดูทวารนี้เมื่อออกไปแล้วจะกลับเข้ามาอีกได้หรือไม่ พระมารดาไม่ทันได้คิดจึงตอบว่าได้ เพียงเท่านั้นเองจึงทำให้เกิดฟ้าผ่า แผ่นดินไหวสะเทือนเลื่อนลั่นอยู่ ๗ วัน ๗ คืน ทำให้ประชาชนพลเมืองแตกตื่นตกใจเกิดความโกลาหล ขนข้าวของทรัพย์สินสมบัติเงินทองรีบหนีออกทางทิศใต้ จนถนนขาดเป็นช่อง ปัจจุบันเรียกว่า **ศาลาขาด** (บึงศาลาขาด) ส่วนเมืองห้องพระโรงก็จมดินหายกลายเป็นบึง **ชื่อบึงหล่ม** นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านรุ่นเก่าเล่าให้ฟังว่า เห็นทองลูกเป็นไฟโพลงอยู่กลางบึง ซึ่งเข้าใจว่าเป็นทองลูก จึงมีชื่อใหม่ขึ้นอีกว่า บ้านทองโพลง ต่อมาเพี้ยนเป็นทองโพลง จนทุกวันนี้

ทุก ๆ วันโกนหรือวันพระ จะได้ยินเสียงประโคมดนตรีขับพาทย์เป็นประจำเสมอ ๆ ปัจจุบันนี้ไม่มีเสียงดนตรีแล้ว

๒. ตำบลตลุกเทียม

นามตำบลและหมู่บ้านตลุกเทียม^{๓๖} บริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำน่านไหลผ่านหมู่บ้าน ๕ หมู่บ้าน แบ่งตำบลออกเป็น ๒ ฝั่งและมีหนองน้ำใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่า “ตลุก” ใช้เป็นที่อาบน้ำดื่ม สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ เคยเสด็จมาทางน้ำพบว่าหมู่บ้านแห่งนี้มีพื้นที่ร่มรื่นน่าอยู่อาศัย มีทำเลดีเหมาะแก่การทำการเกษตร จึงดำริแก่ราษฎรที่มารับเสด็จให้จับจองพื้นที่บริเวณนี้ ชาวบ้านได้ใช้น้ำในตลุกปลูกพืชไร่และปลูกหอม กระเทียม ถั่วลิสง ยาสูบ อ้อย แต่นิยมปลูกกระเทียมมาก จึงเรียกว่า บ้านตลุกกระเทียม ต่อมาชาวบ้านเลิกปลูกกระเทียมคำว่าตลุกกระเทียมจึงกร่อนเป็น ตลุกเทียม ปัจจุบันถนนใต้ตลุกดินเงินมาก มีแต่ดินเลนที่น้ำพัดพามาตกตะกอนทับถมกัน ต่อมาจำนวนราษฎรเพิ่มมากขึ้นจึงแยกหมู่บ้านเป็นหมู่ ๒ หมู่ ๓ และหมู่ ๔ จึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อตำบลว่า ตลุกเทียม

บ้านใต้วัดพญาปิ่นแดน^{๓๗} ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวัดพญาปิ่นแดน สมัยก่อนมีบ้านอยู่ ๓-๔ หลัง พอถึงวันพระก็พากันไปทำบุญตักบาตรที่วัดพญาปิ่นแดน ซึ่งอยู่ในเขตตำบลพญาแมน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เพราะเป็นเขตติดต่อกันระหว่างจังหวัดอุตรดิตถ์ กับจังหวัดพิษณุโลก ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านว่า หมู่บ้านใต้วัดพญาปิ่นแดน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

บ้านหนองสะแก^{๒๖๗} สมัยก่อนหมู่บ้านนี้เป็นป่าดงดิบ มีสัตว์ป่า นานาชนิดอาศัยอยู่ มีหนองน้ำขนาดใหญ่อยู่แห่งหนึ่ง เป็นที่อยู่อาศัยของจระเข้ยักษ์ ตัวหนึ่ง ซึ่งชอบอาละวาดจับสัตว์ต่าง ๆ กินเป็นอาหาร อยู่มาวันหนึ่ง มีชายผู้วิเศษได้มา บำเพ็ญตะบะในป่าแห่งนี้เกิดกระแสน้ำจึงลงไปที่หนองน้ำ จระเข้จะจับชายผู้วิเศษกินเป็น อาหาร จึงเกิดการต่อสู้กันขึ้น ชายผู้วิเศษได้ฆ่าจระเข้ยักษ์ตาย แล้วก็อาศัยอยู่ในป่าหนอง น้ำแห่งนี้เรื่อยมา จนกระทั่งมีผู้คนมาอยู่มากมาย จึงเรียกว่า หนองจระเข้ ต่อมาเรียกเสียง เพี้ยนไปเป็นหนองสะแก และหนองสะแกตามลำดับ จนถึงปัจจุบันนี้

๓. ตำบลทับยายเชียง

ตำบลและบ้านทับยายเชียง^{๒๖๘} หมู่บ้านนี้มีเมื่อก่อนเป็นป่าเขา มี ตาทับกับยายเชียง ได้เข้ามาทำมาหากินอยู่ก่อน ต่อมาก็มีกคนอื่น ๆ อพยพตามเข้ามารวม เป็นกลุ่ม วันหนึ่งเกิดพายุฝนตกลงมาอย่างหนัก ตาทับไปหาไร้อยู่กลับมาบ้าน ไม่ทัน ลม พายุพัดบ้านของแกพังลงมาทับยายเชียงซึ่งอยู่บ้าน ชาวบ้านก็ช่วยยายเชียงออกจากบ้าน เมื่อตาทับมาถึงก็บอกชาวบ้านว่าไม่ต้องเอาออก ยายเชียงจึงเสียชีวิตลง ชาวบ้านจึงเรียก หมู่บ้านนี้ว่า “บ้านทับยายเชียง”

บ้านศรีเจริญ^{๒๖๙} สมัยก่อนมีตาชาย ๒ คน หนึ่งทำมาดั่งบ้าน เรือนอยู่ที่บ้านยางโทน ต่อมาลูกหลาน และชาวบ้านมาดั่งบ้านเรือนมากมาย เนื่องจาก บ้านยางโทนจะถูกน้ำท่วมพืชผัก ผลไม้ เสียหายทุกปี ชาวบ้านจึงได้ย้ายที่อยู่มาดั่งถิ่นฐาน ในพื้นที่ที่น้ำไม่ท่วมคือ ที่ตั้งหมู่บ้านศรีเจริญปัจจุบันนี้

ชื่อหมู่บ้านศรีเจริญ เกิดจากการนำชื่อของนางเจริญ ซึ่งเข้ามาดั่งบ้าน หลังแรกผสมกับนามสกุลของผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายฟอย ภูศรีเทศ ดั่งชื่อหมู่บ้านว่า บ้าน ศรีเจริญ จนทุกวันนี้

๔. ตำบลท่าช้าง

บ้านคลองเมบ^{๒๗๐} ในอดีตหมู่บ้านนี้มีป่าไผ่และป่าดงดิบ ซึ่งเป็น ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามากมาย มีลำคลองตามธรรมชาติอยู่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านได้มา หักร้างตางพงและสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ โดยการนำของ ปุรอด บัวข้า และลูกหลาน

ญาติพี่น้อง มาสร้างบ้านเรือนหลายสิบหลังคาเรือน เนื่องจากลำคลองมีน้ำไหลแรงมาก มีพระภิกษุรูปหนึ่ง ชื่อหลวงตาม้อ พาขี้อ้อมมาถูกกระแสน้ำพัดจนเรือล่ม ถึงแก่ภรรณาภ ชาวบ้านได้ช่วยกันนำศพมาเอาปนกิจ ณ สถานที่นั้น ซึ่งต่อมาจึงใช้เป็นสถานที่ของวัด ชาวบ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า คลองเมม

บ้านท่ามะเฟือง เดิมหมู่บ้านนี้มีท่าควายใหญ่ท่าหมู่บ้าน ที่ท่านี้มี ต้นมะเฟืองขนาดใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง ขึ้นอยู่ริมตลิ่งแม่น้ำน่าน จึงเรียกว่า บ้านท่ามะเฟือง ปัจจุบันนี้ไม่มีต้นมะเฟืองแล้ว

บ้านวังจี้เหล็ก หมู่บ้านนี้แยกมาจากหมู่บ้านคลองเมม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ มีแม่น้ำผ่านกลางหมู่บ้าน พอน้ำแห้งจะเหลือวังลึกหลายแห่ง ตามต้นคลองล้วน มีแคตต้นจี้เหล็ก (กินใบกินยอดได้) ชาวบ้านที่มาอยู่อาศัยก็มาจากต่างจังหวัด จึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ตามชื่อที่หมู่บ้านข้างเคียงเรียกว่า บ้านวังจี้เหล็ก

บ้านวังมะสระ สมัยก่อนหมู่บ้านแห่งนี้มีวังน้ำวนอยู่ที่หน้าวัดวังมะสระ ความยาวประมาณ ๑ กิโลเมตร น้ำจะไหลวนมาก เคยมีคนและวัวตกลงไปตาย ชาวบ้านเรียกว่ากึ่งัว ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีสระใหญ่อยู่สระหนึ่ง ในสระนี้มีจระเข้เจ้าอยู่ ๑ ตัว ชาวบ้านนับถือจระเข้เจ้ามาก เวลามีคนงูพิษกัดหรือคนก็จะบนบานศาลกล่าวต่อจระเข้ในสระนั้น เมื่อสมประสงค์แล้วต้องไปแก้บน ถ้าไม่แก้บนก็จะเดือดร้อนกันทั้งหมู่บ้าน และถ้าบ้านใครมีลูกสาวสวย พ่อแม่ก็จะไม่ให้ไปใกล้สระนั้น ถ้าไปใกล้สระนั้นกลับมาต้องตาย เพราะเรื่องจระเข้เจ้าชอบคนสวยและเอาไปเป็นเมีย เหตุนี้ จึงตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า บ้านวังมะสระ

๕. ตำบลพรหมพิราม

บ้านคู้งเตาเหล็ก สมัยก่อนหมู่บ้านนี้เป็นที่อยู่อาศัยของพวก ชาวเรือมาปลูกบ้านอยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำน่าน ซึ่งบริเวณแม่น้ำน่านตรงนั้น มีลักษณะ คดโค้งเป็นคู้งน้ำ พอถึงเดือนยี่น้ำลดลงมาก เรือแพไม่สามารถผ่านไปได้ เพราะร่องน้ำตื้น เจิน พวกชาวเรือต้องจอดเรือรอจนกว่าฤดูน้ำหลากจะมาถึง ก็เป็นเวลานานหลายเดือน จึงทำการต้มกลั่นสุราซื้อขายแลกเปลี่ยนกันเพื่อรอเวลาน้ำหลากจะมาถึง เป็นที่เล่าลือกัน

ทั่วไปทั้งเหนือและใต้ ราษฎรทั่วไปก็ได้มาจับจองพื้นที่รกร้างว่างเปล่าเป็นที่ทำมาหากิน และอยู่อาศัย จึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “คู้งเตนเหล่า” มาจนถึงปัจจุบันนี้

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราช ดำเนินมาทรงเปิดเขื่อนนเรศวร พระองค์ตรัสถามกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มาเฝ้ารอรับเสด็จว่า หมู่บ้านคู้งเตนเหล่าอยู่ตรงไหน พระองค์ทรงวางแผนที่ออก และชี้ตามแผนที่ไล่ตามชื่อ หมู่บ้านริมสองฝั่งแม่น้ำน่าน และทรงชี้มาหยุดตรงหมู่บ้านคู้งเตนเหล่า ผู้สูงอายุเล่าว่า หมู่บ้านนี้ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕

บ้านวังน้ำเย็น^{๓๑๕} สมัยก่อนลักษณะของหมู่บ้านนี้เป็นป่าทึบมาก แม้แต่เวลากลางวันแสงแดดส่องลงไปไม่ถึงพื้นดิน จึงทำให้น้ำในลำคลองเย็นมาก จึงเรียกชื่อว่า บ้านวังน้ำเย็น

บ้านสะพานหิน^{๓๑๖} สมัยก่อนมีคานหินยาวเป็นแนวทอดจากฝั่ง หนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่งบริเวณแม่น้ำน่าน ได้กว้างประมาณ ๒๐๐ เมตร เมื่อถึงฤดูน้ำ ปรมาณเดือน กุมภาพันธ์ - เมษายน ชาวบ้านสามารถเดินไปตามคานหินข้ามแม่น้ำน่าน ได้โดยสะดวก จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านสะพานหิน”

ปัจจุบันสะพานหินที่เป็นคานหินข้ามฝั่งแม่น้ำน่าน ได้ถูกตัดออกเพื่อ ขุดลอกแม่น้ำน่าน เหลือไว้บริเวณริมฝั่งทั้งสองฟากยังเป็นเนินหรือคานหินให้เห็นอยู่จน ทุกวันนี้

บ้านห้วยคั่ง^{๓๑๗} หมู่บ้านนี้เดิมมีคลองตามธรรมชาติ คนสมัยก่อน เรียกว่า ลำห้วย น้ำในลำคลองไหลผ่านจากบ้านคลองตัน (คลองตาล) และมาตันหรือมา ตันที่หมู่บ้านนี้ จึงเรียกว่า ห้วยคั่ง ต่อมาเสียงเพี้ยนเป็น ห้วยคั่ง จนทุกวันนี้

๖. ตำบลมะค้อง

บ้านท้ายยาง^{๓๑๘} เดิมหมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่มีดินยางขึ้นมากมาย มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ ๒๐ หลังคาเรือน ต่อมาประชากรเพิ่มขึ้น ทางราชการได้มี คำสั่งให้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น จึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “หมู่บ้านท้ายยาง” เพราะตั้งอยู่ใน กลุ่มของท้ายดินยาง

บ้านหนองแขม^{๑๑๑} เดิมหมู่บ้านนี้รวมอยู่กับหมู่บ้านมะต้องได้แยกออกจากหมู่บ้านมะต้องเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ และเรียกชื่อใหม่ว่า “บ้านหนองแขม” เพราะบริเวณพื้นที่ภายในหมู่บ้านเต็มไปด้วยต้นอ้อและต้นแขมมากมาย จึงเรียกชื่อหมู่บ้านตามลักษณะภูมิประเทศ มาจนทุกวันนี้

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในบริเวณบ้านหนองแขมและบ้านมะต้อง ชาวบ้านมักจะพบวัตถุโบราณและของมีค่ามากมาย เช่น พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย กระจกโบราณ มีเรื่องเล่าว่า หมู่บ้านนี้เคยเป็นเส้นทางเดินทัพหรือหยุดทัพตั้งค่ายพักแรม จึงมีการขุดพบภาชนะใส่อาหารจำนวนมาก บางครั้งไม่ทราบว่าภาชนะนั้นเป็นทองคำเพราะจมด้วยโคลน จึงมองไม่เห็น แต่ทราบภายหลังว่าเป็นทองคำเป็นต้น

๑. คำบอกเหตุ

บ้านไผ่ขอกอน^{๑๑๒} เดิมหมู่บ้านนี้ชื่อว่าไผ่ขอทอง เนื่องจากมีต้นไผ่สีทองเป็นจำนวนมาก จึงตั้งชื่อหมู่บ้านตามสภาพแวดล้อม ภายหลังชาวบ้านเรียกชื่อเพี้ยนไปเป็นไผ่ขอกอน จนทุกวันนี้

บ้านไผ่ขอน้ำ^{๑๑๓} หมู่ที่ ๔ หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ซึ่งมีกอไผ่ขึ้นมากมาย อยู่มาวันหนึ่งเกิดลมพายุพัดแรงมาก ทำให้กอไผ่โค่นล้มลงไปในแม่น้ำ ทำให้เกิดขวางทางเดินเท้า ซึ่งชาวบ้านมักจะใช้แม่น้ำสายนี้เดินทางติดต่อธุรกิจต่าง ๆ ชาวบ้านจึงร่วมมือกันนำขอมมาเกี่ยวไม้ไผ่ที่เกิดขวางทางออกจากแม่น้ำ จึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านไผ่ขอน้ำ” มาจนทุกวันนี้

บ้านมะตุม^{๑๑๔} จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ต้นนิษฐานว่า หมู่บ้านนี้คงจะมีอายุประมาณ ๓๐๐ ปี สมัยที่ราษฎรปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่นั้น มีดินมะตุมดินอยู่มากมาย เพราะในช่วง ๘๐ ปีที่ผ่านมาก็ยังปรากฏว่ามีดินไม้ชนิดนี้อยู่ ทั้งที่หมู่บ้านซึ่งอยู่ใกล้เคียงไม่ค่อยมีดินมะตุมเลย จึงเชื่อได้ว่าราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ คงตั้งชื่อว่า บ้านมะตุม ตามชื่อของดินมะตุมนั่นเอง

บ้านวังปลาตุก^{๑๓} เดิมหมู่บ้านนี้มีคนอพยพมาจากบ้านมะตูม หมู่ ๑ มาตั้งรกรากทำมาหากินกันมาประมาณ ๑๐๐ ปีแล้ว เหตุที่ชื่อว่าหมู่บ้านวังปลาตุก เพราะนางละหุ่ง กั้นเดช(เสียชีวิตแล้ว) เดิมที่ยมหาปลาตามลำคลองธรรมชาติ ได้ไปพบ ลำคลองธรรมชาติแห่งหนึ่งเป็นวังลึก มีปลาตุกชุกชุมก็ทำหลุมรอบปลา ปรากฏว่าปลาที่ลง หลุมเป็นปลาตุกทั้งหมด จนไม่สามารถเอาไปกินได้หมด จึงปล่อยให้ปลาในหลุมเนาจน ต้องเอาดินมาถม เมื่อทางกระทรวงมหาดไทยสั่งให้แยกหมู่บ้าน นางละหุ่งจึงไปบอกลูกชายให้ตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า หมู่บ้านวังปลาตุก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

บ้านไผ่ขอน้ำ หมู่ที่ ๑^{๑๔} มีชื่อตามชื่อวัดสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๐๗ เดิมชื่อว่า วัดกุฎีลาย ซึ่งเรียกตามลักษณะของวัดที่มีกุฎีเรียงรอบกันเป็นแถวอยู่ ห่างกันประมาณ ๑๐-๒๐ วา ต่อมาชาวบ้านเรียกชื่อว่าวัดไผ่ขอน้ำ เพราะหน้าวัดมีกอไผ่ ขึ้นปกคลุมอยู่บริเวณโบสถ์ ซึ่งยื่นออกไปในแม่น้ำ กอไผ่มีรูปลักษณะคล้ายขอ หน้าวัดมีคิ่งน้ำไหลแรงมาก พวกมอญบรรทุกหม้อ โอ่ง มาขาย พอมาถึงบริเวณนี้ก็จะใช้ตะขอเกี่ยวต้นกอไผ่ไว้ ชาวบ้านจึงเรียกวัดนี้ว่า วัดไผ่ขอน้ำ

๘. ตำบลวังฆ้อง

ตำบลละหู่บ้านวังฆ้อง^{๑๕} ผู้สูงอายุล่าว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พื้นที่ตำบลแห่งนี้เป็นที่รกร้างน้ำอยู่อาศัย มีที่แลในกำรทำมาหากิน จึงมีราษฎรจากจังหวัด อโยธยา สิงห์บุรี ลพบุรี เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีลำน้ำ น่านไหลผ่าน มีลักษณะคดเคี้ยวเป็นวังในหมู่ที่ ๒ ในวันพระ ๘ คำ และ ๔๕ คำ ชาวบ้าน จะได้ยินเสียงคล้ายวงปี่พาทย์ โดยเฉพาะเสียงฆ้องจะดังชัดเจน ในท้องน้ำลำน้ำ น่าน(สันนิษฐานวงเสียงที่ได้ยินอาจจะเป็นเสียงปลาที่ร้องอยู่ใต้ท้องน้ำจน ได้ยินถึงบนฝั่ง) นอกจากนี้ ยังมีวัดชื่อ วงฆ้อง ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อวัดและเรียกตามลักษณะ ของแม่น้ำที่ไหลเป็นวงคดเคี้ยวว่า บ้านวงฆ้อง จนทุกวันนี้

บ้านยางประคา^{๑๖} ย้อนหลังไปประมาณ ๓๐-๔๐ ปี หมู่บ้านนี้เป็นป่ารกมาก ทำไร่นาไม่ได้ผลเท่าที่ควร บางปีไม่ได้ผลเลย ครอบครัวย้ายครอบครัว เล่าที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านนี้ ต้องอพยพแยกย้ายไปอยู่ที่อื่น เพราะไม่อาจเอาชนะป่ารกนั้น

ได้ ป่าส่วนใหญ่จะเป็นต้นยางเป็นจำนวนมาก จีนเรียงรายประคาน้ำเต็มพื้นที่ไปหมด ชาวบ้านจึงเรียกว่า บ้านยางประคาน้ำ

๘. ตำบลวังวน

บ้านหนองถ่าน^{๑๑๑} สมัยก่อนหมู่บ้านนี้เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่ามากมายหลายชนิดมีสภาพพื้นที่เป็นป่าดงกว้างใหญ่ มีหนองน้ำอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยปลานานาชนิด ปรากฏว่ามีคนพบวัตถุโบราณ เช่น เครื่องถ้วยลายคราม และตุ๊กตา แต่ไม่มีใครทราบว่าเป็นของในสมัยใด นอกจากนั้นยังพบเตาอิฐใช้สำหรับเผาถ่าน คนที่เข้าไปจับปลาและล่าสัตว์ ผ่านไปมาเห็นเตาเผาถ่าน และหนองน้ำ จึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า หนองถ่าน มาจนทุกวันนี้

๑๐. ตำบลศรีภิรมย์

บ้านคลองมะเกลือ^{๑๑๒} เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ มีชาวบ้านจากบ้านโคกกระเทียม จังหวัดลพบุรี ได้อพยพถิ่นฐานมาตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ว่างเปล่าประมาณ ๓๐ ครัวเรือน ทำมาหากินในหมู่บ้านนี้ ในบริเวณไร่นาของหมู่บ้านมีต้นมะเกลือมากมาย และมีน้ำไหลมาจากบ้านคลองมาหวน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ไหลลงหมู่บ้าน ทำให้อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านคลองมะเกลือ” มาจนทุกวันนี้

ปัจจุบันบ้านคลองมะเกลือมีราษฎรตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่สองฝั่งถนนสายหนองตม คลองมะเกลือ การคมนาคมสะดวกสบาย มีถนนลาดยางติดต่อถึงกันทั้งหมู่บ้าน

บ้านคลองมะพลับ^{๑๑๓} เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ มีชาวบ้านมาตั้งบ้านเรือนกันประมาณ ๗๐ กว่าหลังคาเรือน ต่างก็ช่วยกันหักล้างถางพงจนพื้นที่เตียน ใช้ทำนาทำไร่และตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีลำคลองเต็มไปด้วยต้นมะพลับกรูกรัง เวลาชาวบ้านลงไปวิดน้ำจับปลาในลำคลองก็ไม่สะดวกร ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า หมู่บ้านมะพลับ ตามชื่อต้นมะพลับที่มีอยู่ในลำคลองมากมาย

บ้านช่อง^{๕๐} เดิมหมู่บ้านนี้มีชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่ประมาณ ๒๐ หลังคาเรือน โดยมีแม่น้ำแควน้อยไหลผ่านหมู่บ้าน ชาวบ้านจะตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำ ทำมาหากินกันอย่างสงบ ต่อมาเมื่อโจรหลบหนีเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ก็จับกุมไม่ได้ จึงมีโจรอื่นหลบเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้น คอยปล้นจี้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนทั้งหมู่บ้าน เมื่อการคมนาคมเจริญขึ้น เจ้าหน้าที่ได้ไปลอบตัวเข้ามาปราบโจรในหมู่บ้านซึ่งชาวบ้านก็ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี ทำให้พวกโจรหายไปบ้าง หลบหนีไปได้บ้าง ส่วนที่เหลือก็กลับใจเป็นคนดีอยู่อาศัยในหมู่บ้านนี้ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านซึ่งเคยเป็นที่ซ่อนตัวของโจรผู้ร้ายว่า “บ้านช่อง”

ปัจจุบันนี้มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น การคมนาคมสะดวก มีวัดและโรงเรียนในหมู่บ้านเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ๆ

บ้านท่าทอง^{๕๑} เมื่อ ๖๐ ปีมาแล้วริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านมีผู้คนกลุ่มหนึ่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้าน มีคลองซึ่งนำไหลมาจากเขาผ่านหมู่บ้าน น้ำได้พัดพาแร่ทองมากับกระแสน้ำ ชาวบ้านพบเห็นและพากันมาร่อนเพื่อหาทองบริเวณปากคลอง ซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำน่าน จึงเรียกรวมกันว่า **ท่าล้างทอง** ต่อมาเสียงร่อนเป็น “บ้านท่าทอง” มาจนทุกวันนี้

บ้านทุ่ง^{๕๒} หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านเก่าแก่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีแม่น้ำน่านไหลผ่านหมู่บ้าน ชาวบ้านมีอาชีพทำนา ทำไร่ ไร่ข้าง ชอบปลูกสัสนาน ชอบเล่นการพนันและดื่มสุรา หมู่บ้านนี้ยังไม่เจริญ การคมนาคมไม่สะดวก ถนนหนทางไปมาลำบาก มีประชากรประมาณ ๗๐๐ คน มี ๑๑๐ ครอบครัวยุคนแก่คนเฒ่าในหมู่บ้านมีอุปนิสัยชอบทำบุญสุนทาน มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แต่ไม่ค่อยสนใจเรื่องการศึกษาของบุตรหลานมากนัก หมู่บ้านนี้มีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง

บ้านบึงธรรมโรง^{๕๓} หมู่บ้านนี้ในสมัยก่อนมีบึงขนาดใหญ่กินเนื้อที่ประมาณ ๒๕ ไร่เศษ ลึกประมาณ ๘ เมตร ผู้คนและสัตว์นานาชนิดได้อาศัยน้ำกินและใช้ในฤดูแล้งจนถึงฤดูฝนน้ำก็ไม่หมด ครั้งหนึ่งพม่ายกกองทัพมายึดบึงเป็นที่ตั้งทัพเป็นเวลาปีเศษ ชาวบ้านบึงธรรมโรงจึงต้องแยกย้ายกันหนีออกไป ต่อมาเมื่อดองทัพพม่ายกกลับไปแล้วก็มีชาวบ้านพากันเข้ามาอยู่อาศัยอีกครั้งและทยอยกันมาตั้งครอบครัวอีกหลายครอบครัว จนถึงทุกวันนี้

๑๑. ตำบลหนองแขม

ตำบลและหมู่บ้านหนองแขม^{๑๕๔} หมู่บ้านหนองแขมในสมัยก่อน เป็นที่ราบลุ่ม มีหนองน้ำหลายแห่ง เล็กบ้างใหญ่บ้าง แต่ละหนองน้ำมีดินแฉะขึ้นอยู่เต็มไปหมด เมื่อกรมการปกครองให้ตั้งชื่อหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านและราษฎรจึงตั้งชื่อว่าบ้านหนองแขม และเรียกมาจนทุกวันนี้

ปัจจุบันนี้ดินแฉะและหนองน้ำไม่เหลืออยู่ เพราะถูกถมดินบ้าง กำจัดดินแฉะออกไปหมด คงเหลือไว้แต่ชื่อหนองแขม

บ้านคลองตาล^{๑๕๕} บ้านคลองตาลเดิมมีคลองน้ำธรรมชาติไหลผ่าน มีปลาชุกชุม สองฝั่งคลองเต็มไปด้วยป่าไม้และสัตว์ป่านานาชนิด ต่อมาชาวบ้านคงสมอบ้านย่านขาด และบ้านหัวคาน พวกนักอพยพเข้ามาหักร้างถางพงเพื่อตั้งถิ่นฐาน และทำมาหากินเป็นจำนวนมาก ทำให้สภาพของป่าไม้เสื่อมโทรมลง ตาลองตื้นเงินในที่สุดก็อุดมค้น ชาวบ้านจึงเรียกว่า คลองตื้น ต่อมาเสียงเพี้ยนเป็น คลองตาล มาจนทุกวันนี้

บ้านคงสมอ^{๑๕๖} เดิมบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านนี้มีอยู่ ๔ หลังคาเรือน คือบ้านตาแหยม และเพื่อนบ้านอีก ๓ หลังคาเรือน บริเวณหมู่บ้านนี้เต็มไปด้วยป่าดงดิบ มีสัตว์ป่าชุกชุม และมีดินสมอขึ้นเป็นดง ชาวบ้านจึงพากันขนานนามว่า “คงสมอ” จนเป็นหมู่บ้านคงสมอในปัจจุบัน

บ้านหัวคาน^{๑๕๗} ก่อนที่จะสร้างเขื่อนนเรศวร หมู่บ้านนี้ในฤดูแล้งน้ำแห้งคลอง มีดินดานโผล่ขึ้นมาแผ่นใหญ่มาก โดยที่ฐานของดินดานอยู่ใต้แม่น้ำ และมีหาดทรายยื่นออกไปเป็นแนวยาวประมาณครึ่งกิโลเมตร เขาจึงเรียกว่า บ้านหัวคาน จนทุกวันนี้

บ้านหาดใหญ่^{๑๕๘} สมัยก่อนที่หมู่บ้านนี้มีแม่น้ำ่านไหลผ่าน มีน้ำมากหรือน้อยตามธรรมชาติ บริเวณริมตลิ่งตอนฤดูแล้งน้ำจะลดเห็นหาดทรายกว้างทอดยาวไปตั้งแต่หัวบ้านถึงท้ายหมู่บ้าน เมื่อถึงฤดูหนาว เด็กและผู้ใหญ่จะใช้หาดนี้เป็นสนามวิ่งเล่นว่าว หรือในงานประเพณีลอยกระทงก็จะใช้บริเวณหาดทรายกว้างใหญ่แห่งนี้เป็นที่รื่นเริง แห่กระทง ร้องเพลงกันอย่างสนุกสนาน ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านหาดใหญ่”

ปัจจุบัน เมื่อรัฐบาลได้สร้างเขื่อนนเรศวรขึ้นทางด้านใต้หาด น้ำมีปริมาณมากขึ้นสองฟากฝั่งก็ถมดินทำเป็นคันคูสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม สภาพของหาดทรายใหญ่จึงยังเหลืออยู่แต่ในความทรงจำของคนรุ่นเก่าเท่านั้น เนื่องจากบ้านหาดใหญ่มีความเจริญมากขึ้น ทั้งวัดและโรงเรียนที่เกิดขึ้นก็ได้ชื่อว่า หาดใหญ่ ด้วยกันทั้งสิ้น

๑๒. ตำบลหอกลอง

ตำบลและหมู่บ้านหอกลอง^{๕๕} หมู่บ้านนี้ในสมัยก่อนมีต้นยางขนาดใหญ่ ๒ ต้น ชาวบ้านจะได้ยินเสียงฆ้องดังมาจากยอดต้นยางสองต้นนี้ ในวันพระ ๘ คำ และ ๑๕ คำ จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านยางแขวนฆ้อง” ต่อมาต้นยางสองต้นก็โค่นลงน้ำและหายไป จึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า บ้านหอกลอง

บ้านปากคลอง^{๖๐} เดิมหมู่บ้านนี้ชื่อว่า บ้านปากคลอง เพราะมีคลองขนาดใหญ่ จำนวน ๔ คลอง เป็นระยะทางยาวไปถึงอีกหมู่บ้านหนึ่ง และนำในลำคลองยังไหลไปบรรจบกับแม่น้ำแควน้อย บริเวณปากคลองที่นี้ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำแควน้อยนี้มีลักษณะเหมือนแหลม ต่อมาชาวบ้านเรียกชื่อที่นี้เป็นหมู่บ้าน “ปากคลอง” จนทุกวันนี้

ภูมินามอื่น ๆ ในอำเภอพรหมพิราม

เขาปิง^{๖๐} ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหมู่ที่ ๘ ตำบลคงประก่า มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า ในอดีตกาลมีคนในหมู่บ้านชื่อนายปิง ประกอบอาชีพเก็บพิน หาผลไม้ เขาได้ขึ้นไปบนภูเขาสูงหนึ่ง นายปิงพบพระพุทธรูปนั่งภาวนาอยู่บนเขา พระพุทธรูปบอกนายปิงว่า ภูเขาสูงนี้มีถ้ำสมบัติเช่น ถ้วย ขาม ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ถ้าคนในหมู่บ้านจัดงานอะไรให้มาขิมไปใช้ได้ และหลังจากใช้แล้วต้องนำกลับมาคืน พระพุทธรูปยังบอกทิศทางไปหาถ้ำสมบัติด้วย นายปิงจึงนำเรื่องนี้มาเล่าให้คนในหมู่บ้านฟัง ชาวบ้านก็ได้อาศัยขิมขิมข้าวของสมบัติในถ้ำมาใช้เวลามีกงานบวชหรืองานประเพณีต่าง ๆ ซึ่งในวันพระจะมีเสียงดนตรีไทยดังออกมาจากปากถ้ำด้วย ต่อมาชาวบ้านบางคนไม่ซื่อสัตย์ ไม่นำของกลับคืนถ้ำ ทำให้ปากถ้ำปิดสนิท เมื่อนายปิงเสียชีวิตลง คนในหมู่บ้านจึงเรียกภูเขาสูงนี้ว่า “เขาปิง”

คลองศาล^{๖๒} ตั้งอยู่ในตำบลหนองแขม สมัยก่อนนั้นจะมีแม่น้ำไหลผ่านและมีคลองส่งน้ำให้ชาวบ้านได้อาศัยน้ำทำนา แต่คลองนี้มีพวกชะมูดลอยต่างๆ ที่ชาวบ้านทิ้งลงในแม่น้ำทำให้อุดตันเป็นประจำ ชาวบ้านสมัยนั้นเรียกคลองนี้ว่า “คลองตัน” ต่อมาก็เรียกเพี้ยนไปเป็น “คลองศาล” จนถึงทุกวันนี้

โค้งต้าย^{๖๓} เมื่อ ๒๐ ปีที่ผ่านมา มีเจ้าของรถโดยสารคนหนึ่งชื่อนายชีพ อุ่นาท ได้ขับรถกลับบ้านคนเดียว และรถแหกโค้งตรงทางแยกสะพานหิน นายชีพตายคาที่ ชาวบ้านจึงเรียกโค้งนั้นว่า โค้งต้าย

นาหนองบัว^{๖๔} ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านคงสมอ ตำบลหนองแขม เป็นหนองน้ำที่มีดอกบัวขึ้นเต็มไปหมด ชาวบ้านจึงเรียกว่า “นาหนองบัว” และเวลาไปทำบุญที่วัดก็มักเก็บดอกบัวไปไหว้พระเสมอ

อนนศาลเดี่ยว^{๖๕} คนในหมู่บ้านวังเมืองสมัยก่อนจะเดินไปทำนาแต่เช้า และจะผ่านถนนสายหนึ่ง ซึ่งเป็นถนนเล็ก ๆ มีต้นศาลต้นหนึ่งมีขนาดใหญ่พอสมควร ชาวบ้านจึงเรียกว่า อนนศาลเดี่ยวมาจนถึงทุกวันนี้

ท่ามะยม^{๖๖} ตั้งอยู่ที่ตำบลพรหมพิราม สมัยก่อนบริเวณนี้เป็นทำน้ำที่มีต้นมะยมขึ้นเรียงรายเป็นแถวยาวตามริม ๒ ฝั่งคลอง ชาวบ้านเลยเรียกทำน้ำว่า “ท่ามะยม” แต่ปัจจุบันต้นมะยมมีหลงเหลือไม่มากนัก

ทำนบสุชน^{๖๗} ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองแขม สมัยก่อนที่ตำบลนี้ไม่มีที่กักเก็บน้ำ เวลาชาวบ้านจะทำนาแต่ละครั้งลำบากมากเพราะน้ำไม่พอเพียง ต่อมานายสุชน ชามพูนท ได้บริจาคเงินให้สร้างทำนบกักเก็บน้ำ ทำให้ชาวบ้านทำนาได้ดีขึ้น ชาวบ้านจึงเรียกชื่อทำนบตามชื่อผู้บริจาคเงินว่า ทำนบสุชน

นาหมอน^{๖๘} เป็นที่นาอยู่ที่บ้านกรับพวงเหนือ พื้นที่กว้างมีทั้งที่ดอนและที่ลุ่ม พื้นที่ดอนก็ทำพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ถั่ว ฯลฯ พื้นที่ลุ่มก็ใช้ทำนา ประวัติของนาหมอนมีดังนี้ มีสามีภรรยาคู่หนึ่ง สามีชื่อนายใหม่ ภรรยาชื่อนางหมอน ทั้งสองคนอยากมีที่นาเป็นของตนเอง จึงช่วยกันหักล้างดางป่าเป็นที่นากว้างขวาง ต่อมาทั้งสองคนเสียชีวิตถูกหลานฝังศพทั้งสองไว้เคียงกันตามคำสั่งเสีย ถูกหลานจึงเรียกนาผืนนี้ว่า นาหมอน หรือใหม่นาหมอน

นาหอหมก^{๖๕} ที่บริเวณนี้มีเนินดินทับกันไปทับกันมา มีลักษณะเหมือนหอหมก ชาวบ้านจึงเรียกว่า นาหอหมก

บึงโจร^{๖๖} ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่ามีขุมโจรกลุ่มหนึ่งได้ออกปล้นจี้ชาวบ้านเป็นประจำสร้างความเดือดร้อนมาก ชาวบ้านจึงถวายฎีกาต่อเจ้าเมือง เจ้าเมืองก็ส่งขุนนางผู้หนึ่งคุมทหารมาปราบโจร ต่อสู้กันอยู่หลายวัน ตูมเสียกำลังไปมาก ขุนนางเห็นว่าโจรกลุ่มนี้มีความชำนาญพื้นที่มาก เกรงว่าทหารจะเพลี่ยงพล้ำแก่โจรจึงขอกำลังไปเพิ่มเติม ในที่สุดก็สามารถจับโจรได้ คุมขังมาคุมขังไว้ที่บ้านของขุนนางเพื่อรอเจ้าเมืองเจ้าเมืองสุโขทัย

ขณะที่ขุมโจรถูกคุมขังอยู่นั้น ลูกสาวของขุนนางเห็นเหตุการณ์โดยตลอด อาจจะเป็นเพราะบุพเพสันนิวาส ลูกสาวขุนนางเกิดความสงสารและรักขุนโจร จึงลักปล่อยตัวขุนโจร และหนีไปด้วยกันมาอยู่ที่ขุมโจร ทั้งสองคนได้เลียบเป็นผัวเมียกัน นางได้ขอร้องขุนโจรให้กลับตัวเพื่อไถ่ขัง ขุนโจรก็เชื่อฟัง และก็นำเอาข้าวของเงินทองที่ปล้นจี้มาคืนให้ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความรักขุนโจร และช่วยกันสร้างบ้านเรือนอยู่ที่ขุมโจรนั้น

ต่อมาขุนนางได้รับคำสั่งจากเจ้าเมืองสุโขทัยให้ตามจับตัวขุนโจรให้ได้ ขุนนางก็นำกำลังมาจับ แต่ชาวบ้านขอร้องไม่ให้จับขุนโจร เพราะขุนโจรกลายเป็นที่รักของชาวบ้าน ขุนนางจึงนำความไปแจ้งแก่เจ้าเมือง เจ้าเมืองก็อภัยโทษให้แก่ขุนโจร

บริเวณที่ขุนโจรสร้างบ้านเรือนอยู่นั้นเป็นเกาะกลางบึง มีพื้นที่บึงประมาณ ๖๘๐ ไร่ เจ้าเมืองตั้งชื่อบริเวณนี้ว่า "บึงโจร" ปัจจุบันยังมีซากวัดและโบราณสถานอยู่

บึงท้องโพลง^{๖๗} ตั้งอยู่ในตำบลคงประคำมีประวัติเล่าว่าสมัยก่อนบริเวณบึงนี้เคยเป็นเมืองมาก่อน พระราชาที่ปกครองเมืองมีมเหสีที่งดงามมาก ทั้งสององค์มีโอรส ๑ องค์ ต่อมาพระราชาสวรรคตในขณะที่มเหสียังสาวสวยอยู่ จนกระทั่งพระโอรสเติบโตเป็นหนุ่ม เห็นมารดาสวยมากจึงเกิดความรักมารดาแบบหนุ่มสาว วันหนึ่งจึงเข้าไปร่วมเสพสังวาสกับมารดา จนเป็นเหตุให้เกิดอาเพศ บ้านเมืองล่มสลาย หายไปกลายเป็นบึงมาจนปัจจุบัน เมื่อก่อนเรียกบึงท้องพระโรง ต่อมาได้เพี้ยนไปเป็นบึงท้องโพลง

บึงหนองอ้อ^{๓๑๒} ตั้งอยู่ที่ตำบลพรหมพิราม เมื่อก่อนเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ น้ำท่วมถึงทุกปี ในฤดูแล้งก็ไม่แห้ง จึงไม่ค่อยมีคนทำนาทำสวนบริเวณนี้ ในบึงล้วนมีแต่ต้นอ้อขึ้นเต็มไปหมด

แม่น้ำตัน^{๓๑๓} สมัยก่อนที่จะสร้างเขื่อนนเรศวร แม่น้ำน่านช่วงที่จะสร้างเขื่อนมีลักษณะโค้งเป็นรูปครึ่งวงกลม การสร้างเขื่อนจึงต้องขุดแม่น้ำน่านเป็นแนวตรงเพื่อสร้างเขื่อน และแม่น้ำน่านเดิมที่เป็นครึ่งวงกลมก็สร้างเป็นเขื่อนคั่นกันไม่ให้ น้ำไหลผ่านแม่น้ำน่านส่วนนี้ ชาวบ้านจึงเรียกว่า “แม่น้ำตัน” เนื่องจากน้ำไหลผ่านไม่ได้ เพราะติดเขื่อนคั่น

วัดตะมะ^{๓๑๔} แม่น้ำแควน้อยที่ไหลผ่านตำบลหอกสองได้แตกแยกออกไป ทำให้เกิดหมู่บ้านใหม่ตั้งอยู่ริมน้ำแขนงของแควน้อยอีกหลายหมู่บ้าน มีหมู่บ้านหนึ่งชื่อหมู่บ้านวังตะมะ เพราะแม่น้ำที่ไหลผ่านมีวังน้ำวน อยู่ใต้หมู่บ้านไปประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นวังน้ำวนที่น่ากลัวมาก ไม่ว่าจะอะไรที่ลอยผ่านไปก็จะถูกดูดกลืนจมหายลงไปได้ทันที เคยมีสองสามีภรรยาพาขบวนของศานไปในวังน้ำวนแห่งนี้ ก็เลยถูกน้ำพัดจมหายไปถึงคู่ สามีชื่อตามะ ภรรยาชื่อยาตะ ชาวบ้านจึงตั้งชื่อวังน้ำวนว่า “วังตะมะ” และนำไปตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านด้วย

ตรงวังน้ำวนแห่งนี้ พอน้ำลดจะมีโหนดหินที่ใหญ่มากโผล่ขึ้นมา คนแก่ในหมู่บ้านเล่าว่า โหนดหินนี้จะขยับเขยื้อนได้ตลอดปี บางครั้งข้ามไปอยู่ฝั่งตรงกันข้ามแล้วก็จะจมกลับมอยู่ที่เดิม

วังวน^{๓๑๕} มีวังน้ำวนแห่งหนึ่งน้ำไหลวนน่ากลัวมาก อยู่ที่ตำบลวงษ์อ้อ ถัดถนนหรือสัตว์ตกลงไปจะตายทุกราย ชาวบ้านจึงเรียกว่า “วังวน” ปัจจุบันได้เป็นชื่อของหมู่บ้านด้วย

สะพานท่าสี่ร้อย^{๓๑๖} ที่ตำบลวงษ์อ้อ มีทำนบที่ชาวบ้านใช้ขึ้นลงเรือสัญจรไปมา ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างท่าเรือด้วยเสาไม้จำนวนสี่ร้อยต้น เพื่อให้เป็นสะพานในการข้ามฝั่งแม่น้ำ

หาดใหญ่^{๓๑๗} ที่ตำบลหนองแวง มีแม่น้ำไหลผ่านหน้าวัดเวลาน้ำลงตรงทำนบจะเป็นหาดทรายกว้างมาก ชาวบ้านจึงเรียกว่า “หาดใหญ่” ต่อมาก็นำไปตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านด้วย

เชิงอรรถ

^{๑.๙๙} นายประเสริฐ ทองสุข อายุ ๓๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๕๓ หมู่ ๔ ตำบลบางกระท่อม อำเภอบางกระท่อม อาชีพทำนา

^{๒.๑๐} นายเปรม หน่ยชานา อำเภอบางกระท่อม อาชีพทำนา

^๓ นายทุน บุญราชแขวง อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๖๐/๑ บ้านย่านยาว ตำบลโคกสลด อำเภอบางกระท่อม อาชีพผู้ใหญ่บ้าน

^๔ นายหมี กล้าอินทร์ อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๕ บ้านวังตาบัว ตำบลโคกสลด อำเภอบางกระท่อม อาชีพทำนา

^๕ นายสิน เงินจันทร์ อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๔๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลโคกสลด อำเภอบางกระท่อม อาชีพทำนา

^๖ นายสมบุญ เปี่ยมบุญ อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๘๒/๑ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลโคกสลด อำเภอบางกระท่อม อาชีพทำนา

^๗ นายบุญเสริม พุ่มรส อายุ ๕๖ ปี บ้านเลขที่ ๘๒/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลท่าศาล อำเภอบางกระท่อม อาชีพทำนา

^๘ พระภิกษุฉวี บัวชานา อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๒/๑ บ้านบุใหญ่ ตำบลท่าศาล อำเภอบางกระท่อม

^๙ นายพร บุญประเสริฐ อรช อายุ ๕๕ ปี (ถึงแก่กรรม) บ้านเลขที่ ๔๔ บ้านบางกระน้อย ตำบลนครป่าหมาก อุดดีผู้ใหญ่บ้าน

^{๑๐} นายปราโมทย์ จันทร์หอม อายุ ๓๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๘ บ้านแหลมพระธาตุ ตำบลนครป่าหมาก อำเภอบางกระท่อม อาชีพผู้ใหญ่บ้าน

^{๑๑} นายเฉลียว บุญชู อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๐/๑ หมู่ที่ ๖ ตำบลเนินกลุ่ม อำเภอบางกระท่อม อาชีพทำนา เป็นไวยาวัจกร

^{๑๒} นางดี บางป่า อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๘๓/๕ บ้านคงทวี ตำบลเนินกลุ่ม อำเภอบางกระท่อม อาชีพค้าขาย เป็นผู้นำกลุ่มแม่บ้าน

^{๑๕. ๑๖. ๑๗} นายประภาส สิงห์ถักขันธ์ อายุ ๔๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๗ หมู่ที่ ๓ ตำบลบางกระท่อม อำเภอบางกระท่อม อาชีพทำนา

^{๓๓} นายจ่านงค์ เมฆชานา อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ที่ ๗ ตำบลบางกระทุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม อาริพทำนา

^{๓๔} นางแล คู่้มปากทิง อายุ ๘๖ ปี บ้านเลขที่ ๖ บ้านขอนแก่นปาก ตำบลบ้านไร่ อำเภอบางกระทุ่ม อาริพทำนา

^{๓๕} นายผิน มากจ้อย อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๒๖ บ้านย่านโนนไพร ตำบลบ้านไร่ อำเภอบางกระทุ่ม อาริพทำนา

^{๓๖} นายโห้ ภูมิผล อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๗ บ้านหัวแหลม ตำบลบ้านไร่ อำเภอบางกระทุ่ม อาริพทำนา

^{๓๗, ๓๘, ๓๙, ๔๐, ๔๑} นายบุญยิ่ง ทองชานา อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลไผ่ล้อม อำเภอบางกระทุ่ม อาริพครุ ทำนา เป็นมรรคนวต

^{๔๒, ๔๓} นางแป้น สายโต อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๘ บ้านวัดคาบม ตำบลวัดคาบม อำเภอบางกระทุ่ม อาริพทำนา

^{๔๔} กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ประจําวัดหัวราชอาณาจักร เล่ม ๗ หน้า ๒๕๒

^{๔๕} นายสิทธิศักดิ์ เมืองคำ อายุ ๔๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๓ บ้านโคกสนั่น ตำบลวัดคาบม อำเภอบางกระทุ่ม อาริพทำนา

^{๔๖} นายประ โยชน์ สุวรรณทัศนีย์ บ้านเลขที่ ๕๘/๔ ตำบลสนามคลี อำเภอบางกระทุ่ม อาริพรับราชการครู

^{๔๗} นายอวน วงศ์สิน อายุ ๖๔ ปี บ้านเลขที่ ๓๘ หมู่ที่ ๘ ตำบลเนินกุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม อาริพทำนา

^{๔๘} นายพล กัดคเนินกุ่ม อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๕๓/๒ บ้านพันชาติ ตำบลพันชาติ อำเภอบางกระทุ่ม อาริพทำนา

^{๔๙} นางหล้า ผลสุค อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๔๕ หมู่ที่ ๘ ตำบลเนินกุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม

^{๕๐, ๕๑} นายยศ พ่วงรอด อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๘ หมู่ที่ ๑๑ บ้านท่ามะขาม ตำบลไผ่ล้อม อำเภอบางกระทุ่ม อาริพรับราชการเป็นผู้ใหญ่บ้าน

๓๖ นางทอง พุฒจันทร์ อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๓๒ หมู่ที่ ๗ ตำบลท่าตาล
อำเภอบางกระทุ่ม อาชีพทำนา

๓๗ นายทองสุข สกุลอินทร์ อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๓๘ หมู่ที่ ๘ ตำบล
เนินกลุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม อาชีพทำนา

๓๘ นางสมหมาย ลากะกุล อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๘/๔ หมู่ที่ ๔ ตำบล
บางกระทุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม อาชีพค้าขาย

๓๙ นางแต้ม มงคลสุข อายุ ๖๒ ปี บ้านเลขที่ ๔๘ หมู่ที่ ๘ บ้านท่ามะขาม
ตำบลไผ่ล้อม อำเภอบางกระทุ่ม

๔๐ กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติวัด
ทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๗

๔๑ นายประเทือง มีเม่น อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๓๐๑ หมู่ที่ ๗ ตำบลบางระกำ
อำเภอบางระกำ อาชีพอดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๔๒ นายสะอาด จันทร์ประเสริฐ อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๖/๑ บ้านบางระกำ
ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพอดีตกำนัน

๔๓ นายสอน จอมบุญ อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๗ บ้านคุดม่วง ตำบล
คุดม่วง อำเภอบางระกำ อาชีพผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๔๔ นายช่อ ยิ้มประดิษฐ์ อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๔๕ บ้านเกาะกลางนา
ตำบลคุดม่วง อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา อดีตผู้ใหญ่บ้าน

๔๕ นายรอน รูปหอม อายุ ๔๓ ปี บ้านเลขที่ ๗/๑ บ้านสง ตำบลคุดม่วง
อำเภอบางระกำ อาชีพผู้ใหญ่บ้าน

๔๖ นายแก้ว บัวบาน อายุ ๕๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๒ บ้านโป่งกระโดน
ตำบลคุดม่วง อำเภอบางระกำ อาชีพผู้นำหมู่บ้าน

๔๗ นายพล ทับเงิน อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๓ บ้านเรียงกระดก ตำบล
คุดม่วง อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

๔๘ นายลิ ตีใจ อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๖๔ บ้านวังแร่ ตำบลชุมแสง-
สงคราม อำเภอบางระกำ อาชีพอดีตข้าราชการ

๕๐ นายมานัส ทนระศรี อายุ ๔๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๑ บ้านกระแบกงาม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ อาริษย์ทำนา

๕๑ นายแก้ว โหมคห้วง อายุ ๖๒ ปี บ้านเลขที่ ๒๗ บ้านบางบัว ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ อาริษย์ทำนา

๕๒ นายสังเวียน น่วมน้อย อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๘ บ้านหนองอ้อ ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ อาริษย์ผู้ใหญ่บ้าน

๕๓ นายพรหม ออมสิน อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๘๔ หมู่ที่ ๖ ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ อาริษย์ผู้ใหญ่บ้าน

๕๔ นายเสงี่ยม กันจร อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๗๐ บ้านทำนางงาม ตำบลทำนางงาม อำเภอบางระกำ อาริษย์ทำนา

๕๕ นายลอย ออมพลศิริ อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๖ บ้านกรงกรัก ตำบลทำนางงาม อำเภอบางระกำ อาริษย์ผู้ใหญ่บ้าน

๕๖ นายตวลิต สุตวัฒน์ อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๑/๑ บ้านย่านใหญ่ ตำบลทำนางงาม อำเภอบางระกำ อาริษย์ทำนา

๕๗ นายเทพ อินทวง บ้านเลขที่ ๗๒/๑ บ้านบางทราย ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอบางระกำ อาริษย์ผู้ใหญ่บ้าน

๕๘ นายทา เตื่อยรัมย์ อายุ ๔๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๘/๕ บ้านทุ่งใหญ่ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ อาริษย์ผู้ใหญ่บ้าน

๕๙ นายพราหม คคสุข อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๑/๓ บ้านทุ่งอ้ายไห้ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ อาริษย์ทำนา

๖๐ นางทองน้อย ทองเปียง อายุ ๖๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๕๘/๑๓ บ้านนิคมพัฒนา ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ อาริษย์ทำนา

๖๑ นายสุจินต์ หลักดี อายุ ๕๖ ปี บ้านเลขที่ ๒ บ้านป่าสัก ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ อาริษย์ผู้ใหญ่บ้าน

๖๒ นายทองสุข มากเจริญ บ้านเลขที่ ๒๕ บ้านหนองหญ้าปล้อง ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ อาริษย์ทำนา

๖๓ นายสศ จิตรพินิจ อายุ ๕๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๗/๔ บ้านใหม่เจริญผล ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ อาชีพทำไร่

๖๔ นายบุญรอด บานแฉ้ม อายุ ๕๗ ปี บ้านเลขที่ ๗๓ บ้านกวางอัน ตำบลบ่อทอง อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

๖๕ นายโอง สิงห์แรง อายุ ๖๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๖ บ้านโพธิ์ประสาท ตำบลบ่อทอง อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

๖๖ นายมะลิ บุญคง อายุ ๔๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๒ บ้านหนองนา ตำบลบ่อทอง อำเภอบางระกำ อาชีพผู้ใหญ่บ้าน

๖๗ นายบุญลือ พวงมะลิ อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๐/๒ บ้านหนองนางนวล ตำบลบ่อทอง อำเภอบางระกำ อาชีพผู้ใหญ่บ้าน

๖๘ นางพวง มนเทียร อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๕ บ้านหนองบัว ตำบลบ่อทอง อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

๖๙ นายสวาศดี พิลา อายุ ๔๘ ปี บ้านเลขที่ ๓๒/๒ หมู่ที่ ๕ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพรับราชการครู

๗๐ นายหอม หล่ทองดี อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๖๔ บ้านคลองวัดไร่ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา ทำไร่

๗๑ นางเป็ด ทองเชื้อ อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๕๖ บ้านคูยาง ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

๗๒ นายโอ นาคเทียง อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๘๑ บ้านตะเฒ่า ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา ทำไร่

๗๓ นางสาวประไพ สิงห์พรหม

๗๔ นายสตา สิงห์เรือง อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๘๑ บ้านบึงตัด ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

๗๕ นายเด็ย สิงห์ล่อ อายุ ๕๗ ปี บ้านเลขที่ ๕๗ บ้านยางเขวนอู่ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

๓๖ นายบรรเทิง ชีมนวลดี อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๖๐/๒ บ้านไร่ ตำบล บางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพค้าขาย

๓๗ นายเสาร์ ศรีคค อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๑/๑ บ้านไร่กลาง ตำบลบาง ระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพผู้ใหญ่บ้าน

๓๘ นายเทียม สัจวรนาน อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๒๖๕/๔ บ้านวังกุ่ม ตำบล บางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพอดีตผู้ใหญ่บ้าน

๓๙ นายเล็ก แก้วสุวรรณ อายุ ๘๐ ปี บ้านเลขที่ ๒๕๑/๔ บ้านวังกุ่ม ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพอดีตผู้ใหญ่บ้าน

๔๐ นายบุญเลิศ แสนหา อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๖ บ้านวังตาน ตำบล บางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพผู้ใหญ่บ้าน

๔๑ นายสมควร สอนท่าโก อายุ ๕๗ ปี บ้านเลขที่ ๗๖ บ้านวังเปิด ตำบล บางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพผู้ใหญ่บ้าน

๔๒ นายเหมือน สระทองเมือง อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๐ บ้านหนองเขา ควาย ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

๔๓ นายอัค เกตุกุลณี อายุ ๕๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๔/๒๑ บ้านบึงกอก ตำบล บึงกอก อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๔๔ นายวินทร์ สวัสดิ์นะที อายุ ๔๖ ปี บ้านเลขที่ ๖๓/๓ หมู่ที่ ๓ ตำบล บึงกอก อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

๔๕ นายทองดี แก้วตะแถม อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๕ บ้านโคกสว่าง ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

๔๖ นายสม วัฒนา อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๑๖ บ้านหนองบัว ตำบล บึงกอก อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

๔๗ นายจัน เพ็ชรแก้ว อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๘๒/๑ บ้านปลักแรด ตำบล ปลักแรด อำเภอบางระกำ อาชีพสารวัตรกำนัน

๔๘ นายประทุม มาเชียว อายุ ๘๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๕ บ้านดงโคกขาม ตำบลปลักแรด อำเภอบางระกำ อาชีพทำนาเป็นกรรมการหมู่บ้าน

^{๔๕}นายหวั่น กุ่ยพ่วง อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๘ บ้านคงโลกขาม ตำบลปลักแรด อำเภอบางระกำ อาชีพทำนาทำไร่

^{๔๖}นายหึ่ง คำมินเสก อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๑ บ้านหนองมะปราง ตำบลปลักแรด อำเภอบางระกำ อาชีพทำไร่ เป็นประธานสหกรณ์การเกษตรบางระกำจำกัด

^{๔๗}นายช่วย รอดเกตุ อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๔๒ บ้านเหล่ามือลี ตำบลปลักแรด อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

^{๔๘}นายมิตร พรหมสนธิ์ อายุ ๓๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๕ บ้านพันเสาด ตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ อาชีพทำนาเป็นสารวัตรกำนัน

^{๔๙}นางไม้ ศรีบัว อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๑ หมู่ที่ ๖ ตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

^{๕๐}นางผิว พัดภู อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๔/๑ หมู่ที่ ๖ ตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

^{๕๑}นายมาลัย สีแพร อายุ ๔๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ที่ ๕ ตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

^{๕๒}นายสมจิตต์ จิตต์รำพึง อายุ ๓๐ ปี บ้านเลขที่ ๒๐๕/๑ บ้านหนองตะกู ตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ อาชีพทำนาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

^{๕๓}นายวิชาญ หนูอัน อายุ ๒๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๓ บ้านหนองตะกู ตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

^{๕๔}นายโมลา คู่มลัย อายุ ๔๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๕๘ บ้านหนองตะกู ตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ อาชีพทำนาทำไร่ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

^{๕๕}นายโค่น ชวนชม อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๓ บ้านหนองประคู้ ตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ อาชีพทำนาทำไร่

^{๕๖}นายบุญโฮม บุญใหญ่ อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๖๒ บ้านเหล่าขามาง ตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ อาชีพทำนา

^{๕๗}นายเวียง วันทัศน์ อายุ ๖๓ ปี บ้านเลขที่ ๒๘ บ้านแหลมมะค่า ตำบลพันเสา อำเภอบางระกำ อาชีพทำนาเป็นมรรคนายกวัด

๑๑๖ นายผูก อันอินทร์ อายุ ๗๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๘ บ้านหัวขัวบึงแวง ตำบล
พันเสา อำเภอบางระกำ อาริพทำนา

๑๑๗ นายปลา ใจเที่ยงธรรม อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๖ บ้านวังอิทก ตำบล
วังอิทก อำเภอบางระกำ อาริพทำนา

๑๑๘ นายชลอ เถาวัลย์ อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๘ บ้านกระทุ่มยอดน้ำ
ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ อาริพทำนา

๑๑๙ นายอ้วน มีชัย อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๕๕ บ้านกรับพวง ตำบลวังอิทก
อำเภอบางระกำ

๑๒๐ นายหวด มิ่งขวัญ อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๖/๑ บ้านคลองกรับพวง
ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ อาริพทำนาเป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๒๑ นางทัย สิงห์ล่อ อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๘๔ บ้านวัดกลาง ตำบล
วังอิทก อำเภอบางระกำ อาริพทำนา

๑๒๒ นางบัวลอย อุ่นบุญ อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๕/๒ บ้านหนองเต่าคำ
ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ อาริพทำนา

๑๒๓ นางบุญมา กลิ้งกลั่น อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๘๐ บ้านบึงจำกา ตำบล
หนองกุลา อำเภอบางระกำ

๑๒๔ นายถัมฤทธิ์ สิงห์เรือง อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๕ บ้านบึงพิง ตำบล
หนองกุลา อำเภอบางระกำ อาริพทำนาเป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๒๕ นางเจีย ดาวเรือง อายุ ๗๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๐ บ้านหนองตะเคียน
ตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ อาริพทำนา

๑๒๖ นายเกษม พัดแหวน อายุ ๕๓ ปี บ้านหนองปลวก ตำบลหนองกุลา
อำเภอบางระกำ อาริพทำนาเป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๒๗ นายหัด แพรช่วง อายุ ๘๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๓ บ้านหนองไผ่ ตำบล
หนองกุลา อำเภอบางระกำ อาริพทำนา

๑๒๘ นายลำควน เพชรนิล อายุ ๔๖ ปี บ้านเลขที่ ๓๑ บ้านหนองหลวง
ตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ อาริพทำนา

๑๑๕ นายเสวย ปานเพชร อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๒๓ บ้านใหม่คลองเจริญ ตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ อาริพทำนา

๑๑๖ นางมาลัย บุญสิงห์ อายุ ๖๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๔๐ บ้านวังदान ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ อาริพแม่บ้าน

๑๑๗ นางโต ศรีศักดิ์ อายุ ๘๕ ปี บ้านเลขที่ ๔ บ้านคลองบ้านไร่ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ

๑๑๘ นายทอง ชูชื่น อายุ ๖๗ ปี บ้านตะโม ตำบลปลักแรด อำเภอบางระกำ

๑๑๙ นายบุญมา แก้วใจ อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๕/๗ บ้านปลักแรด อำเภอบางระกำ

๑๒๐ นายช่วย เทียนขานู อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๕๔ หมู่ที่ ๕ ตำบลปลักแรด อำเภอบางระกำ อาริพทำนาทำไร่

๑๒๑ นายแก้ว ศรีเมือง อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๘๗ บ้านไร่ในดง ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ

๑๒๒ นางอิม สุขหัง อายุ ๖๓ ปี บ้านเลขที่ ๕๔ หมู่ที่ ๕ ตำบลปลักแรด อำเภอบางระกำ

๑๒๓ กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติดัด ทวารวษาณาจักร เล่ม ๗

๑๒๔ นายระย้า บาดหวัง อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๓๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลดงประจำ อำเภอพรหมพิราม ปีนมรรคนายก

๑๒๕ นายสุบิน อินทร์เลื่อมใจ อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๓๖/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลตลุกเทียม อำเภอพรหมพิราม อาริพทำนา

๑๒๖ นายสนิท แก้วแดง อายุ ๔๑ ปี บ้านเลขที่ ๘/๑ หมู่ที่ ๖ ตำบลตลุกเทียม อำเภอพรหมพิราม อาริพทำนา

๑๒๗ นายง่วน เลี่ยมไทย อายุ ๘๗ ปี บ้านหนองสะแก ตำบลตลุกเทียม อำเภอพรหมพิราม อาริพทำนา

๑๒๔ นายประเสริฐ ลาลิทธิ บ้านเลขที่ ๔๗/๑๒๕ ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง
อาชีวรับจ้าง

๑๒๕ นายสอน จ้อยเสื่อ อายุ ๔๔ ปี บ้านเลขที่ ๓๗ บ้านศรีเจริญ ตำบล
ทับยายเชียง อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๒๖ นายมงคล บัวจำ อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๕ บ้านคลองम्म ตำบลท่าช้าง
อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๒๗ นายได้ วันเพ็ญ อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๓๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าช้าง
อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนาเป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๒๘ นายปรีชา ะลาโกล อายุ ๔๗ ปี บ้านเลขที่ ๗๗ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลท่าช้าง
อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๒๙ นายวิง คำชม บ้านเลขที่ ๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลท่าช้าง อำเภอพรหมพิราม
อาชีพทำนาทำไร่

๑๓๐ นายอนันต์ สังข์จันทร์ อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๗ หมู่ที่ ๗ ตำบล
พรหมพิราม อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๓๑ นายชื่น คงจ้อง อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๒ บ้านวังน้ำเย็น ตำบล
พรหมพิราม อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนาเป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๓๒ นายทวย ผ่องสีสุช อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๕๑ หมู่ที่ ๓ ตำบล
พรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๓๓ นายไฉ้ บุญอิม อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๔๒ บ้านห้วยคั้ง ตำบลพรหม
พิราม อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนาเป็นมรรคนายก

๑๓๔ นางจิงปี อยู่ยงเกตุ อายุ ๒๘ ปี บ้านเลขที่ ๖ บ้านท้ายยาง ตำบลมะดะ
อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๓๕ นายประยงค์ สุขสวัสดิ์ อายุ ๕๖ ปี บ้านเลขที่ ๗๑ บ้านหนองแวง
ตำบลมะดะ อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๓๖ นายชย จันสน อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๑ บ้านไม้ขอดอน ตำบลไม้ขอดอน
อำเภอพรหมพิราม

๑๑๑ นายฉนวน ภู่ออด อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๘๒/๔ หมู่ที่ ๔ ตำบลมะตูม อำเภอพรหมพิราม อาริษทำนา

๑๑๒ นายลำพูน กุ่มจำ อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๕๔ บ้านมะตูม ตำบลมะตูม อำเภอพรหมพิราม อาริษทำนา เป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๑๓ นางทวน สิงห์โต อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๐ บ้านวังปลาตุก ตำบลมะตูม อำเภอพรหมพิราม อาริษทำนา

๑๑๔ พระครูพิพิธพัฒนการ เจ้าอาวาสวัดไผ่ขอน้ำ รูปที่ ๘ เลขที่ ๑๕๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลมะตูม อำเภอพรหมพิราม

๑๑๕ นางสาววย พันแจ่ม อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๕ ตำบลวงษ์มั่ง อำเภอพรหมพิราม อาริษทำนา

๑๑๖ นายบุญมา สาคา อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๔ บ้านในคลอง ตำบลวงษ์มั่ง อำเภอพรหมพิราม อาริษทำนา

๑๑๗ นายพนม กลิ่นพรม อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๘ บ้านหนองถ่าน ตำบลวังวน อำเภอพรหมพิราม อาริษทำนา เป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๑๘ นายเจริญ หงษ์เทศ อายุ ๕๗ ปี บ้านเลขที่ ๕๘ บ้านคลองมะเกลือ ตำบลศรีภิรมย์ อำเภอพรหมพิราม อาริษทำนา

๑๑๙ นายสวัสดิ์ คำสอน อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๕/๑ บ้านคลองมะพลบ ตำบลศรีภิรมย์ อำเภอพรหมพิราม อาริษทำนา

๑๒๐ นายเจริญ อ่อนนิม อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๐ บ้านช่อง ตำบลศรีภิรมย์ อำเภอพรหมพิราม อาริษทำนา

๑๒๑ นายหลง ใหญ่โต อายุ ๖๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๒/๑ บ้านท่าทอง ตำบลศรีภิรมย์ อำเภอพรหมพิราม อาริษทำนา

๑๒๒ นายสุวิทย์ พรหมจ้อย อายุ ๔๘ ปี หมู่ที่ ๑ ตำบลศรีภิรมย์ อำเภอพรหมพิราม อาริษทำน

๑๒๓ นายควน เป็นพุ่ม อายุ ๘๕ ปี บ้านเลขที่ ๘๑ บ้านบึงธรรมโรง ตำบลศรีภิรมย์ อำเภอพรหมพิราม อาริษทำนา

๑๕๔ นายนิรันดร์ นางลำแพน ปิ่นทอง อายุ ๕๗, ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๕
บ้านหนองแขม ตำบลหนองแขม อำเภอพรหมพิราม อาริพทำนา

๑๕๕ นายน้อย ดิษฐแก้ว อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๘๗ หมู่ที่ ๘ ตำบล
หนองแขม อำเภอพรหมพิราม อาริพรับราชการ

๑๕๖ นางปลีก อุ้นาท อายุ ๖๒ ปี บ้านเลขที่ ๘๖ หมู่ที่ ๒ ตำบลหนองแขม
อำเภอพรหมพิราม

๑๕๗ นายเชื่อม มากมา อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๓๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลหนองแขม
อำเภอพรหมพิราม อาริพทำนา

๑๕๘ นายบุญส่ง อุ้นาท อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๕๔ หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองแขม
อำเภอพรหมพิราม อาริพทำนา

๑๕๙ นายลำไย จำน่ม อายุ ๔๑ ปี บ้านเลขที่ ๒๘๘ บ้านหอกกลอง ตำบล
หอกกลอง อำเภอพรหมพิราม อาริพทำนาเป็นผู้ใหญ่บ้าน

๑๖๐ นางพวง อินหาญ อายุ ๘๐ ปี บ้านเลขที่ ๘๗ หมู่ที่ ๓ ตำบลหอกกลอง
อำเภอพรหมพิราม

๑๖๑ นางดี พรหมณี อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๕ หมู่ที่ ๘ ตำบลวงษ์อ้อม
อำเภอพรหมพิราม

๑๖๒ นายประโชชน์ บุญธรรม อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๔๗ บ้านคลองตาล
ตำบลหนองแขม อำเภอพรหมพิราม อาริพทำนา

๑๖๓ นายสุข อุ้นาท อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๓ หมู่ที่ ๒ บ้านคงสมอ
ตำบลหนองแขม อำเภอพรหมพิราม

๑๖๔ นางปรื่อง กุญเริง อายุ ๘๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๒ หมู่ที่ ๒ ตำบล
หนองแขม อำเภอพรหมพิราม

๑๖๕ นายเปลี่ยม พวงอุไร อายุ ๔๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๕ หมู่ที่ ๓ ตำบลวงษ์อ้อม
อำเภอพรหมพิราม อาริพทำนา

๑๖๖ นายสำเริง ปานอ่วม อายุ ๔๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๘ หมู่ที่ ๘ ตำบลพรหม
พิราม อำเภอพรหมพิราม

๑๖๓ นางสังวาลย์ เลียงนัม อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๑ หมู่ที่ ๒ บ้านหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอพรหมพิราม

๑๖๔ นางทวี ไทยหล่อ อายุ ๕๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๒ หมู่ที่ ๑ บ้านกรับพวงเหนือ ตำบลพรหมพิราม อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๖๕ นายจีน ทองพรม อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๘๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลหนองแวง อำเภอพรหมพิราม

๑๖๖ นายทองดี แก้วจีน อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ที่ ๖ ตำบลวังวน อำเภอพรหมพิราม เป็นมรรคนายก

๑๖๗ นายสิงห์ โสภพันธ์ อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๒๐๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลดงประคำ อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๖๘ นายบุญถึง โภกสุค อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๗๕ หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองแวง อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๖๙ นางคำควน ขำโอด อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๑ บ้านกรับพวงเหนือ ตำบลพรหมพิราม อำเภอพรหมพิราม

๑๗๐ นางเมี้ยน อันเพ็ญ อายุ ๘๖ ปี บ้านเลขที่ ๗ บ้านวังตะมะ ตำบลหอลดอง อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๗๑ นายเจิว พรหมเทียน อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๖๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลวงษ์ทอง อำเภอพรหมพิราม

๑๗๒ นายล้อม นอน อายุ ๕๗ ปี บ้านเลขที่ ๘๖ บ้านท่าสี่ร้อย ตำบลวงษ์ทอง อำเภอพรหมพิราม อาชีพทำนา

๑๗๓ นายเล่ห์ เลียงนัม อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๖ หมู่ ๓ ตำบลหนองแวง อำเภอพรหมพิราม

บทที่ ๕
ภูมินามอำเภอเมือง
อำเภอวังทอง และอำเภอวัดโบสถ์

อำเภอเมือง

อำเภอเมืองพิษณุโลก แต่เดิมชื่อว่า เมืองสองแควเพราะตั้งอยู่ระหว่าง
แควน้ำ ๒ สาย คือ แควใหญ่(แม่น้ำน่านปัจจุบัน) ซึ่งอยู่ทางด้านตะวันตกของตัวเมือง
และแม่น้ำแควน้อย ซึ่งเป็นลำน้ำที่ไหลมาจากนครไทย อยู่ทางทิศตะวันออกของตัวเมือง
ปัจจุบันดินเงินมากแล้ว ลำน้ำแควน้อยได้เปลี่ยนไปไหลออกแม่น้ำน่าน ทางใต้ของตัว
เมืองพิษณุโลก ไปบรรจบกับแม่น้ำน่านที่ตำบลปากโทก อำเภอเมืองพิษณุโลก ดังนั้นที่
ตั้งเมืองพิษณุโลกจึงอยู่ระหว่างแควน้ำ ๒ สาย จึงเรียกว่าเมืองสองแคว เมื่อสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถเสด็จมาประทับเมืองพิษณุโลกเป็นเวลา ๒๕ ปี ได้ทรงสถาปนาเมือง
สองแควเป็นราชธานี และได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อจากสองแคว เป็น "พิษณุโลก" จน
ทุกวันนี้

อาณาเขตของอำเภอเมืองมีดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอพรหมพิราม อำเภอวัดโบสถ์

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบางกระทุ่ม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอวังทอง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอบางระกำ อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

พื้นที่ในอำเภอเมืองมีประมาณ ๔๕๕,๒๕๐ ไร่ ใช้ทำประโยชน์แล้ว
ประมาณ ๒๖๘,๐๔๐ ไร่ พื้นที่ในเขตชลประทาน มี ๑๐๔,๐๐๐ ไร่ พื้นที่นอกเขตชล
ประทาน ๖๘,๖๔๕ ไร่ ที่ดินที่ใช้ปลูกข้าวมี ๑๗๑,๒๔๕ ไร่ และปลูกพืชไร่ ๑๗,๘๒๔ ไร่

การคมนาคมในอำเภอเมือง มีถนนคอนกรีตและถนนลาดยางในเขต
เทศบาลเมืองพิษณุโลก นอกเขตเทศบาลเป็นถนนลูกรัง และถนนดิน มีสะพานข้ามแม่น้ำ

น่าน ๒ แห่ง คือ สะพานนเรศวรและสะพานเอกาทศรถ(สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๕) ซึ่งอยู่
ตำบลในเมือง และสะพานใหม่อยู่ตำบลท่าทอง ส่วนถนนสายสำคัญที่ผ่านเขตอำเภอเมือง
ได้แก่

๑. ถนนสายพิษณุโลก - หล่มสัก ยาว ๑๓๐ กิโลเมตร
๒. ถนนสายพิษณุโลก - สุโขทัย ยาว ๕๘ กิโลเมตร
๓. ถนนสายพิษณุโลก - บางระกำ ยาว ๑๘ กิโลเมตร

ด้านการรักษาพยาบาลมีโรงพยาบาลขนาดใหญ่ของรัฐ ๒ แห่ง คือ
โรงพยาบาลพระพุทธชินราช และโรงพยาบาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โรงพยาบาล
เอกชน มี ๔ แห่ง คือ โรงพยาบาลพิษณุเวช โรงพยาบาลรวมแพทย์ โรงพยาบาลรัตน
เวช และโรงพยาบาลอินเตอร์เวชการ นอกจากนี้มีสถานพยาบาลเอกชน (คลินิก)
ประมาณ ๓๐ แห่ง มีสถานอนามัย ๑๔ แห่ง และสำนักงานสาธารณสุข ๑ แห่ง

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในเขตอำเภอเมือง ได้แก่
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พระราชวังจันทน์ ศาลสมเด็จพระนเรศวร วัดราช-
บูรณะ วัดนางพญา วัดจุฬามณี พิพิธภัณฑสถานบ้านจ่าสิบเอกทวิ บูรณเขตต์ วัดเจดีย์
ยอดทอง วัดโพธิญาณ และวัดวิหารทอง เป็นต้น

สถานศึกษาในอำเภอเมือง มีสถานับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ๑ แห่ง
คือ มหาวิทยาลัยนเรศวร สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ระดับ
วิทยาลัยมี ๕ แห่ง คือ วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัย
สาธารณสุขสิรินธร วิทยาลัยพิษณุโลก รวมสถานศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยม
ศึกษา ในอำเภอเมืองมีจำนวน ๑๑๐ แห่ง

ในจังหวัดพิษณุโลกมีมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนสังกัดกรม กองต่าง
ๆ ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงอุดมศึกษา รวมทั้งสิ้นประมาณ ๕๒๕ แห่ง

การปกครอง อำเภอเมืองแบ่งเขตการปกครองเป็น ๒๐ ตำบล ดังนี้

๑. ตำบลในเมือง
๒. ตำบลจอมทอง

๓. ตำบลคอนทอง
๔. ตำบลท่าทอง
๕. ตำบลท่าโพธิ์
๖. ตำบลบ้านกว้าง
๗. ตำบลบ้านคลอง
๘. ตำบลบ้านป่า
๙. ตำบลบึงพระ
๑๐. ตำบลปากโทก
๑๑. ตำบลไม้ขอกอน
๑๒. ตำบลพลาชชุมพล
๑๓. ตำบลมะขามสูง
๑๔. ตำบลวังน้ำคู้
๑๕. ตำบลวัดจันทร์
๑๖. ตำบลวัดพริก
๑๗. ตำบลสมอแข
๑๘. ตำบลหัวรอ
๑๙. ตำบลอรัญญิก
๒๐. ตำบลจี่วงาม

วัดในอำเภอเมือง

มีทั้งหมด ๖๓ วัด ดังนี้

๑. วัดกรมธรรม์ ตั้งอยู่ที่บ้านกรมธรรม์ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๕
๒. วัดเขาไร่เอี่ยมโสภณ ตั้งอยู่ที่บ้านเขาไร่ สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๕๑๗
ชาวบ้านเรียกชื่อว่า วัดเขาไร่
๓. วัดเขื่อนขันธ์ ตั้งอยู่ที่บ้านอรัญญิก เดิมเป็นวัดร้าง มีเศษอิฐเป็นฐานวิหาร
เสาศิลาแลง และเจดีย์เก่า สร้างเป็นวัดขึ้นใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๘
๔. วัดภูหาสวรรค์ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๑ ตำบลในเมือง สร้างเป็นวัดประมาณ
พ.ศ. ๒๔๖๖

๕. **วัดจิวางาม** ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๕ ตำบลวังน้ำคู้ สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๔๘๔

๖. **วัดจอมทอง** ตั้งอยู่ที่บ้านจอมทอง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๗

๗. **วัดจันทร์ตะวันตก** ตั้งอยู่ที่ถนนวังจันทร์ ตำบลในเมือง สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๔๐๐ เดิมบริเวณวัดเป็นป่าดงและมีวัดเก่าอยู่วัดหนึ่ง มีนามว่า วัดรังเงิน ที่ตั้งวัด อยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่านด้านตะวันตก

๘. **วัดจันทร์ตะวันออก** ตั้งอยู่ที่ถนนสังฆบุชา ตำบลในเมือง อยู่ริมฝั่งแม่น้ำ น่านด้านตะวันออก สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๒๗๖

๙. **วัดจุฬามณี** ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าทอง วัดนี้มีปูชนียวัตถุ คือ พระพุทธรูปสมัยเชียงแสนปางสมาธิเพชรเรียก หลวงพ่อเพชร สำหรับพระประธานใน อุโบสถเรียก หลวงพ่อขาว สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นผู้สร้างนอกจากนี้ยังมี พระพุทธรูปเรียกว่า หลวงพ่อคง และหลวงพ่อลำ ปรางค์สมัยขอมพร้อมกับมีรอย พระพุทธรูปจำลองเป็นหินแกะสลัก

วัดจุฬามณี เดิมเป็นเทวสถานของพราหมณ์ ต่อมาสมัยอยุธยา พ.ศ. ๒๐๐๗ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โปรดให้เทวสถานเป็นปรางค์ และสร้างเป็นวัดขึ้นในบริเวณ นี้ พร้อมกับสร้างอุโบสถและวิหาร จึงนับว่าเป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาใน คราวเดียวพร้อมกัน ทางด้านหน้าวัดมีฐานตึกแห่งหนึ่ง สันนิษฐานว่าเป็นฐานพระ คัมภีร์ที่ประทับของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อครั้งได้ผนวชที่วัดนี้และมีมณฑป จารึกว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงสร้างวัดนี้ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๒ สมเด็จพระ นารายณ์มหาราชโปรดให้จำลองรอยพระพุทธรูปจากเขาสุวรรณบรรพตมาประดิษฐาน ไว้ที่วัดนี้ เป็นรอยพระพุทธรูปศิลาแกะสลัก

๑๐. **วัดเจติยยอดทอง** ตั้งอยู่ที่ถนนพญาเสือ หมู่ที่ ๔ ตำบลรัษฎา เดิม วัดนี้เป็นวัดร้างสร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีเจติยทรงข้าวบิณฑ์บนยอดจะมีเสมา ทองคำประดับอยู่ จึงเรียกกันว่า วัดเจติยยอดทอง หรือวัดยอดทอง ได้สร้างเป็นวัดขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐

๑๑. **วัดคันโบสถ์โพธิ์งาม** ตั้งอยู่ที่บ้านกร่าง เป็นวัดเก่าแก่ที่บูรณะขึ้น มาใหม่ สร้างขึ้นเป็นวัดราว พ.ศ. ๒๔๐๐

๑๒. วัดดาปะขาวหาย ตั้งอยู่ที่บ้านดาปะขาวหาย สร้างขึ้นเป็นวัดเมื่อ พ.ศ. ๑๕๐๐ ตามตำนานกล่าวกันว่าเมื่อคราวสร้างพระพุทธชินราชนั้น ได้กระทำพิธีเททองหล่อถึงสองครั้ง ครั้งหลังได้รับการช่วยเหลือ กระทำพิธีจากชายแต่งกายด้วยการนุ่งขาวห่มขาว เมื่อเสร็จพิธีแล้วได้ออกเดินทางไปทางเหนือและหายไปโดยไม่มีใครพบเห็นอีก จึงเรียกหมู่บ้านนั้นว่า บ้านดาปะขาวหาย

๑๓. วัดท่าทรุด ตั้งอยู่ที่บ้านคุ้มหม้อ เป็นวัดเก่าร้างมานานจนสร้างใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๘

๑๔. วัดท่ามะปราง ตั้งอยู่ที่ถนนพุทธบูชา เป็นวัดที่สร้างขึ้นเมื่อสมัย พระมหาธรรมราชา เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๐ ได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งมีพระปรางค์เป็นหลักฐาน นิยมสร้างกันในสมัยนั้น แต่เดิมเรียกว่า วัดท่าพระปรางค์

๑๕. วัดท่าโรงตะวันออก ตั้งอยู่ที่บ้านท่าโรงตะวันออก สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐ เดิมเคยเป็นวัดร้าง เรียกว่า วัดท่าโรงตะวันขึ้น ได้เปลี่ยนเป็น วัดท่าโรงตะวันออกในภายหลัง

๑๖. วัดธรรมเกษนคร ตั้งอยู่ที่บ้านกร่าง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๘ ชาวบ้านมักเรียกว่า วัดธรรมะ

๑๗. วัดธรรมจักร ตั้งอยู่ที่ถนนเอกาทศรถ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๓๐๐ เดิมเรียกว่าวัดน้อย

๑๘. วัดนางพระยา ตั้งอยู่ที่ถนนจ่าการบุญ มีปูชนียวัตถุ คือ พระประธานในอุโบสถ เรียกพระสมเด็จนางพญาเรือนแก้ว นอกจากนี้มีพระเครื่องพิมพ์ นางพญา และมีเขาคีย์เก่า ๒ องค์ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๑๒๐ เป็นที่ทราบกันว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช ทรงสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระนางวิสุทธิกษัตริย์ พระราชชนนีสมเด็จพระนเรศวรมหาราช วัดนี้เป็นต้นตระกูลของพระเครื่องสมเด็จ นางพญาสำหรับนามวัด บางทีก็เขียนเป็นวัดนางพญา

๑๙. วัดเนินมะกิก ตั้งอยู่ที่บ้านเนินมะกิก สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๔๗๐

๒๐. วัดบางทราย ตั้งอยู่ที่บ้านบางทราย สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๔

๒๑. วัดบางพยอม ตั้งอยู่ที่บ้านบางพยอม สร้างขึ้นเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๔

๒๒. วัดบ้านแซว ตั้งอยู่ที่บ้านแซว สร้างขึ้นเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐

๒๓. วัดบ้านป่า ตั้งอยู่ที่บ้านป่า สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐

๒๔. วัดบ้านใหม่ ตั้งอยู่ที่บ้านใหม่ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐

๒๕. วัดบึงกระดาน ตั้งอยู่ที่บ้านบึงกระดาน สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐

๒๖. วัดบึงพระ ตั้งอยู่ที่บ้านบึงพระ สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๔๙๐

๒๗. วัดปากคอน ตั้งอยู่ที่บ้านปากคอน สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๔๘๓

๒๘. วัดปากพิงตะวันออก ตั้งอยู่ที่บ้านปากพิงสร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๐ ชาวบ้านมักเรียกว่า วัดปากพิง

๒๙. วัดปากพิง ตั้งอยู่ที่บ้านพิงมะลิ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๗ ชาวบ้านมักเรียกว่า วัดข้างถัด

๓๐. วัดไผ่เถลิงยศ ตั้งอยู่ที่บ้านกร่าง เดิมเป็นวัดร้างและสร้างขึ้นใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๔

๓๑. วัดไผ่หลวงราษฎร์เจริญ ตั้งอยู่ที่บ้านไผ่หลวง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๘

๓๒. วัดพระขาวไชยสิทธิ์ ตั้งอยู่ที่บ้านกร่าง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๔ ชาวบ้านเรียกวัดนอกร หรือวัดหลวงพ่อขาว

๓๓. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ตั้งอยู่ที่ถนนพุทธบูชา มีปูชนียวัตถุที่สำคัญยิ่ง คือ พระพุทธชินราช ปางมารวิชัย ซึ่งพระเจ้าลิไทยโปรดให้สร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๕๐๐ ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารหลวง นอกจากนี้มีพระประธานในอุโบสถ พร้อมด้วยพระพุทธรูปอื่นอีกประดิษฐานอยู่รอบระเบียบ วิหารคดประมาณ ๒๒๐ องค์ อยู่ที่อื่น ๆ ทั่วไปอีกประมาณ ๑๑๐ องค์ และยังมีพระเจดีย์ใหญ่และรอยพระพุทธรูปบาทจำลองอีกด้วย

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร นับเป็นวัดเก่าแก่สร้างมานาน ชาวบ้านนิยมเรียกว่า วัดใหญ่ หรือวัดพระพุทธชินศรี สร้างขึ้นในสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไท แห่งกรุงสุโขทัย ประมาณ พ.ศ.๑๕๐๐ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้วัดนี้เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ วัดนี้จึงถือได้ว่าเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองพิษณุโลกมาแต่เดิม

๓๔. **วัดพลาชชุมพล** ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕ ตำบลพลาชชุมพล สร้างเป็นวัด ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐

๓๕. **วัดพันปี** ตั้งอยู่ที่ถนนพุทธบูชา หมู่ที่ ๕ ตำบลในเมือง สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๕๑๕ เดิมเรียกวัดใหม่พันปี

๓๖. **วัดพิภูลทอง** ตั้งอยู่ที่บ้านพิภูลทอง สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๕๑๕

๓๗. **วัดพิภูลวราวม** ตั้งอยู่ที่บ้านสะพานสาม สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๕๑๖ เดิมเรียกวัดสะพานสาม

๓๘. **วัดโพธิญาณ** ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลหัวรอ สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๔๗๔ ชาวบ้านมักเรียกว่า วัดโพธิ์ เดิมนับว่าเป็นวัดเก่าแก่อยู่ในเขตพระราชวัง สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยมีซากเจดีย์และวิหารอยู่ติดกับกำแพงเมืองโบราณ

๓๙. **วัดมะขามเค็ด** ตั้งอยู่ที่บ้านตั้งหนาม สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐ บางทีก็เรียกว่า วัดมหานวม

๔๐. **วัดยางเอน** ตั้งอยู่บ้านยาง เดิมเป็นวัดร้าง มาสร้างเป็นวัดใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๒

๔๑. **วัดราชบูรณะ** ตั้งอยู่ที่ถนนพุทธบูชา สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๑๒๐

๔๒. **วัดราชบมณฑล** ตั้งอยู่ที่บ้านคอน สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐

๔๓. **วัดราษฎร์ถาวราราม** ตั้งอยู่ที่บ้านปากลาด สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๒

๔๔. **วัดลาดบัวขาว** ตั้งอยู่ที่บ้านลาดบัวขาว สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๕๑๗

๔๕. วัดวังยาวตามคศิธรรม ตั้งอยู่ที่บ้านวัดยาว เดิมเป็นวัดร้าง สร้างเป็นวัดใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๕ ชาวบ้านเรียกวัดไถ่เดือน

๔๖. วัดศรีรัตนาราม ตั้งอยู่ที่บ้านจุงนาง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐ เดิมเรียกว่าวัดจุงนาง

๔๗. วัดศรีวนาราม ตั้งอยู่ที่บ้านคงประ โลก สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๑ ชาวบ้านมักเรียกว่าวัดคงประ โลก

๔๘. วัดศรีวิสุทธิาราม ตั้งอยู่ที่บ้านสนามบิน สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๔๘๑ เดิมเรียกว่าวัดสนามบิน เพราะอยู่ใกล้สนามบิน และอีกนามหนึ่งว่า วัดโคกมะดุม

๔๙. วัดสมอแข ตั้งอยู่ที่บ้านสมอแข สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๕๑๗

๕๐. วัดสระแก้วปทุมทอง ตั้งอยู่ที่บ้านสระแก้ว สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๕

๕๑. วัดสระ โกลโสถาราม ตั้งอยู่ที่บ้านสระ โกล่ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๐ ชาวบ้านมักเรียกว่า วัดสระ โกล่

๕๒. วัดสว่างอารมณ์ ตั้งอยู่ที่บ้านกรอก สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐ ชาวบ้านเรียกว่า วัดบ้านกรอก

๕๓. วัดสะกัตน้ำมัน ตั้งอยู่ที่บ้านวังส้มซ่า สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐

๕๔. วัดสุวรรณาราม ตั้งอยู่ที่บ้านประหลาด สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๕๓๐

๕๕. วัดแสงดาว ตั้งอยู่ที่บ้านแสงดาว สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐

๕๖. วัดหนองบัว ตั้งอยู่ที่บ้านสนามบินใหม่ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๒

๕๗. วัดหนองหัวยาง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองหัวยาง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๒

๕๘. วัดหลวงพ่อแดง ตั้งอยู่ที่บ้านไม้ขอกอน เดิมเป็นวัดร้าง ต่อมาสร้างเป็นวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘

๕๙. วัดเทพโพธิ์ ตั้งอยู่ที่บ้านแหลมโพธิ์ สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๒

๖๐. **วัดใหม่เกาะกลางตะลุง** ตั้งอยู่ที่บ้านเกาะตะลุง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๑ ชาวบ้านเรียกวัดตะลุง

๖๑. **วัดใหม่อภัยาราม** ตั้งอยู่ที่ถนนพระองค์ดำ ตำบลในเมือง สร้างเป็นวัดประมาณ พ.ศ. ๒๒๐๐ เรียกกันสั้น ๆ ว่า วัดใหม่

๖๒. **วัดอรุณอุทิศ** ตั้งอยู่ที่บ้านอรุณอุทิศ สร้างเป็นวัดตั้งแต่สมัยสุโขทัย ตามหลักฐานทางทะเบียนวัดระบุ พ.ศ. ๑๖๒๐

๖๓. **วัดอินทรี** ตั้งอยู่ที่บ้านวัดพริก สร้างเป็นวัด พ.ศ. ๒๕๑๕

สถานที่สำคัญ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง

กำแพงเมือง

จังหวัดพิษณุโลกมีกำแพงเมืองทั้งสองฝั่งแม่น้ำน่าน อิฐที่สร้างกำแพงเดิมเป็นแผ่นใหญ่ ๆ มีตราแผ่นดินประทับอยู่ ทนราชการได้เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารหลายแผ่น

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้รื้อถอนกำแพงเมือง เพื่อป้องกันมิให้ข้าศึกเข้ายึดเมืองได้ง่าย ปัจจุบันซากกำแพงยังเหลืออยู่เพียง ๒ แห่ง คือ ซากของบังคับการตำรวจภูธรเขต ๖ มีเจดีย์ขอมมาสร้างไว้เป็นที่บรรจุอัฐิของตำรวจที่เสียชีวิตในราชการคนหนึ่ง อีกแห่งหนึ่งอยู่ที่วัดโพธิญาณ ซึ่งอยู่ด้านเหนือตัวเมืองขึ้นไป

พระราชวังจันทน์

พระราชวังจันทน์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำน่าน อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ ๓๐๐ เมตร เป็นพระราชวังที่ประทับของพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ ดังที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกล่าวไว้ในหนังสือสาส์นสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่า “วังจันทน์นั้นคงจะสร้างเมื่อครั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จขึ้นไปประทับอยู่ ณ เมืองพิษณุโลก และเป็นที่ประทับของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช และสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเมื่อครองเมืองพิษณุโลก” โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นที่พระราชสมภพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและพระเอกาทศรถ วีรบุรุษองค์สำคัญของชาติไทย

พระราชวังจันทน์เป็นที่ตั้งของโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม และเป็นที่ตั้งของศาลสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นศาลรูปทรงไทย ตรีมุข พื้นคอนกรีตเสริมเหล็กปูพื้นด้วยหินอ่อน ผนังก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้อง ภายในประดิษฐานรูปหล่อโลหะองค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขนาดเท่าพระองค์จริง พระหัตถ์ ถือสุวรรณภิงคาร (หม้อน้ำทอง) กำลั้งหลังนำต่อนประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง

บริเวณด้านหลังของศาลสมเด็จพระนเรศวร มีสระน้ำขนาดใหญ่เหลืออยู่ เรียกว่าสระสองห้อง สันนิษฐานว่าคงจะเป็นที่ประทับสำราญพระราชฤทัยในเทศกาลลอยกระทง และเป็นที่เล่นเพลงเรือถวายด้วย

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้มีการขุดพบหลักฐานซากพระราชวังโบราณในบริเวณโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนว่า สถานที่แห่งนี้เป็นพระราชวังสำคัญเก่าแก่มาก่อน นับเป็นเวทงหลายร้อยปี นับเป็นโบราณสถานทางวัฒนธรรมที่สูงค่ายิ่งของคนไทยที่มีอายุประเมินค่าได้

วัดจุฬามณี

วัดจุฬามณี ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก อยู่ห่างฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลก ไปทางถนนบรมไตรโลกนาถ ๘ กิโลเมตร

ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าใครเป็นผู้สร้าง น่าจะเป็นฝีมือขอมในสมัยลพบุรี เนื่องจากยังมีซากปรักหักพังของปราสาทขอมอยู่ที่วัดนี้

เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เสด็จมาปกครองเมืองพิษณุโลก ได้โปรดให้สร้างวัดขึ้นในบริเวณที่มีปราสาทขอมตั้งอยู่นี้เมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๗ และพระราชทานนามว่า วัดจุฬามณี พระองค์ได้ทรงผนวชที่วัดนี้ใน พ.ศ. ๒๐๐๘ มีข้าราชการและชาวเมืองออกบวชโดยเสด็จถึง ๒๓๔๘ คน พระองค์ทรงผนวชอยู่ ๘ เดือน ๑๕ วัน ด้านหน้าวัดยังปรากฏเนินดินฐานพระตำหนัก สันนิษฐานว่า เป็นฐานพระตำหนักที่ประทับของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

พ.ศ. ๒๒๒๒ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดให้จำลองรอยพระพุทธรูปจากเขาสวรรณบรรพตมาประดิษฐานไว้ที่วัดนี้

สันนิษฐานว่า วัดนี้คงเป็นวัดร้างมาคราวหนึ่ง ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้มีผู้บูรณะสร้างเสนาสนะและศาลาขึ้น จึงมีพระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำตลอดมา จนทุกวันนี้

ปัจจุบัน วัดจุฬามณีมีโบราณสถานที่สำคัญ คือ ปรากฏแบบขอม มณฑปพระพุทธรูป พระวิหาร พระอุโบสถ แผ่นศิลาจารึก พระพุทธรูปศิลา และพระพุทธรูปปูนปั้น นับเป็นวัดที่มีความสำคัญของเมืองพิษณุโลก

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัดใหญ่ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านฝั่งตะวันออก บนพื้นที่ ๓๖ ไร่ ๒ งาน ๕๔ ตารางวา อยู่ที่ถนนพุทธบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นวัดที่สำคัญยิ่งของชาวจังหวัดพิษณุโลก เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปชินราช ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีความงดงามที่สุดในประเทศไทย และเป็นปูชนียวัตถุศักดิ์สิทธิ์ของคนไทยทั้งประเทศ

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุนี้ เป็นวัดหลวงมาแต่โบราณ ปัจจุบันเป็นวัดชั้นเอกวรมหาวิหาร สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นราวปลายสมัยกรุงสุโขทัย ในรัชกาลของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พญาลิไท) ราว พ.ศ. ๑๕๐๐ ชื่อวัดตั้งตามชื่อของพระปรากฏซึ่งบรรจุพระบรมธาตุ อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับประตูมอญ ทิศใต้ติดต่อกับถนนจ่านครบญ ทิศตะวันออกติดต่อกับถนนเอกาทศรถ ทิศตะวันตกติดต่อกับถนนพุทธบูชาและแม่น้ำน่าน

ปัจจุบันภายในบริเวณวัดมีสิ่งก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ เช่น ศาลาเอกประสงค์เป็นอาคารคอนกรีต ๔ ชั้น ศาลาการเปรียญ อาคารเรียนพระปริยัติธรรม อาคารสำนักงานมูลนิธิพระราชรัตนมณี หมู่กุฏิสงฆ์และเสนาสนะอื่นอีกหลายหลัง ปุชนียวัตถุที่สำคัญ ซึ่งมีมาแต่โบราณกาลมีดังนี้

๑. พระพุทธชินราชปางมารวิชัย

หน้าตักกว้าง ๕ ศอก ๑ คืบ ๕ นิ้ว สูง ๗ ศอก ประดิษฐานอยู่ในวิหารหลวง รอบพระวิหารหลวงมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ที่ระเบียงวิหารคด ประมาณ ๒๒๐ องค์ อยู่ที่อื่น ๆ ทั่ว ไปอีกประมาณ ๑๑๐ องค์

๒. พระปรารักษ์ทอง

สูง ๑๖ เมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกด้านหลังของวิหารพระพุทธชินราช มีบันไดปูนขึ้นไปบนพระปรารักษ์ เป็นที่บรรจุพระบรมธาตุ

๑. เนินวิหารเก้าห้อง

อยู่นอกบริเวณพระวิหารทางด้านหลัง มีซากเสาศิลาแลงที่เหลืออยู่หลายชั้น ผนังวิหารด้านหลังมีพระพุทธรูปยืนปางอยู่ ๑ องค์ ชื่อว่า พระอัฐมารส เป็นพระพุทธรูปปั้นขนาดใหญ่สูงตลอดพระเศียร ๑๘ ศอก แต่พระเศียรชำรุดหักไปบ้าง จึงคงสูงเพียง ๑๗ ศอก ข้างหลังผนังวิหารมีบันไดขึ้นไปยังข้างบนได้ แต่ชำรุดมาก

๔. พระอุโบสถ

ตั้งอยู่ทางด้านหลังพระวิหารเอียงไปทางทิศใต้ มีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ หน้าตักกว้าง ๘ ศอกคืบ ประดิษฐานในพระอุโบสถหลังนี้ สันนิษฐานว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นผู้สร้าง ขณะที่ประทับอยู่ที่พิษณุโลก

๕. วิหารพระเจ้าเข้าเมืองหรือวิหารกตบ

ตั้งอยู่ทางด้านใต้พระวิหารพระศรีศาสดา ภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปนั่งขนาดใหญ่องค์หนึ่ง มีพระสาวกอยู่ข้างหน้าหลายองค์ และมีหีบซึ่งสมมุติว่าเป็นหีบบรรจุพระพุทธรูปสร้างตั้งอยู่บนแท่นอันสลักลวดลายสวยงาม

๖. พระสังข์กัจจายน์

เป็นพระนั่งขัดสมาธิอ้วนพุงพลุ้ย หน้าตักกว้าง ๑ ศอก ประดิษฐานอยู่ในวิหารน้อย ซึ่งตั้งอยู่กลางสวนดอกไม้ ภายในบริเวณพระวิหารพระพุทธชินราช ทางด้านใต้ เป็นพระที่มีผู้นิยมนับถือกันมาก โดยเฉพาะสตรีที่ไม่มีบุตร มักจะไปอธิษฐานขอบุตรต่อพระสังข์กัจจายน์เสมอ

ของหมู่บ้านนี้ได้เดินเข้าไปในป่าลึก เพื่อเก็บผักและหาพืชมารับประทานอาหาร ก็ได้พบแหล่งน้ำและมีต้นจันทน์ขึ้นมากมาย จึงนำความมาบอกแก่ผู้นำหมู่บ้าน ทุกคนมีความเห็นตรงกันจึงย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนั้น และได้เรียกชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “หมู่บ้านวัดจันทร์” เพราะมีต้นจันทน์ออกดอกสีเหลืองส่งกลิ่นหอมฟุ้งทั่วบริเวณหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน

บ้านวัดพันปี

เดิมหมู่บ้านนี้ชื่อ บ้านพันปี เพื่อแสดงให้เห็นว่าหมู่บ้านนี้ตั้งมานานหลายชั่วอายุคนแล้ว มีผู้คนอาศัยอยู่มากมาย คำว่าพันปี แสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่น่าเกรงขาม ต่อมาเมื่อสร้างวัดขึ้นในหมู่บ้านมีคนไปวัดมากจึงเรียกชื่อวัดว่า “วัดพันปี” ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น “หมู่บ้านวัดพันปี”

๒. ตำบลจอมทอง

บ้านท่าตะเคียน

เดิมหมู่บ้านนี้เป็นป่าทึบ เป็นที่อาศัยของช้าง กระจง ควาย จำนวนมาก ทางตอนเหนือของวัดท่าตะเคียน เดิมเป็นทางลาดลงไปยังแม่น้ำ ซึ่งเป็นทางเดินสำหรับคน เสวียน และสัตว์ต่าง ๆ จึงเรียกว่า บ้านท่าเสวียน ต่อมาเสวียนเป็นท่าตะเคียน

๓. ตำบลคอนทอง

บ้านไร่บึงดัง

เมื่อประมาณ ๕๐๐ ปีมาแล้ว มีเรือพ่อค้าของประเทศจีนล่องเรือมาค้าขายเรือสินค้าได้มาล่มจมลง ณ บริเวณหมู่บ้านนี้ ปัจจุบันนี้สถานที่ที่เรือล่มเป็นที่สาธารณะ เวลาหน้าแล้งจะ ไม่มีน้ำเลยแม้แต่หยดเดียว พอฝนตกลงมามีน้ำขังนิดหน่อยก็มีปลาขึ้นมาโดยทันที ผู้คนเชื่อว่าปลาออกมาจากเรือพ่อค้าคนจีนที่ล่มจมอยู่ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า หมู่บ้านบึงดัง

บ้านบึงด้ง^๖

ในอดีต สองสามีภรรยาอาศัยอยู่ที่บ้านเนินทอง (ปัจจุบันคือบ้านคอนทอง) สามีชื่อนายภาค ภรรยาชื่อ นางมอญ ได้ย้ายถิ่นฐานมาทำมาหากิน ณ ที่แห่งนี้ ซึ่งมีบึงอยู่แห่งหนึ่งรอบ ๆ บึงเป็นป่ารกทึบ ทั้งสองจึงตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ ๆ บึง ได้อาศัยจับสัตว์น้ำในบึงเป็นอาหาร และใช้น้ำในบึงทำนา แต่น้ำในบึงไม่เคยแห้งเลย ทำให้เขามีฐานะร่ำรวยทรัพย์สินเงินทอง และมีลูกหลานมากมาย ทั้งสองจึงตั้งชื่อบึงที่ทำให้เขามั่งมีเงินทองเป็นดั่งเป็นดั่งว่า “บึงด้ง”

บ้านร้องซุ้งข้าว^๗

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ที่บ้านร้องซุ้งข้าวนี้ มี ตา ยาย สองคนมาอาศัยอยู่และสร้างบ้านอยู่ในลำร่อง เนื่องจากมีคนอยู่น้อย แต่มีซุ้งข้าวจำนวนมาก จึงตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า บ้านร้องซุ้งข้าว

๔. ตำบลท่าทอง

บ้านต้นหว้า^๘

สมัยก่อนมีผู้คนอาศัยอยู่เพียงสองสามหลังคาเรือน ความเจริญยังน้อยมาก ถนนเข้าหมู่บ้านเป็นดิน การเดินทางเข้ามาในเมืองจกบางระกำถึงพิษณุโลกหนทางลำบากมาก เดิมหมู่บ้านนี้ขึ้นอยู่กับหมู่ ๖ ตำบลท่าทอง ปัจจุบันได้แยกออกมาเป็นหมู่ ๑๐ เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๕ ความเจริญเข้าไปยังหมู่บ้านรวดเร็วมาก ถนนที่เคยเป็นดินก็พัฒนาเป็นถนนลาดยาง มีโรงงานมากมาย มีท่าข้าวในหมู่บ้าน ถนนหนทางสะดวกสบายดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้

บ้านท่าทอง^๙

จำนวนที่ ๑

ปี พ.ศ. ๒๔๖๕ หมู่บ้านนี้มีชาวบ้านอยู่เพียง ๑๕ ครอบครัว ประกอบด้วย อารีพทาไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูกขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศ ปีไหนฝนแล้งได้ข้าวไม่พอกิน ต้องหุงข้าวปนกับกล้วยสุกบ้าง เผือกบ้าง มันเทศบ้าง ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๘๐

ชาวบ้านได้ช่วยกันขุดดินทำถนน มีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้น แต่เกิดไข้ทรพิษ (ฝีดาษ) และอหิวาตกโรคระบาดร้ายแรงมาก ชาวบ้านได้อาศัยรากไม้ - เปลือกไม้ มาต้มเป็นยา รักษาพอประทังไป ปี พ.ศ. ๒๔๕๓ มีครอบครัวเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น และได้พัฒนา ถนนจนมีสภาพดีขึ้น การไปมาสะดวกขึ้น ชาวบ้านมีอาชีพเสริมเมื่อว่างจากทำนา โดยมา ทำน้ำตาลและน้ำอ้อยเก็บไว้กิน ปัจจุบันนี้ชาวบ้านได้สร้างสวนส้มใช้ทุกหลังคาเรือน

เนื่องจากบ้านท่าทองมีหาดเลนกว้างใหญ่ดินดีเหมาะแก่การเพาะปลูก ซึ่งได้ผลดีทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการปลูกผักขายเป็นตลาดซื้อขายอย่างเป็นล่ำเป็นสัน จึงเรียกบริเวณนี้ว่า “ท่าทอง”

ข้างนี้เล่าว่า เดิมมีวัดอยู่ริมแม่น้ำน่าน ชื่อว่า วัดธาตุทอง (ปัจจุบันพังทลาย ลงแม่น้ำน่านไปแล้ว) ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านธาตุทอง ต่อมาออกเสียงเพี้ยน ไปเป็น ท่าทอง ซึ่งแยกออกเป็นบ้านท่าทองหมู่ ๒ บ้านท่าทองหมู่ ๓ และบ้านท่าทอง หมู่ ๕ ดังปัจจุบันนี้

บ้านท่าทอง

จำนวนที่ ๒

สมัยก่อน การคมนาคมใช้เรือเป็นพาหนะ จนส่งผลผลิตจากเหนือลงไปได้ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตอฝั่งริมแม่น้ำน่านจะซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันที่ใต้ต้นทองใหญ่ ซึ่งขึ้นอยู่ริมแม่น้ำ จึงเป็นที่ที่ชาวบ้านนำสินค้ามารอพ่อค้าที่จะมารับซื้อเป็นประจำ ชาวบ้านและชาวเรือจึงเรียกตำบลนี้ว่า “ตำบลท่าทอง”

บ้านท่าทอง

จำนวนที่ ๓

มีเรื่องเล่าว่า ปู่โสมได้ไปเข้าฝันชาวพม่าบอกลายแทงที่ฝั่งทรัพย์สมบัติ พม่าได้พาสมัครพรรคพวกเดินทางโดยใช้ช้างเป็นพาหนะ มาที่วัดจุฬามณีและได้ไป ขุดทรัพย์สมบัติที่พระปรารักษ์แบบจอม ได้เงินทองไปเป็นจำนวนมาก บรรทุกหลังช้างไป ขณะที่ข้ามแม่น้ำ ปรากฏว่าทองคดหล่นอยู่ที่ทำน้ำ ชาวบ้านที่เดินผ่านไปมาพบทองที่ ทำน้ำ จึงพากันตั้งชื่อว่า ท่าทอง

บ้านวังกะบาก**

บ้านวังกะบาก ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านซึ่งมีน้ำไหลผ่านเป็นทางคดเคี้ยวตามธรรมชาติเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ชาวบ้านจะนำเรือแพ ล่องซุงตามลำน้ำซึ่งไหลเชี่ยวกราก บางครั้งทำให้เรือแพได้รับความเสียหาย กว่าจะล่องเรือแพพ้นค้งน้ำนี้ไปได้มีความยากลำบากมาก ชาวเรือจึงเรียกวังนี้ว่า “วังลำบาก” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในหมู่ชาวเรือทั้งหลาย เมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงมีการแยกหมู่บ้าน จากบ้านไร่หมู่ที่ ๖ มาตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านใหม่ จึงเรียกชื่อว่า “บ้านวังกะบาก”

๕. ตำบลท่าโพธิ์

บ้านคู้งวารี**

หมู่บ้านนี้เดิมอยู่ในเขตติดต่อระหว่าง บ้านท่าโพธิ์ และบ้านท่าโรง เมื่อมีการขยายหมู่บ้านขึ้น เมื่อประมาณ ๓๐ ปี จึงตั้งชื่อว่า “บ้านคู้งวารี” เพราะชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำ ซึ่งมีบริเวณคดเคี้ยวมากเวลาน้ำหลากจะมีน้ำไหลแรงมากทำให้น้ำไหลชะตลิ่งเว้าแหว่ง ชาวบ้านจึงเรียกว่า คู้งน้ำ และเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านคู้งวารี

บ้านยางเอน**

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าวัย ๘๔ ปี (เสียชีวิตไปแล้ว) เล่าว่า หมู่บ้านนี้ตั้งมาประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ปีแล้ว เดิมบริเวณนี้เต็มไปด้วยป่ารกทึบไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ ได้มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเข้ามาแผ้วถางเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และทำการเพาะปลูก เพราะเห็นว่าพื้นที่ติดกับแม่น้ำน่าน และได้พบซากปรักหักพังของวัด ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ ไม่ทราบว่าจะสร้างขึ้นในสมัยใด และภายในบริเวณวัดนี้มีต้นยางขึ้นอยู่ทั่วไป มีต้นยางขนาดใหญ่ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ริมตลิ่งแต่ลำต้นทอดเอนลงไปทางแม่น้ำโดยไม่โค้งกลับ ชาวบ้านจึงเรียกว่า หมู่บ้านยางเอน

บ้านวังวน**

เดิมบริเวณหมู่บ้านนี้มีแม่น้ำน่าน ไหลผ่านเป็นบริเวณกว้างและลึกมาก กระแสน้ำไหลเข้าฝั่งแต่ละฝั่งแยกเป็น ๒ สาย จึงเกิดแรงปะทะบริเวณตอนกลางของ

ลำน้ำ ทำให้กระแสน้ำหมุนเวียนเป็นวงกลมเป็นเกลียว เรือไม่สามารถแล่นผ่านไปมาได้ เคยมีชายหญิงคู่หนึ่งจะข้ามฟากไปทำนาที่ฝั่งตรงข้าม ได้ถูกกระแสน้ำดูดหายไปทั้งสองคน ปัจจุบันน้ำตื้นเขินแล้วแต่ยังมีลักษณะของน้ำซึ่งไหลวนอยู่ในบริเวณดังกล่าว ชาวบ้านจึงเรียกว่า “บ้านวังน้ำวน” และกร่อนเสียงเป็น บ้านวังวน

บ้านวังส้มซ่า^๖

เดิมชื่อหมู่บ้านกุ้งวัง เนื่องจากทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านบริเวณชายฝั่งจะเป็นคุ้งน้ำกว้างใหญ่ สมัยก่อนชาวบ้านนิยมปลูกส้มซ่ากันแทบทุกบ้าน ลักษณะส้มซ่ามีผิวคล้ายมะกรูด ผลขนาดเท่าผลส้มเกลี้ยง มีรสชาติอร่อยเลื่องลือไปไกล ด้วยเหตุนี้บ้านกุ้งวังจึงเปลี่ยนชื่อเป็น บ้านวังส้มซ่า

บ้านสะกิดน้ำมัน^๗

เดิมหมู่บ้านนี้มีต้นยางเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงมีอาชีพสะกิดน้ำมันจากต้นยาง นำมาใช้เป็นน้ำมันจุดตะเกียง ทำเชื้อเพลิงและใช้ผสมชันสำหรับยาเรือ ทากระดูกกระดูก้าและกระดูก ฯลฯ เมื่อถึงฤดูน้ำหลากจะมีเรือบรรทุกข้าวจากทางเหนือลงไปขายทางใต้ จากกลับจะมาแวะที่หมู่บ้านนี้ เพื่อซื้อน้ำมันบรรทุกกลับไปขายทางเหนือ หมู่บ้านนี้จึงเป็นแหล่งสะกิดน้ำมันยางขาย จึงเรียกชื่อหมู่บ้านสะกิดน้ำมัน ปัจจุบันยังมีต้นยางอยู่ประมาณ ๑๐๐ ต้น เหลือให้เห็นเป็นหลักฐานอยู่ที่หมู่บ้านนี้

๖. ตำบลบ้านกร่าง

บ้านกร่างท้าว^๘

เดิมชาวบ้านนิยมเรียกว่า บ้านเนินต่างหรือบ้านต่าง เพราะมีดินต่างขนาดมหึมาขึ้นอยู่กลางหมู่บ้าน มีขนาด ๗-๘ คนโอบยังไม่รอบ อยู่ห่างจากดินมะขามขนาดใหญ่ประมาณ ๑๕ เมตร ผู้คนที่เดินทางผ่านไปมาจะแวะพักผ่อนนอนหลับที่ดินต่างซึ่งลมพัดเย็นสบาย ชาวบ้านที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินที่บ้านต่าง มาจากปลัดแรด บ้านพรานกระต่าย โคนด ท่งหลวง กำแพงเพชร มีชาวบ้านจากพรานกระต่ายนำโองโตนคมาขายที่บ้านต่าง จนเป็นที่เลื่องลือว่า โองคตีขายถูกใส่ น้ำกินเย็นดี นอกจากนี้ก็มีวัวซึ่ง